

ISSN 1857-2405

15
ANI

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\)](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62))

Nr. 3 (62), 2022

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)
nr. 3 (62), 2022

Redactor-șef:

Ecaterina POPA, Director interimar al Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filozofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conf. univ., avocat, prof. interimar ULIM

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Elena BELEI, doctor în drept, conferențiar universitar, șefa Departamentului Drept Procedural al Facultății de Drept, USM

Tatiana VÎZDOAGĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, șef-interimar al Departamentului Drept Internațional și European al Facultății de Drept, USM

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar la USM, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe Budeanu**

Editură și tipar:

Î.S. „Tipografia Centrală”, str. Florilor 1, tel.: 022 430-360

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2021 = 91.78) și DOAJ.

Condițiile de tehnoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR**INVITATUL NOSTRU**

Pierre de MONTE, Magistrat de legătură din cadrul Ambasadei Franței la București cu competențe pentru Republica Moldova și România.....2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR5**DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL**

Sergei BRÎNZA, Vitalie STATI. Erori admise la calificarea infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire.....9

Alexandru STRÎMBEANU. Noțiunea de acces la informația computerizată în accepțiunea art. 259 din Codul penal al Republicii Moldova..... 16

Gheorghe RENIȚĂ. Vinovăția, motivul și scopul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment sportiv și de pariuri aranjate.. 23

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

Veronica CUPCEA, Olesea CERNOLEV. Medierea judiciară obligatorie – un eșec în Republica Moldova..... 30

DREPT PUBLIC

Cezara-Elena POLISCA. Incluziunea copiilor de vârstă școlară cu cerințe educaționale speciale..... 36

Alexandr CRUDU. Permisivitatea introducerii bunurilor personale de către persoanele deținute42

Ecaterina POPA. Studiu: influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele deținute 48

DREPT INTERNAȚIONAL

Armen OGANESAN, Olga MARANDICI, Ștefan MILICENCO, Cristian IORDAN. Colectarea transnațională de probe electronice: provocări și perspective în Uniunea Europeană 54

SUMMARY**OUR GUEST**

Pierre de MONTE, liaison magistrate from the French Embassy in Bucharest, with competencies for the Republic of Moldova and Romania.....2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS.....5**CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW**

Sergei BRÎNZA, Vitalie STATI. Errors in the qualification of offenses in which bank cards appear as a material object (product) or as a committing mean9

Alexandru STRÎMBEANU. The concept of access to computerized information according to art. 259 of the Criminal Code of the Republic of Moldova 16

Gheorghe RENIȚĂ. The guilty, reason and purpose of offenses of manipulation of an event and fixed betting 23

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURAL LAW

Veronica CUPCEA, Olesea CERNOLEV. Mandatory judicial mediation – a failure in Moldova 30

PUBLIC LAW

Cezara-Elena POLISCA. The inclusion of school-age children with special educational needs 36

Alexandr CRUDU. Permission to enter personal property by detainees42

Ecaterina POPA. Study: the influence of psychosocial reintegration activities on the behavioral changes occurring in the detained persons..... 48

INTERNATIONAL LAW

Armen OGANESAN, Olga MARANDICI, Ștefan MILICENCO, Cristian IORDAN. Transnational gathering of electronic evidences: challenges and perspectives in the European Union..... 54

INVITATUL NOSTRU

„AICI AM DESCOPERIT O ȚARĂ CARE ARE LEGĂTURI VECHI CU FRANȚA”

– Domnule Pierre DE MONTE, de câțiva ani, vă considerăm prieten al Institutului Național al Justiției, mai mult: un prieten de legătură activ în acțiuni de colaborare între școlile de magistratură din Republica Moldova, România și Republica Franceză. Ce vă motivează o asemenea atitudine: funcția pe care o dețineți sau ați descoperit că are ceva în comun acest triumvirat de țări?

– Scrisoarea mea de misiune din data de 23 decembrie 2019 semnata de Ministrul de Justiție din Franța conține patru părți, din care cea de a patra este consacrată cooperării tehnice internaționale. Acest lucru presupune monitorizarea acțiunilor de cooperare, organizarea de stagii pentru magistrați, precum și contribuirea la „apropierea dintre sistemele juridice român, moldovenesc și francez”.

În mod incontestabil, acest triumvirat are din start în comun folosirea aceleiași culturi juridice, aceea a dreptului scris, prin opoziție la „common law”, care are, desigur, propria sa bogăție. Deci, personal, mi se pare important să pot contribui la răspândirea acestei culturi juridice și la schimburile care permit această răspândire.

Apoi, sunt onorat să pot înscrie activitatea mea într-o tradiție îndelungată de schimburi între țările noastre, care datează încă din secolul 19. Veți fi, cu siguranță, mirați să aflați că prima femeie care a obținut la Sorbona titlul de doctor în drept este o româncă. Este vorba de Sarmiza Bilcescu, cea care și-a susținut teza de doctorat în 1890 pe tema „Condiția legală a mamei”.

În fine, cu titlu ceva mai personal, acțiunile de cooperare au particularitatea lor, dincolo de apropierea de idei, ele permit și apropierea între oameni. Cred că și eu am o înclinare naturală în a merge către ceilalți și a face în așa fel încât să aduc ceva pozitiv...

– Să știți că, chiar în primul an de activitate, conducerea și șefii subdiviziunilor Institutului Național al Justiției au mers la Paris pentru a prelua experiența avansată a Școlii Naționale de Magistratură din Franța în organizarea procesului

Pierre DE MONTE,
Magistrat de legătură din cadrul Ambasadei Franței la București cu competențe pentru Republica Moldova și România

de instruire și a bunelor practici de administrare a instituției. Tocmai atunci, Școala Națională de Magistratură din Franța sărbătorea 50 de ani de activitate.

Acum, prin ce se deosebește Școala Națională de Magistratură din Franța de cele din București și Chișinău? Numai prin vârstă și prin practica acumulată?

– Îmi este dificil să vorbesc în numele Școlii Naționale de Magistratură din Franța, însă, în mod incontestabil, experiența acumulată de către ENM, începând cu anul 1958, îi permite să pretindă la un loc aparte în rețeaua școlilor de ma-

gistratură. Ea este un model pentru numeroase școli din Europa. La nivel internațional, ea este la originea creării REFJ (EJTN) și propune formări internaționale de înalt nivel.

Apoi, în termeni mai practici, această școală franceză diferă de școlile românească și moldovenească în ceea ce privește volumul de activitate, întrucât ea formează anual 350 de auditori de justiție și propune aproximativ 500 de cursuri de formare continuă pentru un număr de 8.000 de magistrați francezi. Școala franceză dispune, de asemenea, de coordonatori regionali, care sunt amplasați pe raza Curților de Apel și propun formări descentralizate pentru a apropia formatorii de colegii lor din jurisdicție.

În fine, și aici vorbim de o diferență de resurse, școala franceză de magistratură propune unele formări specifice – cicluri de studii aprofundate, cu o durată de 15-30 de zile distribuite pe unul sau doi ani, care îi permit să răspundă nevoilor de formare în domenii foarte variate: CADEJ (Ciclu aprofundat de studii judiciare), plan de formare a cadrelor din jurisdicții, CADEFI (ciclu aprofundat de drept penal economic și financiar) CLAT (în materie de luptă anti-terorism) etc. Școala mai propune și formări pe subiecte de înalt nivel, cum ar fi dreptul în materie de „compliance”, mizele psihologice în muncă, gestiunea stresului sau dreptul numeric...

– Conducerea Institutului Național al Justiției întotdeauna a pledat în fața partenerilor noștri de dezvoltare pentru acțiuni comune de interconectare cu școlile de magistratură din Europa. În acest sens, apreciem disponibilitatea Dumneavoastră de a sprijini Institutul Național al Justiției în procesul de instruire a viitorilor judecători și procurori, mai ales atunci când este vorba de stagii sau vizite de studiu în Franța, inclusiv la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. O asemenea vizită a avut loc chiar în anul curent.

Ei bine, ați sesizat în Moldova rezultatul unor asemenea exerciții de formare profesională în context european a candidaților la funcții de judecător și de procuror?

– Republica Moldova a făcut o alegere politică foarte clară în anul 2020, hotărând că viitorul ei se află în Vest. De la acea dată, această voință politică a fost pusă în practică la toate nivelurile, inclusiv cel judiciar, și e un lucru bun. Prin efect colateral la criza ucraineană, Moldova a devenit candidată la UE, și acest lucru trebuie să ne bucure. Mi se pare normal ca, în calitate de magistrat de legătură, să însoțesc această schimbare orientată nu doar înspre Franța, ci și către instituțiile europene.

De ceea, CtEDO, Parlamentul European, EPPO sunt instituții pe care am vrut să le integrez în vizita respectivă.

Deci, pentru a răspunde mai precis la întrebarea dumneavoastră, este dificil să măsurăm azi efectele acestor acțiuni de cooperare. Însă cred că fiecare din aceste acțiuni va contribui, pentru fiecare coleg în parte, la formarea unei culturi europene, care le va fi utilă în practica lor profesională și pe care ei vor fi în măsură să o difuzeze în jurul lor.

– La începutul verii curente, ați venit la Institutul Național al Justiției cu filmul francez „Traficul de copii”. L-ați prezentat ca un fel de lecție privind cooperarea judiciară franco-română în vederea desființării unei rețele de trafic de persoane. Cazul este relevant, deoarece, atunci, audienții, formatorii și reprezentanții ai sistemului nostru de drept au avut ocazia să discute cu regizorul documentarului, dar și cu un magistrat de instrucție de la Tribunalul Judiciar din Paris despre metodele de cooperare judiciară europeană.

Dacă există, cum poate fi lărgită implicarea reprezentanților Moldovei în cooperarea judiciară europeană?

– Subiectul cooperării judiciare europene este în centrul preocupărilor autorităților moldovenești. Printre numeroasele măsuri din planul de acțiune al Republicii Moldova în vederea aderării la Uniunea Europeană, figurează la punctul 5-1 (care se referă la lupta împotriva criminalității organizate) paragraful 8, care cere procurorilor să crească numărul de cazuri pentru care sunt folosite instrumente de cooperare: CRI (Comisie Rogatorie Internațională), ECE (echipa comună de anchetă) etc.

În mod incontestabil, am constatat o schimbare în practică începând cu anul 2020, știut fiind că Moldova îmi fusese prezentată ca o țară dificilă în termeni de cooperare. Astăzi, constatăm un angajament intens din partea tuturor instituțiilor implicate pentru o mai bună și mai intensă cooperare: Ministerul de Justiție și Procuratura Generală, dar și procuraturile specializate, cum sunt PCCOCS și PA. Au fost constituite mai multe echipe comune de anchetă, numeroase CRI au fost adresate și executate între țările noastre, și trebuie să laud celeritatea autorităților moldovenești în tratarea solicitărilor de CRI emise de Franța.

Dincolo de această emulație nouă, care este determinantă, cum am putea ameliora această cooperare practică în materie penală?

Instrumentele folosite de către autoritățile moldovenești sunt cele din dreptul internațional:

Convenția europeană de întraajutorare în materie penală, din 1959, cu cele două protocoale adiționale, și Convenția europeană de extrădare, din 1957, cu primele trei protocoale. Aceste instrumente au fost ameliorate, însă rămân, totuși, destul de arhaice, dat fiind că ne aflăm în epoca digitalizării.

Pe de o parte, în materie de cooperare penală și extrădare, procesele de cooperare folosesc canale administrative anevoioase, ca să nu spunem birocratice, care devin complet străine principiului de termene rezonabile în tratarea cazurilor. Acest lucru este valabil și pentru Franța. Pe de altă parte, calea normală de realizare a schimburilor trece prin transmiterea originalelor în format hârtie, lucru care pare total inadaptat mediului actual, în ambele sensuri ale termenului.

Ar putea fi luate în calcul două piste de ameliorare în acest sens: prima simplificare ar putea fi realizată prin abrogarea unei rezerve formulate de autoritățile moldovenești în cel de-al doilea protocol adițional la Convenția din 1959, care ar permite să fie acceptate schimburile pe cale dematerializată, urmând ca originalul să fie transmis ulterior. Ar trebui să fie înlăturată această rezervă pentru a generaliza trimiterile de cereri pe cale dematerializată. Cea de a doua, mai îndrăzneță, ar consta în intrarea Moldovei și a celorlalți candidați la UE, în spațiul judiciar european. Astfel, aceste state ar putea beneficia de aceleași facilități de cooperare, în special: transmiterea directă a cererilor de la magistrat la magistrat, pe cale dematerializată, precum și trimiterea mandatelor europene de arest, a certificatelor de înghețare de bunuri etc.

Cum se poate ajunge la acest stadiu? Este o întrebare delicată, dar sunt de luat în considerare mai multe piste: a Convenției bilaterale, pentru a extinde câmpul dreptului european la cooperarea dintre țările noastre; a unei decizii UE în beneficiul țărilor candidate sau – poate mai realistă – a integrării acestei cooperări judiciare în câmpul de acțiune al comunității politice europene care a fost prezentată la 7 octombrie anul curent.

– Franța a susținut – iar în ultimul timp devine tot mai pronunțată această susținere, inclusiv prin intermediul Ambasadei sale la București – activitatea Institutului Național al Justiției din Chișinău. Alături de România, țara Dumneavoastră ar putea fi desemnată un fel de tutore european pentru pregătirea profesioniștilor din sistemul de justiție al Republicii Moldova?

– Eu nu sunt adeptul cuvântului „tutore”, chiar dacă, uneori, traducerea poate fi sursa

unor confuzii... Cred că aceasta implică a concepe relațiile într-un mod oarecum ierarhic. În schimb, sunt deosebit de interesat de ideea unei cooperări mai strânse între cele trei școli ale noastre. Ce sens ar putea lua această cooperare, rămâne de definit, dar cred că ar putea fi interesant ca un formator francez și un formator român să vină să stea câteva săptămâni la INJ pentru a observa cum este organizat, cum funcționează, ca apoi să înainteze propuneri concrete. În sens invers, ar putea un formator al echipei de cadre de la INJ să vină să stea câteva săptămâni la Bordeaux, Paris și București pentru a găsi surse de inspirație.

– Probabil, cunoașteți reformele inițiate în ultimul timp în cadrul sistemului nostru de justiție. Ele sunt importante mai ales acum, când reforma justiției reprezintă una din problemele principale pe calea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Până acum, mai multe încercări de reformare au eșuat. Ce ar trebui să mai facem ca, de data aceasta, să reușim?

– Pentru a reforma sistemul judiciar în sensul unei mai mari independențe și unei calități mai bune a acțiunii sale, precum și pentru a ameliora lupta împotriva corupției, prima condiție este voința politică. Această voință există în Republica Moldova mai mult decât în majoritatea celorlalte țări.

Condițiile politice sunt, deci, reunite pentru a se reforma sistemul. De altfel, mai multe texte importante au fost deja adoptate: legea constituțională pentru reforma CSM, legea cu privire la cariera magistraților, legea pentru pre-vețing și legea pentru confiscarea extinsă. De asemenea, mai multe proiecte sunt în curs de discuții, în ceea ce privește vânzarea bunurilor ilicite înainte de faza de judecare, precum în ce privește reforma Codului penal sau judecarea în lipsă, legi care sunt necesare pentru a permite să avanseze marile dosare penale moldovenești, cum sunt cele cunoscute sub numele de „furtul miliardului” sau „Landromat”.

De altfel, reformele nu se analizează doar prin prisma textelor. Ele sunt percepute și prin prisma funcționării instituțiilor. Cum să nu ne bucurăm de numirea domnului Iulian Rusu la conducerea CNA sau a doamnei Veronica Dragalin la conducerea parchetului anticorupție? Și chiar dacă eu personal nu sunt un partizan al acestui sistem foarte anglo-saxon de „vețing și preveting”, trebuie să constat că, actualmente, comisia lucrează pentru examinarea candidaturilor la cele două consilii – de judecători și de procurori.

În România a fost nevoie de mai mult de doi ani și trei guverne diferite pentru a adopta, la 18 octombrie 2022, legile pe justiție pe care Cătălin Predoi le prezentase presei în luna octombrie 2020.

Rădarea este mama tuturor virtuților.

- Recent, Ambasadorul Franței în România, Laurence Auer, i-a oferit Laurei Andrei, fost președinte al Tribunalului București, cea mai importantă distincție a statului francez – Legiunea de Onoare în grad de Cavaler. De altfel, pe parcursul anilor, au mai fost onorați cu această distincție încă doi români – Corneliu Bârsan, fost judecător CtEDO, și Laura Codruța Kovesi, actualul procuror general al Parchetului European. Pentru ce se oferă această prestigioasă distincție inclusiv unor personalități din afara Franței?

- Doamna Laura Andrei este prima femeie româncă, aflată într-o funcție de judecător, care primește această distincție. Doamna Kovesi, după cum știm și ea premiată, era procuror. Prin această decorație Franța recompensează, în primul rând, o carieră exemplară a unui cetățean străin care, în exersarea meseriei sale, a demonstrat atașamentul său pentru Franța și/sau a realizat o acțiune excepțională. Ea recompensează, de asemenea, atașamentul față de valorile fundamentale, care sunt cele ce țin de democrație și drepturile omului. În cazul pe care îl citați dumneavoastră este vorba de munca remarcabilă a fostei președintă a Tribunalului București în favoarea drepturilor copilului, a victimelor traficului de persoane și cooperarea europeană pe care le-a promovat.

- Institutul Național al Justiției din Republica Moldova susține relații foarte bune cu Institutul Național al Magistraturii și Școala Națională de Grefieri din România. Dacă sunteți Magistrat de legătură cu competențe pentru Republica Moldova și România, nu considerați că ar fi bine ca aceste două țări să aibă un sistem de justiție comun, mai ales că ele au o limbă comună și, practic, o istorie comună?

- În virtutea principiului de neutralitate politică ce mi se impune, îmi este dificil să răspund la întrebarea referitoare la reunificarea României și a Moldovei, chiar și numai prin prisma sistemelor juridice.

Chiar dacă în București întâlnesc deseori inscripții cu sloganul „Basarabia e România!”, cred că sensul istoric ar trebui să fie pentru statele democratice menținerea frontierelor actuale. Și aceasta – chiar dacă ele rezultă dintr-un decupaj care neagă realitățile istorice și umane.

- Ziceam că ați devenit un prieten al Institutului Național al Justiției din Republica Moldova. Azi vă găsec iarăși aici. De data aceasta, cu ce ocazie ați venit?

- Am venit atât ca prieten cât și ca expert. Pe de o parte, pentru o formare organizată de către Asociația internațională a procurorilor francofoni pe tema delincvenței financiare, care a fost animată de un procuror din Quebec, dl Sabin Ouellet. Și pe de altă parte, pentru o conferință bilaterală între Franța și Moldova pe tema recuperării bunurilor ilicite, organizată de Ambasada Franței și de colega mea – Claudine Justafret, expert tehnic internațional.

- Ce vă deranjează și ce vă bucură atunci când intrați, ca cetățean francez, în Republica Moldova?

- Nu îmi stă în obicei să vorbesc de rău țara care mă găzduiește. Aș spune doar că, în câmpul meu de competențe, există două calități care ar trebui dezvoltate atât în ce privește procurorii cât și judecătorii: integritatea și simțul de sinteză și concizie. Și spun acest lucru cu atât mai mult cu cât țara noastră suferă de o adevărată „pasiune pentru drept”, ca să împrumut acest termen de la decanul Jean Carbonnier, pasiune care tinde, de mai mulți ani, către o adevărată inflație normativă, căci avem actualmente 73 de coduri în vigoare.

Lucrurile care mă bucură țin de mai multe aspecte. Eu nu cunoșteam Moldova, aici am descoperit o țară care are legături vechi cu Franța și care, dincolo de istorie, are încă un atașament sincer în ce ne privește. Am descoperit o țară care are propriile sale valori, și, în ce mă privește, îmi plac diferențele. Am descoperit, de asemenea, în instituțiile judiciare, oameni primitivi și interesați de proiectele pe care le prezentăm. În fine, cred ca asta este cel mai important: am descoperit Moldova într-un moment al tinerei sale istorii, în care și-a asumat responsabilități pentru a-și schimba în profunzime sistemul politic. Și nu face acest lucru doar pentru a satisface instituțiile internaționale, ci face acest lucru mai întâi pentru propriii săi cetățeni și cred că, în acest sens, a devenit un veritabil model de dezvoltare.

Mă bucur, deci, că, la nivelul meu modest, am șansa de a însoți aceste schimbări profunde și (sper) ireversibile.

- Vă mulțumim, domnule Pierre DE MONTE. Să știți că oricând vă așteptăm cu drag la Institutul Național al Justiției din Chișinău.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

DE ZIUA JURISTULUI, INJ A LANSAT UN NOU CURS DE FORMARE ÎNȚIALĂ

La 19 octombrie 2022, de Ziua Juristului, Institutul Național al Justiției a marcat începutul unui nou curs de formare inițială a candidaților la funcții de judecător și de procuror.

La festivitatea de lansare au fost prezenți audienți, reprezentanți ai importanțelor instituții din sectorul justiției, corpul diplomatic al ambasadelor Republicii Franceze, României și SUA în Republica Moldova, formatori și experți străini. De asemenea, la eveniment a participat, în regim online, Directorul Directoratului General pentru Drepturile Omului și Statul de Drept a Consiliului European, Christophe Poirel, care, în alocuțiunea sa, a remarcat buna cooperare și realizările efectuate în comun de la fondarea Institutului Național al Justiției.

Adresându-se celor 25 de audienți înmatriculați la studii, Ecaterina Popa, Directoare interimară a INJ, a subliniat următoarele: „Aici, la Institut, aveți un cadru ambiental adecvat pentru formarea și dezvoltarea deprinderilor necesare profesiei alese. Misiunea voastră, timp de 18 luni, va fi să învățați să fiți buni profesioniști, având ca repere corectitudinea, verticalitatea și demnitatea pe care să vă sprijiniți și în care să vă regăsiți”.

Cu mesaje de felicitare și îndrumare pentru noii audienți și pentru Institutul Național al Justiției au venit Vladimir Timofti, Președinte interimar al Curții Supreme de Justiție, Ion Munteanu, Procuror General interimar, Ovidiu Năftănăilă, prim-colaborator al Ambasadei României în Republica Moldova, Brett Rose, Director al Secției justiție penală și aplicarea legii din cadrul Ambasadei SUA în Republica Mol-

dova, Pierre de Monte, magistrat de legătură din cadrul Ambasadei Republicii Franceze la București cu competențe pentru Republica Moldova și România, Diana Rotundu, Președinte al Consiliului INJ, Angela Motuzoc, Președinte al Consiliului Superior al Procurorilor, Victor Micu, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, și Liliana Catan, Președinta Comisiei pentru examenele de admitere 2022.

Precizăm că, totodată, în aceeași zi a fost marcată aniversarea a 15-a de la inaugurarea oficială

a Institutului Național al Justiției. Până în prezent, Institutul Național al Justiției a oferit sistemului de justiție 14 promoții de absolvenți, dintre care 300 de candidați la funcția de procuror și 212 – la funcția de judecător. La admiterea din anul curent au fost scoase la concurs 10 locuri pentru candidații la funcția de judecător și 15 – pentru candidații la funcția de procuror. La concurs au participat 78 de concurenți, care au întrunit condițiile necesare de participare, după care au susținut testul psihologic (electronic) eliminatoriu, testul de specialitate (electronic) și proba orală.

LA O ANIVERSARE: 15 OPINII ÎN 15 ANI

2022**Brett ROSE,***Directorul Secției justiție penală și aplicare a legii din cadrul Ambasadei SUA în R. Moldova*

Investițiile în Institutul Național al Justiției sunt de o importanță vitală, deoarece reformele adevărate depind de existența unui cadru puternic de judecători și procurori. Absolvenții INJ reprezintă un potențial uriaș care va acoperi insuficiența de resurse umane în timpul accelerării reformelor din sectorul justiției.

2021**Dr. Cristina ROTARU-RADU,***Directorul Institutului Național al Magistraturii din România*

Simularea de procese la Institutul Național al Justiției din Chișinău mi se pare o metodă foarte bună de învățare: pregătește viitorii magistrați nu doar pe partea juridică, ci și pe aspecte mai delicate privind modul cum vor reacționa în sală în situații-limită.

2020**Katya DORMISHEVA,***Expert în formare judiciară al Uniunii Europene*

Institutul Național al Justiției s-a dovedit a fi un partener de încredere, capabil să asigure implementarea practică a programelor convenite, care vor avea un impact asupra îmbunătățirii în continuare a capacităților profesionale ale viitorilor judecători și procurori.

2019**Sergey V. ARAKELIAN,***Rectorul Academiei de Justiție din Armenia*

Noi avem ce învăța de la Institutul Național al Justiției din Republica Moldova.

2018**Pascal LE DEUNFF,***Ambasadorul Republicii Franceze în R. Moldova*

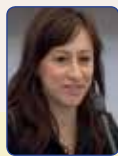
Ambasada Franței va continua să colaboreze cu Institutul Național al Justiției pentru formarea inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor, inclusiv în domeniile de funcționare a curților de justiție, investigațiilor financiare și luptei împotriva traficului de ființe umane.

2017**Corina CĂLUGĂRU,***Reprezentant permanent al Republicii Moldova la Consiliul Europei*

Instruirea continuă la INJ trebuie să conțină în mod intrinsec jurisprudența CEDO, atât din perspectiva conformității cu standardele europene, cât și în vederea neadmiterii perpetuării încălcărilor care au dus la condamnarea statului nostru de către Curtea de la Strasbourg.

2016**Ivan PRISEAJNIUK,***Rectorul Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina*

Pe noi ne interesează experiența Institutului Național al Justiției în domeniul pregătirii cadrelor. La INJ am reușit să discutăm practici mai deosebite privind pregătirea procurorilor și judecătorilor.

2015**Octavia SPINEANU-MATEI,***Directorul Institutului Național al Magistraturii din România*

Colaborarea dintre INM și INJ este una îndelungată, iar Protocolul semnat anul trecut nu a făcut decât să o formalizeze.

2014**Frederick YEAGER,***Directorul Programului USAID ROLISP în Moldova*

Cred că INJ a înregistrat progrese importante în ceea ce privește satisfacerea necesităților și a așteptărilor judecătorilor. Totuși, mai sunt încă multe de făcut...

2013**Harald CIARLO,***Șeful Misiunii NORLAM în Republica Moldova*

De când mă află aici, am observat o sporire a nivelului de înțelegere de către audienții INJ a importanței armonizării practicii naționale cu standardele europene.

2012**Sarah LUM,***consilier juridic, Ambasada SUA în Republica Moldova*

Ambasada SUA a stabilit o cooperare strânsă cu INJ la instruire cu subiecte extrem de importante pentru R. Moldova în procesul de modernizare a sistemului de justiție penală în vederea conformării acestuia la standardele europene.

2011**Dirk SHUEBEL,***Șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova*

Institutul Național al Justiției își propune o sporire considerabilă a rolului său în instruirea cadrelor din sfera justiției pentru a deveni un centru unic de instruire a tuturor persoanelor care contribuie la înfăptuirea justiției.

2010**Carsten MANHKE,***expert rezident al Consiliului Europei*

Mi-a făcut plăcere să felicităm cu prilejul absolvirii cursurilor de formare inițială. Sunt bucuros că la acest lucru contribuie, într-o anumită măsură, Consiliul Europei și Uniunea Europeană.

2009**Anna CAPELLO,***Șeful Departamentului Justiție al Consiliului Europei*

La formarea profesională a judecătorilor și procurorilor e necesar să se pună accentul pe experiența statelor membre ale Uniunii Europene și a țărilor din Europa de Est.

2008**Terry DAVIS,***Secretar General al Consiliului Europei*

Institutul Național al Justiției este rezultatul unui efort comun depus de către R. Moldova și Consiliul Europei. Absolvenții lui vor contribui la constituirea unui sistem de justiție cu adevărat democratic.

VIZITĂ DE STUDIU LA INSTITUȚIILE DE DREPT DIN ROMÂNIA

Reprezentanții Institutului Național al Justiției au efectuat, în perioada 27-29 septembrie 2022, o vizită de studiu la București. Din delegație au făcut parte: Ecaterina Popa, Directoare interimară, membrii Consiliului INJ – Vitalie Stratan, judecător la Judecătoria Chișinău, și Ion Covalciuc, procuror-șef al municipiului Bălți, Tatiana Ciaglic, șefă interimară a Centrului de Informații Juridice din cadrul INJ, precum și Lilia Rusu, șefa Direcției analiză, monitorizare și evaluare a politicilor de la Ministerul Justiției.

Deplasarea delegațiilor INJ în România a urmărit împărtășirea bunelor practici și schimb de experiență sub forma mai multor întâlniri cu exponenți ai instanțelor, parchetelor și instituțiilor cu atribuții în cadrul sistemului judiciar.

Pe parcursul celor trei zile, reprezentanții INJ au avut oportunitatea de a merge la Institutul Național al Magistraturii (INM), Consiliul Superior al Magistraturii, Tribunalul București, Ministerul Justiției, Direcția Națională Anticorupție și Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, unde au purtat discuții privind domeniile de interes comun. Temele de referință au vizat aderarea

Republicii Moldova la Uniunea Europeană și rolul instituțiilor din domeniul justiției în acest proces, în particular, organizarea activităților de formare a magistraților, uniformizarea practicii judiciare, modul de accedere în funcție și desfășurarea examenelor de admitere la INM, aplicarea tehnologiilor informaționale pentru optimizarea interacțiunii cu justițiabilii etc.

TRAINERII CEELI INSTITUTE OFERĂ EXPERTIZĂ ÎN DOMENIUL INVESTIGĂRII FINANCIARE

În perioada 26-29 septembrie 2022, la Institutul Național al Justiției s-a desfășurat seminarul de formare continuă „Tehnici de investigare financiară”.

În deschiderea evenimentului, participanții – procurori anticorupție și ofițeri de urmărire penală din cadrul CNA – au fost salutați de Julia Fromholz, Directoarea Institutului CEELI, Brett Rose, Directorul Secției justiție penală și aplicare a Legii din cadrul Ambasadei SUA în Republica Moldova, Cezara-Elena Polisca, consiliera Directorului INJ, și Mihaela Vidaicu, Directoarea ABA ROLI Moldova.

Experții Institutului CEELI din Praga – Karen Greenaway, Rob Jackson, Sheri Dunlop și Joe Salinas – au abordat subiecte cu privire la investigarea infracțiunilor de corupție, inclusiv investigația financiară și profilul financiar, tranzacțiile cu criptomonede, identificarea beneficiarilor efectivi etc.

Cursul de formare este parte a Programului de susținere a reformei justiției penale și combatere a corupției, implementat de ABA ROLI Moldova, cu sprijinul financiar al Biroului pentru Combaterea Traficului de Droguri și Aplicare a Legii a Departamentului de Stat al SUA.

VIZITĂ LA INJ A MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL AMBASADEI ROMÂNIEI ÎN R. MOLDOVA

Institutul Național al Justiției a fost vizitat, la 7 septembrie 2022, de Adrian Sîrbu, Ministru plenipotențiar din cadrul Ambasadei României în Republica

Moldova, pentru a purta discuții cu Ecaterina Popa, Directoare interimară a INJ, în contextul susținerii de către MAE român a eforturilor de reformare a justiției și a consolidării statului de drept în țara noastră.

Dialogul între cele două părți s-a concentrat asupra unor teme privind proiectele în derulare ce țin de formarea profesioniștilor din sectorul justiției și transferul de experiențe și bune practici realizate în parteneriat cu Institutul Național al Magistraturii de la București.

Un subiect aparte l-a constituit dezvoltarea colaborării în domenii care pot crea valoare adăugată sectorului justiției și care pot fi implementate grație asistenței oficiale pentru dezvoltare acordată de Guvernul României, prin intermediul programului RoAid.

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.72

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).01)

ERORI ADMISE LA CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR ÎN CARE CARDURILE BANCARE APAR CA OBIECT MATERIAL (PRODUS) SAU CA MIJLOC DE SĂVÂRȘIRE

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0001-5937-3926>

Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0003-1371-4961>

SUMAR

Analiza practicii judiciare arată că nu întotdeauna calificarea infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire este conformă cu principiul legalității. În studiul de față, prin analiza erorilor de calificare a unor asemenea infracțiuni, se urmărește reducerea numărului erorilor respective. La concret, erorile analizate se referă la: participarea la una dintre infracțiunile prevăzute de art. 237 CP RM; calificarea faptei de procurare (și păstrare) a unor carduri bancare false; aplicarea art. 237 CP RM pentru obținerea de beneficii materiale prin accesarea ilegală a unor conturi de card, în lipsa fabricării, în scopul punerii în circulație a cardurilor bancare false; aplicarea art. 186 CP RM pentru obținerea ilegală, cu ajutorul unor carduri bancare false, de mijloace bănești aferente unor conturi de card.

Cuvinte-cheie: *card bancar, fabricare, punere în circulație, sustragere, fraudă informatică, bancomat, sistem informatic, date informatice.*

În semestrul IV al anului 2021 numărul de operațiuni cu carduri bancare efectuate în Republica

ERRORS IN THE QUALIFICATION OF OFFENSES IN WHICH BANK CARDS APPEAR AS A MATERIAL OBJECT (PRODUCT) OR AS A COMMITTING MEAN

SUMMARY

The analysis of judicial practice shows that the qualification of offenses, in which bank cards appear as a material object (product) or as a committing mean, does not always comply with the principle of legality. In the present study, by analyzing the errors of qualification of such offenses, the aim is to reduce the number of those errors. In concrete terms, the errors analyzed refer to: participation in one of the offenses provided in art. 237 CC RM; qualification of the act of purchasing (and keeping) some false bank cards; application of art. 237 CC RM for obtaining material benefits by illegally accessing card accounts, in the absence of production for the purpose of putting into circulation false bank cards; application of art. 186 CC RM for the illegal obtaining, with the help of false bank cards, of money related to card accounts.

Key-words: *bank card, production, putting into circulation, appropriation, informational fraud, ATM, computer system, IT data.*

Moldova a fost de 28.736.518, cu carduri bancare emise în Republica Moldova, și 2.057.999, cu carduri bancare emise în străinătate. În aceeași perioadă, valoarea acestor operațiuni a fost de 9.301.740.788 lei, cu carduri bancare emise în Republica Moldova, și 1.243.030.034 lei, cu carduri bancare emise în străinătate [9]. Aceste cifre demonstrează amploarea utilizării în viața de zi cu zi a cardurilor bancare. Odată cu creșterea numărului și valorii operațiunilor cu carduri bancare, a început să sporească interesul infractorilor față de aceste instrumente de plată. Edificarea unei economii digitale (anunțată în Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova digitală 2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 857 din 31.10.2013 [7]), precum și

reducerea costului procesării automate a datelor și creșterea exponențială a numărului de utilizatori ai tehnologiilor informaționale moderne a deschis noi oportunități pentru reprezentanții lumii criminale.

În ultimul timp, numărul fraudelor comise cu ajutorul cardurilor bancare a crescut semnificativ. Astfel, valoarea totală a fraudelor efectuate cu utilizarea cardurilor bancare în Republica Moldova a constituit: 3,9 mil. lei (în trimestrul I al anului 2021) [11]; 4,5 mil. lei (în trimestrul II al anului 2021) [12]; 3,2 mil. lei (în trimestrul III al anului 2021) [13]. Această tendință denotă că infractorii folosesc în avantajul lor tranziția spre economia digitală, încercând să intruzioneze interacțiunea dintre bancă și deținătorul cardului bancar, redirecționând, în funcție de propriile interese, mijloacele bănești obținute pe căi frauduloase.

Analiza practicii judiciare arată că nu întotdeauna calificarea infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire este conformă cu principiul legalității. Cauzele erorilor de calificare a unor asemenea infracțiuni pot avea un caracter obiectiv (de exemplu: prezența în normele de incriminare a unor noțiuni estimative; lipsa de claritate și de previzibilitate a unor formulări utilizate în astfel de norme etc.) sau subiectiv (de exemplu: cercetarea incompletă a circumstanțelor săvârșirii infracțiunii; evaluarea incorectă a probelor acumulate etc.). Este puțin probabil că erorile de calificare a infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire vor dispărea cu totul în viitorul apropiat. Este greu de crezut că în curând legislația în materie va deveni perfectă, iar gradul de profesionalism al celor abilitați cu calificarea unor asemenea infracțiuni va atinge cota cea mai înaltă. Totuși, reducerea numărului erorilor de acest gen este un obiectiv realizabil. În studiul de față, prin analiza erorilor de calificare a infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire, ne propunem să contribuim la realizarea acestui obiectiv.

1. Prima pe lista unor asemenea erori este cea legată de participația la una dintre infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM, reunite sub denumirea de „fabricare sau punere în circulație a cardurilor sau a altor instrumente de plată false”.

La concret, într-o speță, *întreprinderea „G.L.” SRL a fost condamnată în baza lit. c) și d) alin. (2) art. 237 CP RM pentru punerea în circulație a cardurilor bancare, săvârșită în proporții deosebit de mari de către un grup criminal organizat. În fapt, la 08.03.2010, cetățeanul Republicii Bulgaria, M.M., a intrat pe teritoriul Republicii Moldova prin punctul de trecere a frontierei de stat „Leușeni – Albița”. Ulterior, acesta, împreună cu persoane neidentificate, a fabricat în scopul punerii în circulație și a pus în circulație pe teritoriul Republicii Moldova cinci carduri bancare false. Punerea în circulație a acestor carduri a fost săvârșită de către M.M. împreună cu un oarecare „Igor” și cu C.L. Ultima deținea funcția de director al întreprinderii „G.L.” SRL. Ast-*

fel, la 11.03.2010, în magazinul de mobilă „M.”, care aparținea întreprinderii în cauză, prin utilizarea unui POS terminal, cu ajutorul a două carduri bancare false (fabricate anterior de către M.M.), aceștia au efectuat două tranzacții în valoare totală de 1.666.960 lei. În rezultatul acestor tranzacții, respectivele mijloace bănești au fost retrase de pe contul unui deținător legal de card bancar și depozitate pe contul magazinului de mobilă „M.”. Ulterior, C.L. a reflectat în evidența contabilă tranzacțiile în valoare totală de 1.666.960 lei, care ar fi avut loc între C.L. și cetățeanul Marii Britanii, W.T. În baza probelor administrate, s-a stabilit că identitatea lui W.T. este fictivă, iar în 2010 nicio persoană cu un asemenea nume nu a traversat frontiera de stat a Republicii Moldova [15].

Din analiza speței în cauză nu rezultă în niciun fel că M.M. și C.L. ar fi fost trași la răspundere penală. Ca subiect al infracțiunii figurează doar întreprinderea „G.L.” SRL. O asemenea abordare corespunde, în principiu, prevederilor lit. b) alin. (3) art. 21 CP RM. Conform acestei norme, „o persoană juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată [următoarea circumstanță]: fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere [...]”. Totodată, potrivit alin. (3¹) art. 21 CP RM, „o persoană fizică se consideră împuternicită cu funcții de conducere, dacă are cel puțin una din următoarele funcții: a) de reprezentare a persoanei juridice; b) de luare a deciziilor în numele persoanei juridice; c) de exercitare a controlului în cadrul persoanei juridice”. În calitate de persoană împuternicită cu funcții de conducere, C.L. a aprobat punerea în circulație a cardurilor bancare prin intermediul magazinului de mobilă „M.”, care aparținea întreprinderii „G.L.” SRL.

În context, este util să reproducem opinia lui M. Mares: „În mod corect, în situația în care nu se distinge o voință și conduită proprie a persoanei juridice față de cea a unei persoane fizice sau altei persoane juridice care deține persoana juridică, nu ar trebui trasă la răspundere penală persoana juridică în mod artificial” [8]. Din speță nu se poate desprinde dacă voința și conduita proprie a întreprinderii „G.L.” SRL este distinctă față de cea a lui C.L. Această carență lasă să planeze semne de îndoială asupra temeiniciei declarării întreprinderii respective drept subiect al infracțiunii. De asemenea, nu este clar de ce M.M. și C.L. nu figurează ca subiecți ai infracțiunii. Or, potrivit alin. (5) art. 21 CP RM, „răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea săvârșită”.

Altceva, însă, pune mai mult în gardă: întreprinderea „G.L.” SRL a fost condamnată pentru punerea în circulație a cardurilor bancare de către un grup criminal organizat. Din perspectiva art. 41 CP RM rezultă că întreprinderea „G.L.” SRL a cooperat, cu in-

tenție, cu o altă persoană juridică sau cu o persoană fizică, ori cu mai multe persoane juridice sau fizice la săvârșirea punerii în circulație a cardurilor bancare. Mai mult, având în vedere prevederile art. 46 CP RM, întreprinderea „G.L.” SRL, împreună cu alte persoane, ar fi constituit o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni.

Desigur, nu se exclude posibilitatea ca o persoană juridică să participe la săvârșirea unei infracțiuni. În acest sens, M. Alexandru afirmă: „Angajarea răspunderii penale a persoanei juridice nu exclude în mod absolut incidența cu instituția participației penale, fiind posibilă cumularea răspunderii penale a persoanei juridice cu cea a persoanelor fizice inovate de săvârșirea unor infracțiuni, acestea din urmă putând acționa ca participanți, cu contribuții specifice de instigator, complice sau coautor” [1, p. 2]. Posibilitatea ca o persoană juridică să fie membră a unui grup criminal organizat poate fi dedusă, spre exemplu, din alin. 1) art. 10 al Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate: „Fiecare Stat Parte adoptă măsurile necesare, conform principiilor sale juridice, pentru stabilirea răspunderii persoanelor juridice care participă la infracțiuni grave, implicând un grup infracțional organizat și care săvârșesc infracțiunile prevăzute de art. 5, 6, 8 și 23 ale prezentei Convenții” [20].

Totuși, în speță nu sunt indicate elementele de fapt care ar confirma că întreprinderea „G.L.” SRL a cooperat cu intenție – cu o altă persoană juridică sau cu o persoană fizică ori cu mai multe persoane juridice sau fizice – la săvârșirea punerii în circulație a cardurilor bancare. Așa cum deja am menționat, din analiza speței nu rezultă în niciun fel că M.M., C.L. și un oarecare „Igor” ar fi fost trași la răspundere penală. Prin urmare, nu este clar cu cine a cooperat intenționat întreprinderea „G.L.” SRL pentru a săvârși punerea în circulație a cardurilor bancare false.

De asemenea, în speță nu sunt determinate elementele de fapt care ar confirma că întreprinderea „G.L.” SRL, împreună cu alte persoane, ar fi constituit o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni. Ca trăsături specifice grupului criminal organizat pot fi consemnate: a) durata și persistența legăturilor dintre membrii grupului; b) existența organizatorului și a conducătorului, ceilalți membri fiind subordonați indicațiilor acestora în vederea săvârșirii planificate și dirijate a unei sau a mai multor infracțiuni; c) distribuția rolurilor între membrii grupului etc. Niciuna dintre aceste trăsături nu a fost invocată în vederea fundamentării reținerii la calificare a prevederii de la lit. c) alin. (2) art. 237 CP RM.

În concluzie, considerăm compromisă legalitatea soluției de calificare în speța pe care am examinat-o *supra*. Datorită lipsei unei certitudini privind săvârșirea infracțiunii de către un grup criminal organizat, din soluția de calificare ar fi trebuit exclusă prevederea de la lit. c) alin. (2) art. 237 CP RM.

2. O altă eroare de calificare a infracțiunilor în care cardurile bancare apar ca obiect material (produs) sau ca mijloc de săvârșire este legată de calificarea faptei de procurare (și păstrare) a unor carduri bancare false.

În această ordine de idei, propunem atenției următoarea speță. *C.V. a fost condamnat în baza alin. (1) art. 237 CP RM. În fapt, în 2012, acesta, împreună cu persoane neidentificate de organul de urmărire penală, a procurat de la o persoană neidentificată trei carduri bancare false. Cardurile respective au fost păstrate la domiciliul lui C.V. din or. Florești. La 01.02.2013, în rezultatul percheziției efectuate în casa lui C.V., au fost descoperite și ridicate cele trei carduri bancare false* [14].

Într-o publicație recentă, unul dintre coautorii la studiul de față a menționat: „Este de precizat că, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, cel care pune în circulație semnele bănești false sau titlurile de valoare false îndeplinește rolul de autor al infracțiunii. Cel care procură de la autor respectivele entități se consideră complice la infracțiune. Se are în vedere complicitatea prin acordarea de mijloace de săvârșire a infracțiunii (contraechivalentul semnelor bănești false sau al titlurilor de valoare false) sau prin promiterea dinainte a procurării obiectului material (imaterial) al infracțiunii [...]. Cu diferențele de rigoare, aceste afirmații sunt valabile, de exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 237 CP RM (în ipoteza în care punerea în circulație se exprimă în înstrăinarea cardurilor sau a altor instrumente de plată false, nu și în folosirea acestora)” [16].

În ultima speță, persoana care a procurat și a păstrat cardurile bancare false a fost trasă la răspundere ca autor al infracțiunii. Însă, o asemenea abordare contravine definiției din alin. (2) art. 42 CP RM: „Se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul cod”. C.V. nu putea să săvârșască infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 237 CP RM, întrucât acțiunea pe care a comis-o nu corespunde cu tiparul descris de legiuitor în această normă. Pentru a săvârși infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 237 CP RM, C.V. ar fi trebuit fie să fabrice carduri bancare false în scopul punerii lor în circulație, fie să pună în circulație carduri bancare false. Or, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 237 CP RM, autoratul este reprezentat de două modalități normative: 1) fabricarea cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale; 2) punerea în circulație a unor astfel de instrumente. Alte modalități (de exemplu: procurare, păstrare, transportare, expediere etc.) nu pot să reprezinte fapta autorului infracțiunilor prevăzute la art. 237 CP RM.

Din alin. (5) art. 42 CP RM reiese că, în funcție de circumstanțele concrete, procurarea (și păstrarea) cardurilor bancare false poate fi calificată drept complicitate la una dintre infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM. Astfel, în cazul în care cardurile bancare false au fost procurate prin cumpărare, atunci vom fi în prezența următoarei modalități normative a complicității la infracțiune: contribuția la săvârșirea infracțiunii prin acordarea autorului infracțiunii a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii (și anume – a contraechivalentului exprimat în bani al cardurilor bancare false). În cazul în care cardurile bancare false au fost procurate pe alte căi decât cumpărarea (de exemplu: acceptare ca dar, acceptare în schimbul unui alt bun acceptare în contul unei datorii etc.), iar această procurare a fost dinainte promisă autorului infracțiunii, atunci vom fi în prezența unei alte modalități normative a complicității la infracțiune: contribuția la săvârșirea infracțiunii prin promisiunea prealabilă făcută autorului infracțiunii de a procura obiectul material al infracțiunii (și anume – cardurile bancare false). În cazul în care cardurile bancare false au fost procurate prin cumpărare, iar această cumpărare a fost dinainte promisă autorului infracțiunii, atunci vom fi în prezența ambelor modalități normative sus-menționate.

Dacă, însă, cardurile bancare false au fost procurate pe alte căi decât cumpărarea, iar această procurare nu a fost dinainte promisă autorului infracțiunii, atunci nu vom fi în prezența complicității la infracțiune. În acest caz nu putem vorbi nici despre favorizarea infractorului în sensul art. 49 CP RM. În accepțiunea acestui articol, sintagma „favorizarea infractorului” are semnificația de: acordare de adăpost infractorului, asigurare a acestuia cu documente false, acordare de ajutor în vederea schimbării aspectului exterior al infractorului etc. În acest caz putem vorbi, eventual, despre tănuirea obiectelor dobândite pe cale criminală în sensul art. 49 CP RM. Totuși, interpretarea sistemică a alin. (3) și (4) art. 16, alin. (1) art. 237 și alin. (1) art. 323 CP RM ne duce spre concluzia că C.V. nu ar fi pasibil de răspundere pentru favorizarea infracțiunii în modalitatea de tănuire a obiectelor dobândite pe cale criminală. Or, infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 237 CP RM este o infracțiune mai puțin gravă. Totodată, în alin. (1) art. 323 CP RM este incriminată fapta de favorizare dinainte nepromisă doar a infracțiunii grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

În concluzie, în ultima speță examinată, C.V. ar fi trebuit fie să răspundă în baza alin. (5) art. 42 și alin. (1) art. 237 CP RM, fie, din lipsa elementelor constitutive ale unei infracțiuni, să fie achitat.

- Următoarea eroare constă în aplicarea art. 237 CP RM pentru obținerea de beneficii materiale prin accesarea ilegală a unor conturi de card, în lipsa fabricării în scopul punerii în circulație a cardurilor bancare false.

Astfel, într-o speță, C.K., D.M. și D.V. au fost condamnați în baza art. 26, 46, lit. c) și d) alin. (2) art. 237,

art. 46, lit. b), e) și h) alin. (2) art. 259, art. 46 și 260 CP RM. În fapt, în iulie 2014, C.K., împreună cu o altă persoană, în privința căreia cauza penală a fost disjunsă într-o procedură separată, precum și cu D.M. și D.V., au constituit un grup criminal organizat în scopul săvârșirii mai multor infracțiuni informatice cu cauzarea de daune în proporții deosebit de mari. Astfel, la 11.07.2014, cei patru făptuitori au intrat pe teritoriul Republicii Moldova prin punctul de trecere a frontierei de stat „Giurgiulești – Galați”. Făptuitorii au introdus în Republica Moldova un mijloc tehnic de tip „skimmer”, conceput și adaptat în vederea săvârșirii infracțiunilor prevăzute de art. 237 și 259 CP RM. Ulterior, în perioada 13.07.2014 – 15.07.2014, făptuitorii au instalat ilegal mijlocul tehnic respectiv pe un bancomat care aparține unei bănci comerciale, amplasat pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, mun. Chișinău. Ca urmare, a fost accesată ilegal informația de pe cardurile bancare a 158 de utilizatori. Această informație a fost copiată pe un dispozitiv de stocare a informației. La 15.07.2014, cei patru făptuitori au părăsit teritoriul Republicii Moldova prin punctul de trecere a frontierei „Leușeni – Albița”. În perioada 18.07.2014 – 21.07.2014, de pe teritoriul Republicii Bulgaria, prin utilizarea datelor informatice a 158 de posesori ai cardurilor bancare, au fost extrași ilegal bani în sumă totală de 122.925.16 lei [5].

Într-o publicație anterioară, unul dintre coautorii prezentului studiu a afirmat cu referire la infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM: „Dacă infracțiunea se realizează în modalitatea de fabricare, este inerentă etapa de pregătire a infracțiunii [...]. De exemplu, datele privind deținătorul cardului și informația aferentă pot fi obținute prin următoarele metode: 1) instalarea pe bancomat sau pe alt dispozitiv special a unui card-reader (de exemplu, instalarea pe bancomat a unei tastaturi care înregistrează numărul personal de identificare cules de către deținătorul cardului, tastatură care va fi ulterior ridicată de către făptuitor); 2) instalarea în fanta bancomatului a unui card-reader...” [17, p. 70-71]. Accentuăm că metodele descrise mai sus sunt aplicate în contextul pregătirii de una dintre infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM, în prezența modalității normative de fabricare a cardurilor false.

În aceeași publicație se menționează: „Luarea ilegală a bunurilor sau beneficierea ilegală de servicii ori lucrări se integrează perfect în procesul de punere în circulație a cardurilor [...] false. Nu va fi necesară calificarea suplimentară conform art. 190 sau art. 196 CP RM ori în baza art. 105 sau 106 din Codul contravențional. Se va aplica numai [...] art. 237 CP RM” [17, p. 74].

Se pare că aceste idei au fost preluate și aplicate în ultima speță analizată. Aceasta – deși lipsesc condițiile pentru a se proceda de o asemenea manieră.

Obiectul material (produsul) infracțiunilor specificate la art. 237 CP RM îl pot reprezenta, *inter alia*, cardurile autentice, cardurile false sau materialele din care sunt confecționate cardurile false. În ultima speță, făptuitorii nu au urmărit fabricarea unor car-

duri bancare false. Aceștia nu au ajuns în posesia a 158 de carduri bancare (și nici nu au intenționat să ajungă în posesia acestora), ci au accesat informația cu privire la deținătorii celor 158 de carduri bancare, care era stocată în cardurile bancare introduse în bancomat. Această informație nu a fost folosită la fabricarea de carduri bancare false, cu toate că făptuitorii au avut această posibilitate. S-a recurs la un alt procedeu: după ce au accesat ilegal conturile de card ale respectivilor deținători, făptuitorii au introdus anumite date informatice în aceste conturi și/sau au modificat anumite date informatice din aceste conturi pentru a obține un beneficiu material.

În ultima speță, în momentul obținerii beneficiului material, nu atestăm influențarea asupra vreunei persoane. Nu au fost înșelați nici cei 158 de deținători de carduri bancare, nici operatorii băncii care deservește acești deținători.

În această ordine de idei, este util să-l cităm pe M.-A. Dinu: „În timp ce fraudă informatică se săvârșește asupra unui sistem informatic, înșelăciunea (...) are loc prin intermediul unui sistem informatic” [6]. De asemenea, în opinia lui G. Zlati, nu oricare înșelăciune în mediul informatic trebuie calificată ca fraudă informatică: „Trebuie făcută o distincție clară între fraudă informatică și înșelăciunea comisă prin mijloace informatice [...]. Credem că trebuie acceptată următoarea clasificare tripartită a fraudelor (*lato sensu*) relevante din punct de vedere penal: înșelăciunile tradiționale prin mijloace tradiționale (viu-grai, scrisori etc.), înșelăciunile tradiționale comise prin mijloace informatice (printre care exemplele de mai jos) și fraudele informatice propriu-zise, unde înșelăciunea tradițională este înlocuită de o *manipulare a unui sistem informatic* (evid. noastră). În context, sunt relevante următoarele ipoteze în care încadrarea juridică este cea de înșelăciune, și nu cea de fraudă informatică: a) licitațiile online fictive; b) trimiterea de mesaje prin mijloace de comunicare la distanță. În această categorie intră tipuri de fraudă precum „scrisorile nigeriene”, „frauda romantică”, „metoda accidentului” etc.” [18].

Așa cum am consemnat *supra*, în ultima speță examinată, accesând ilegal conturile de card ale celor 158 de deținători, făptuitorii au introdus anumite date informatice în aceste conturi și/sau au modificat date pentru a obține un beneficiu material. Această introducere/modificare de date informatice a fost realizată pe calea influențării asupra unui sistem informatic (și anume – asupra serverului băncii comerciale care deservea cei 158 de deținători de carduri bancare).

M. Peter susține: „Datele informatice prin care este reprezentată la nivel logic (o sumă de bani transferată fraudulos din contul unei persoane, prin accesarea fără drept a serverului unei bănci), date gestionate pe serverul băncii și care sunt alterate, modificate sau șterse [...], aparțin băncii, ca proprietar al serverului, dar și a datelor stocate pe acesta, date care prin valoarea serviciilor oferite de bancă dobândesc caracterul de bunuri mobile incorporale” [10]. Obiectul imaterial al infracțiunilor specificate la art. 260⁶ CP RM îl repre-

zintă datele informatice. Prin introducerea datelor informatice în conturile de card ale celor 158 de deținători și/sau modificarea unor asemenea date, pentru a se obține un beneficiu material, a fost prejudiciat gestionarul respectivelor date informatice (și anume – banca comercială care deservea cei 158 de deținători de carduri bancare), care apare în postura de victimă a fraudei informatice.

Toate acestea demonstrează că C.K., D.M., D.V. și persoana în privința căreia cauza penală a fost disjunsă într-o procedură separată au săvârșit o fraudă informatică. În concluzie, în ultima speță analizată, din soluția de calificare ar trebui excluse art. 26 și lit. c) și d) alin. (2) art. 237 CP RM. În locul acestor norme, soluția de calificare ar trebui să includă lit. b) alin. (2) art. 260⁶ CP RM.

4. Ultima eroare, la care ne vom referi, presupune aplicarea art. 186 CP RM pentru obținerea ilegală, cu ajutorul unor carduri bancare false, de mijloace bănești aferente unor conturi de card.

Astfel, într-o speță, C.A. a fost condamnat în baza lit. c) alin. (2) art. 237, lit. b) și d) alin. (2) art. 186, art. 27 și alin. (4) art. 186 CP RM. În fapt, în perioada 08.06.2012 – 15.08.2012, aflându-se în mun. Chișinău, C.A. a fabricat 59 de carduri bancare false pe care ulterior le-a pus în circulație (și anume – le-a introdus în bancomate, utilizându-le la extragerea banilor de pe conturi de card străine). În afară de aceasta, prin intermediul unor bancomate, folosind respectivele carduri bancare false, C.A. și C.N. au reușit să sustragă 10.000 de lei și au încercat să sustragă 82.580 de lei [4]. Într-o altă speță, C.A. a fost condamnat în baza art. 46, alin. (5) art. 186, art. 46, 27, alin. (5) art. 186, art. 42 și lit. c) alin. (2) art. 237 CP RM. T.O. a fost condamnat în baza art. 46, alin. (5) art. 186, art. 46, 27 și alin. (5) art. 186 CP RM. În fapt, în perioada 08.06.2012 – 15.08.2012, aflându-se în mun. Chișinău, C.A. și T.O. au fabricat 17 carduri bancare false pe care ulterior le-au pus în circulație (și anume – le-au introdus în bancomate, utilizându-le la extragerea banilor de pe conturi de card străine). În aceeași perioadă, prin intermediul unor bancomate, folosind acele carduri bancare false, cei doi făptuitori au încercat să sustragă mijloace bănești în sumă totală de 82.580 de lei și au sustras mijloace bănești în sumă totală de 10.000 lei. De asemenea, într-o perioadă nestabilită de timp, C.A., T.O. și C.R. au fabricat alte câteva carduri bancare false. Ulterior, în perioada 15.04.2013 – 28.05.2013, prin intermediul unor bancomate, folosind acele carduri bancare false, cei trei făptuitori au încercat să sustragă mijloace bănești în proporții deosebit de mari și au sustras mijloace bănești de pe conturile bancare ale mai multor bănci emitente din SUA, Brazilia, Ucraina și alte țări. De asemenea, în perioada 15.04.2013 – 28.05.2013, C.A., T.O., C.R. și persoane neidentificate de organul de urmărire penală, prin intermediul unor bancomate, folosind aceleași carduri bancare false, au sustras mijloace bănești în sumă totală de 1.208.230 de lei. De asemenea, în aceeași perioadă, C.A., T.O., C.R. și persoane ne-

identificate de organul de urmărire penală, prin intermediul unor bancomate, folosind respectivele carduri bancare false, au săvârșit o tentativă de sustragere de mijloace bănești în sumă totală de 1.820.800 de lei [3].

Într-o publicație anterioară, unul dintre coautorii prezentului studiu a afirmat cu referire la infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM: „Se prezintă ca parte a unui întreg obținerea de către făptuitor a contraprestației sub formă de bunuri, ca urmare a punerii în circulație a cardurilor [...] false. Această contraprestație nu este decât o complinire a prestației pe care o oferă făptuitorul [...]. În concluzie, luarea ilegală a bunurilor sau beneficierea ilegală de servicii ori lucrări se integrează perfect în procesul de punere în circulație a cardurilor [...] false [...]”. Se va aplica numai [...] art. 237 CP RM” [17, p. 74]. Drept urmare, în ultimele două spețe examinate, considerăm lipsită de temei reținerea la calificare atât a art. 237 CP RM cât și a art. 186 CP RM (cu sau fără referire la art. 27 CP RM).

În aceeași publicație se menționează: „O altă soluție de calificare (alta decât alin. (1) art. 237 CP RM) se impune în cazul în care făptuitorul efectuează o operațiune cu cardul străin, pe care l-a găsit sau l-a sustras, cunoscând numărul personal de identificare atribuit deținătorului legal. În acest caz, deoarece operațiunile efectuate sunt în detrimentul deținătorului legal, acesta, și nu banca comercială, reprezintă victima infracțiunii. Însă, de această dată, vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 186 CP RM [...]. Chiar dacă făptuitorul poate ajunge, pe căi frauduloase, în posesia cardului și a numărului de identificare, sustragerea însăși o va comite pe ascuns. De fapt, făptuitorul nici nu are nevoie să apeleze la înșelăciune. Aceasta – pentru că deține cardul și cunoaște numărul personal de identificare. În concluzie, vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile specificate la art. 186 CP RM” [17, p. 64]. Probabil, aceste idei au fost preluate și aplicate în ultimele două spețe analizate. Totuși, în ipoteza descrisă în ultimul fragment precitat se vorbește despre carduri bancare autentice – găsite sau sustrate, nu despre carduri bancare false. Deci, ipoteza în cauză este diferită de ipotezele descrise în ultimele două spețe analizate.

Precizăm că nu mai considerăm întemeiată aplicarea art. 186 CP RM în ipoteza descrisă în ultimul fragment precitat. Această schimbare de poziție se datorează opiniei exprimate de G. Zlati, care nu poate să nu convingă: „Rămâne de discutat între posibilitatea reținerii fraudei informatice ori a infracțiunii de furt. În ceea ce ne privește, ne aflăm în prezența unui act de sustragere care atrage însă tipicitatea art. 249 CP (se are în vedere art. 249 din Codul penal al României, care prevede răspunderea pentru fraudă informatică – *n.a.*). Astfel, dacă agentul ar reuși să deschidă fizic seiful și ar sustrage o parte din bani, ar fi indiscutabilă reținerea infracțiunii de furt. Agentul nu procedează însă așa, ci interacționează logic cu sistemul informatic (bancomatul), introducând ori/și modificând date informatice, conduită ce rezultă în manipularea bancomatului, astfel încât acesta acțio-

nează ca și cum ar exista o solicitare legitimă de retragere de numerar, când, în realitate, o astfel de solicitare lipsește” [18]. La fel, nelipsită de interes este o altă opinie a aceluiași autor: „Cu toate că de multe ori se scapă din vedere acest aspect, instrumentele de plată electronică de tipul cardurilor bancare sunt veritabile mijloace de stocare a datelor informatice [...]. În această categorie a mijloacelor de stocare a datelor informatice includem și instrumentele de plată electronică contrafăcute (clonate) prin inscripționarea pe un card gol (*blank*) cu bandă magnetică a datelor necesare pentru a efectua o retragere de numerar de la un bancomat. Cu alte cuvinte, nu prezintă relevanță dacă instrumentul de plată electronică este unul autentic sau contrafăcut [...]” [19, p. 98].

Așadar, introducerea unui card bancar fals în bancomat (care este un sistem informatic) pentru a efectua o retragere de numerar trebuie considerată introducerea a datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material, în accepțiunea art. 260⁶ CP RM. Ar trebui oare considerată parte a unui întreg obținerea de către făptuitor a contraprestației sub formă de numerar, ca urmare a punerii în circulație a cardului bancar fals? În acest caz, prin „întreg” avem în vedere art. 237 CP RM.

Înainte de a răspunde la această întrebare, amintim că art. 118 CP RM prevede: „(1) Concurența dintre o parte și un întreg reprezintă existența a două sau mai multor norme penale, una din ele cuprinzând fapta prejudiciabilă în întregime, iar celelalte – numai unele părți ale ei. (2) Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg se efectuează în baza normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite”.

V. Cioclei susține, pe bună dreptate: „Fapta absorbită, chiar în formă tentată, nu poate fi mai gravă decât fapta absorbantă” [2, p. 457]. Așadar, infracțiunea absorbantă, prevăzută de „norma-întreg” trebuie să aibă un grad de pericol social mai sporit decât cel al infracțiunii absorbite, prevăzute de „norma-parte”. În caz contrar, s-ar ajunge la o absurditate.

Gradul de pericol social al unei infracțiuni este reflectat de către legiuitor în sancțiunea normei care prevede răspunderea pentru acea infracțiune. În alin. (1) art. 237 CP RM sancțiunea prevede:

- amendă în mărime de la 550 la 1.050 unități convenționale, muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau închisoare de până la 5 ani (pentru subiectul-persoană fizică);
- amendă în mărime de la 2.000 la 4.000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate (pentru subiectul-persoană juridică).

În alin. (2) art. 237 CP RM sancțiunea prevede:

- închisoare de la 4 la 8 ani (pentru subiectul-persoană fizică);
- amendă în mărime de la 4.000 la 7.000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice (pentru subiectul-persoană juridică).

În cele două alineate ale art. 260⁶ CP RM sancțiunile prevăd pedepse doar pentru persoanele fizice:

- amendă în mărime de la 1.350 la 1.850 unități convenționale, muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 200 de ore sau închisoare de la 2 la 5 ani (alin. (1));
- închisoare de la 4 la 9 ani (alin. (2)).

Comparând sancțiunile stabilite în art. 237 CP RM cu cele stabilite în art. 260⁶ CP RM, se poate susține că:

- infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 237 CP RM poate absorbi infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 260⁶ CP RM în cazul în care pedeapsa aplicată subiectului-persoană fizică este închisoarea. Chiar dacă această interpretare este la limită, ea este favorabilă făptuitorului. Deci, această interpretare nu vine în contradicție cu regula fixată în alin. (2) art. 3 CP RM, conform căreia „interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”;
- infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 237 CP RM poate absorbi infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 260⁶ CP RM în cazul în care pedeapsa aplicată subiectului-persoană fizică este muncă neremunerată în folosul comunității.

În celelalte cazuri, infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM nu pot absorbi infracțiunile prevăzute la art. 260⁶ CP RM. În asemenea cazuri, nu putem vorbi despre concursul infracțiunilor prevăzute la art. 237 și 260⁶ CP RM. O astfel de soluție ar presupune încălcarea principiului de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte. În consecință, singura soluție admisibilă ar fi aplicarea doar a acelei norme care prevede răspunderea pentru infracțiunea comparativ mai gravă. Ne referim la alin. (1) sau (2) art. 260⁶ CP RM.

Referințe bibliografice:

1. Alexandru M. *Participația penală: studiu de doctrină și jurisprudență*. București: Hamangiu, 2008. 362 p.
2. Bodoroncea G. ș.a. *Codul penal: comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2014. 902 p.
3. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.01.2017. Dosarul nr. 1ra-214/2017*. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7990 (vizitat 20.06.2022).
4. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 14.07.2021. Dosarul nr. 1ra-878/2021*. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19305 (vizitat 20.06.2022).
5. *Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 15.03.2016. Dosarul nr. 1ra-87/2016*. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6000 (vizitat 19.06.2022).
6. Dinu M.-A. Fraudă informatică sau înșelăciune? În: *Themis*, 2017, nr. 1-2, p. 38-41.
7. Hotărârea Guvernului nr. 857 din 31.10.2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova digitală 2020”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 252-257/963. În vigoare din 18 noiembrie 2013.
8. Mareș M. *Forma de participare a persoanei juridice în cazul unor infracțiuni din domeniul afacerilor*. <https://www.juridice.ro/623396/forma-de-participatie-a-persoanei-juridice-in-cazul-unor-infracțiuni-din-domeniul-afacerilor.html> (vizitat 18.06.2022).
9. *Numărul și valoarea tranzacțiilor efectuate cu carduri de plată din Republica Moldova*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP4.xhtml> (vizitat 18.06.2022).
10. Peter M. *Raportul dintre infracțiunea de fraudă informatică, prevăzută de art. 249 Cod penal, și infracțiunea de efectuare de operațiuni financiare în mod fraudulos, prevăzută de art. 250 Cod penal*. <https://www.juridice.ro/765198/raportul-dintre-infracțiunea-de-frauda-informatica-prevazuta-de-art-249-cod-penal-si-infracțiunea-de-efectuarea-de-operatiuni-financiare-in-mod-fraudulos-prevazuta-de-art-250-cod-penal.html> (vizitat 19.06.2022).
11. *Raport privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova. Trimestrul I, 2021*. https://www.bnm.md/files/Raport_Q%20I%202021%20publicat.pdf (vizitat 18.06.2022).
12. *Raport privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova. Trimestrul II 2021*. https://www.bnm.md/files/Raport_oversight_Q%20II%202021%20publicat.pdf (vizitat 18.06.2022).
13. *Raport privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova. Trimestrul III 2021*. https://www.bnm.md/files/Raport_oversight_Q%20III%202021_final.pdf (vizitat 18.06.2022).
14. *Sentița Judecătorei Bălți din 25.02.2015. Dosarul nr. 1-371/2014*. https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/B17709E6-D6C7-E411-A983-005056A5FB1A (vizitat 19.06.2022).
15. *Sentița Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău, din 19.07.2013. Dosarul nr. 1-1320/2012*. https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/F2AC7887-D7F2-E211-9CAD-005056A5FB1A (vizitat 18.06.2022).
16. Stati V. Impactul efectuării achiziției de control asupra consumării unor infracțiuni cu caracter tranzacțional. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe sociale*, 2020, nr. 3, p. 92-103.
17. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs, ediția a III-a*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 600 p.
18. Zlati G. Fraudă informatică. Aspecte controversate. În: *Caiete de Drept Penal*, 2018, nr. 4, p. 116-151.
19. Zlati G. *Tratat de criminalitate informatică. Vol. I*. București: Solomon, 2020. 658 p.
20. *The United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (vizitat 18.06.2022).

NOȚIUNEA DE ACCES LA INFORMAȚIA COMPUTERIZATĂ ÎN ACCEPȚIUNEA ART. 259 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru STRÎMBEANU,
doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-7746-6541>

SUMAR

Noțiunea „acces la informația computerizată” se referă la una dintre componentele laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 259 din Codul penal al Republicii Moldova. Principalul rezultat al prezentului studiu îl reprezintă definirea acestei noțiuni, care generează controverse în teoria și practica dreptului penal. Un alt rezultat notabil constă în susținerea cu argumente a soluției de calificare a faptelor de: 1) menținere a accesului ilegal la informația computerizată după retragerea ori expirarea autorizării; 2) intruziune ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică în care sau pe care se află informația computerizată, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, nu este săvârșit accesul ilegal la acea informație.

Cuvinte-cheie: acces, intruziune, menținerea accesului, informație computerizată, sistem informatic, calculator, suport material de informație, rețea informatică.

Din art. 15 și 52 CP RM rezultă că latura obiectivă reprezintă unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii. Indiferent dacă infracțiunea este formală sau materială, latura ei obiectivă include ca semn constitutiv fapta prejudiciabilă (elementul material). Acest semn se referă la manifestarea exterioară a infracțiunii, la comportamentul făptuitorului, care se concretizează în acțiune sau inacțiune.

După cum deducem din denumirea art. 259 CP RM și din dispoziția de la alin. (1) art. 259 CP RM, fapta prejudiciabilă, prevăzută de acest articol, cuprinde acțiunea de acces ilegal la informația computerizată. Precizăm că această acțiune

THE CONCEPT OF ACCESS TO COMPUTERIZED INFORMATION ACCORDING TO ART. 259 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SUMMARY

The concept of „access to computerized information” refers to one of the components of the objective side of the offenses provided in art. 259 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The main result of the present study is the definition of this concept that generates controversies in the theory and practice of criminal law. Another notable result consists in supporting with arguments the solution to qualify the acts of: 1) maintaining illegal access to computerized information after the withdrawal or expiration of the authorization; 2) illegal intrusion into the computer, the data storage device, the computer system or the computer network, in which or on which the computerized information is located, if, due to reasons independent of the perpetrator’s will, the illegal access to that information is not committed.

Key-words: access, intrusion, maintaining access, computerized information, computer system, computer, data storage device, computer network.

este doar una dintre componentele faptei prejudiciabile prevăzute la art. 259 CP RM. Cealaltă componentă a faptei în cauză va fi examinată în cadrul unui alt studiu.

În Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică [28] (în continuare – Convenția de la Budapesta), în pct. 46 este definită noțiunea de accesare, utilizată în art. 2 „Accesarea ilegală” din Convenția respectivă: „Noțiunea „accesare” presupune pătrunderea în întregime într-un sistem informatic sau în oricare parte a acestuia (*hardware*, componente, date stocate ale sistemului instalat, directoare, date de

trafic și date legate de conținut) [...]. Noțiunea „accesare” presupune intrarea într-un alt sistem informatic, în cazul în care acesta este conectat prin rețele publice de telecomunicații, sau la un sistem informatic din aceeași rețea, cum ar fi LAN (rețea locală) sau Intranet în cadrul unei organizații. Nu este relevantă metoda de conectare (de exemplu, de la distanță, inclusiv prin legături fără fir sau la o distanță apropiată)” [29]. Această definiție nu are un caracter normativ, deși constituie o interpretare oficială a unei noțiuni normative.

În legislația Republicii Moldova lipsește definiția normativă a noțiunii de acces. Un exemplu de definiție normativă de acest gen îl găsim în legislația României. Astfel, la lit. b) alin. (1) art. 138 din Codul de procedură penală al României este folosită noțiunea „accesul la un sistem informatic”, care se referă la una dintre metodele speciale de supraveghere sau cercetare. Alineatul (3) din același articol conține următoarea definiție: „Prin acces la un sistem informatic se înțelege pătrunderea într-un sistem informatic sau mijloc de stocare a datelor informatice, fie direct, fie de la distanță, prin intermediul unor programe specializate ori prin intermediul unei rețele, în scopul de a identifica probe” [3]. Dacă abstragem ultima parte – „în scopul de a identifica probe”, atunci putem afirma că definiția dată concentrează esența explicației din pct. 46 al Raportului explicativ la Convenția de la Budapesta.

Totuși, nici explicația din pct. 46 al Raportului explicativ la Convenția de la Budapesta, nici definiția din alin. (3) art. 138 din Codul de procedură penală al României nu posedă suficient potențial pentru a reda semnificația noțiunii „accesul ilegal la informația computerizată” utilizată în art. 259 CP RM. Or, obiectul accesului ilegal în accepțiunea acestui articol este informația computerizată, nu sistemul informatic. Din aceste considerente, nu putem beneficia la justa valoare de randamentul definițiilor propuse de către unii doctrinari autohtoni. De exemplu, S. Brînza și V. Stati menționează că „acces” înseamnă uzitarea de resursele unui sistem informatic, adică darea de instrucțiuni unui sistem informatic, comunicarea cu/printr-un sistem informatic, stocarea informației sau regăsirea acesteia într-un sistem informatic. Accesul include intrarea într-un alt sistem informatic, conectat prin rețele de telecomunicații publice sau într-un alt sistem informatic din aceeași rețea informatică, indiferent de metoda de comunicare. Metoda de comunicare – la distanță, inclusiv grație legăturii prin satelit sau nu, ori de aproape – nu prezintă relevanță la calificare” [2, p. 351]. La rândul lor, L. Dumneanu și D. Gurev afirmă: „Prin acces se înțelege folosirea de componentele unui sistem informatic, cum ar

fi accesarea elementelor unui sistem informatic, comunicarea cu/printr-un sistem informatic, depozitarea informației sau regăsirea acesteia într-un sistem informatic. Accesul presupune penetrarea unui alt sistem informatic, conectat prin rețele de telecomunicații publice sau într-un alt sistem informatic din aceeași rețea, indiferent prin ce metodă de comunicare” [13, p. 93].

Într-o măsură mai pronunțată, exigențelor dispoziției art. 259 CP RM îi corespunde definiția formulată de către C. Moțoc și L. Gîrla: „Accesul reprezintă un proces de asigurare a posibilității de a implementa un act de familiarizare și (sau) manipulare a informațiilor [...]” [18].

Considerăm că, pentru a defini noțiunea de acces la informația computerizată, care să corespundă exigențelor dispoziției art. 259 CP RM, este necesar, în primul rând, să luăm în calcul înțelesul noțiunii de informație computerizată: informația destinată prelucrării pe un calculator, fixată pe un suport care poate fi citit de un calculator sau transmis într-un mediu care face posibilă interacționarea în cadrul unui sistem informatic sau al unei rețele informatice.

Însă, aceasta nu este suficient. Din dispoziția de la alin. (1) art. 259 CP RM rezultă că, în momentul accesării informației computerizate, această informație se află într-un calculator, pe un suport material de informație, într-un sistem informatic sau într-o rețea informatică. Este clar că, pentru a accesa informația computerizată, este necesar mai întâi să fie accesat calculatorul, suportul material de informație, sistemul informatic sau rețeaua informatică, în care sau pe care se află respectiva informație. Așadar, condiția obligatorie pentru accesarea ilegală a informației computerizate, este ca, în prealabil, să fie comisă acțiunea de intruziune ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică, în care sau pe care se află respectiva informație. (Subliniem că această acțiune trebuie privită ca situație-premisă, nu ca etapă în procesul de săvârșire a accesului ilegal la informația computerizată. De aceea, trebuie calificată ca pregătire, nu ca tentativă, intruziunea ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică, în care sau pe care se află informația computerizată, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, nu este săvârșit accesul ilegal la acea informație. Sub anumite aspecte, această ipoteză poate fi comparată cu omorul săvârșit cu premeditare (lit. a) alin. (2) art. 145 CP RM), care presupune că, înainte de a săvârși omorul propriu-zis, făptuitorul se pregătește, în mod inerent de comiterea acestuia). În anumite privințe, această ipoteză poate fi comparată cu cea care presupune sustragerea unui bun care se află într-o

încăpere, într-un alt loc pentru depozitare sau într-o locuință: făptuitorul pătrunde în încăperea, în alt loc pentru depozitare sau în locuința în care se află bunul care aparține victimei, după care intră în posesia aceluși bun, pentru a-l putea folosi și/sau a dispune de el.

Ținând cont de acest aspect și de înțelesul noțiunii de informație computerizată, precum și având ca puncte de reper definițiile propuse de către C. Moțoc, L. Gîrla, S. Brînză, V. Stati, L. Dumneanu și D. Gurev, considerăm că prin „acces la informația computerizată” în accepțiunea art. 259 CP RM trebuie de înțeles: obținerea posibilității de a recurge la informația computerizată, în vederea beneficiarii de calitățile utile ale acesteia.

Astfel, accesul la informația computerizată implică intrarea în posesia informației computerizate care aparține victimei, însă nu neapărat folosirea și/sau dispunerea de această informație. Accesul la informația computerizată doar deschide calea pentru o eventuală folosire și/sau dispunere de respectiva informație. De fapt, folosirea și/sau dispunerea de informația computerizată se referă la următoarea etapă de executare a laturii obiective a infracțiunilor prevăzute de art. 259 CP RM. Este corect să afirmăm că folosirea și/sau dispunerea de informația computerizată reprezintă scopul acțiunii de acces la informația computerizată, scop care depășește cadrul acestei acțiuni.

În alt context, în art. 2 al Convenției de la Budapesta se vorbește despre „accesarea [...] ansamblului ori a unui sistem informatic” [28]. În art. 3, „Accesarea ilegală a sistemelor informatice” din Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12.08.2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului, este menționată „accesarea [...] unui sistem informatic sau a unei părți a acestuia” [12]. Făcând analogie cu art. 259 CP RM, observăm că legiuitorul trece cu tăcerea acest detaliu, ceea ce înseamnă că, în cazul infracțiunilor prevăzute de acest articol, accesul la informația computerizată este fie integral, fie parțial. Amploarea accesării informației computerizate nu influențează asupra calificării faptei în baza art. 259 CP RM, dar poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei.

Mai important este însă să stabilim nu atât amploarea accesării informației computerizate, în sensul art. 259 CP RM, cât mai ales caracterul accesării acesteia.

În context, atrage atenția următoarea opinie a lui G.S.O. Kurbanov, care vizează infracțiunile prevăzute de un articol din Codul penal al Republicii Azerbaidjan, care corespunde art. 259 CP RM: „Accesul ilegal este un concept complex care include următoarele acte: intruziunea „fizică”, care

oferă posibilitatea de a prelua informații dintr-un calculator; operarea neautorizată cu informațiile dintr-un calculator” [30]. În aceeași ordine de idei se înscriu punctele de vedere exprimate de către unii autori români. De exemplu, Gh.Iu. Ioniță afirmă: „Accesul la un sistem informatic poate să fie la un nivel fizic și/sau la un nivel logic: 1) la nivel fizic, accesul presupune interacțiunea cu *hardware*-ul (partea fizică) sistemului informatic (componentele); 2) la nivel logic, accesul presupune interacțiunea cu *software*-ul (partea logică) sistemului informatic (programe/aplicații). Cu alte cuvinte, în momentul în care retragem o sumă de bani de la un ATM sau plătim un produs/serviciu prin intermediul ATM-ului/POS-ului, accesul se face atât la nivel fizic, pentru că interacționăm cu *hardware*-ul (componentele fizice) aceluși sistem informatic (fantă de acces pentru card, tastatură, ecran), cât și la nivel logic, pentru că interacționăm cu *software*-ul (partea logică) sistemului informatic (programe/aplicațiile/sistemul de operare)” [15]. De asemenea, R.A. Nestor susține: „În forma sa cea mai simplă, accesul la un sistem informatic presupune o interacțiune a făptuitorului cu tehnica de calcul vizată prin intermediul echipamentelor sau diverselor componente ale sistemului vizat (sursă de alimentare, butoane de pornire, tastatură, mouse, joystick). Manipularea acestor dispozitive se transformă în solicitări către Unitatea Centrală de Prelucrare (UCP) a sistemului, care va procesa date ori va rula programe de aplicații în beneficiul intrusului” [19].

Aceste păreri se deosebesc de cele exprimate de alți autori români. Astfel, I. Kuglay relevă: „Accesarea sistemului constituie, în principiu, acea operațiune prin care se realizează o interacțiune funcțională cu sistemul informatic. O primă delimitare pe care practica neunitară a reclamat-o a fost între interacțiunea de ordin material, fizic și cea de ordin logic; numai aceasta din urmă are semnificația accesării sistemului informatic, respectiv numai cea care conferă făptuitorului posibilitatea „de a da comenzi, de a cauza introducerea, obținerea, afișarea, stocarea ori diseminarea de date informatice sau folosirea în orice alt mod a resurselor unui calculator, sistem ori rețea informatică sau comunicarea cu unitățile sale aritmetice, logice ori de memorie” [24, 1, p. 778-779]. De asemenea, G. Zlati menționează: „Accesul trebuie să fie unul propriu-zis, înțelegând prin aceasta posibilitatea ca agentul, prin interacțiunea logică pe care o are cu sistemul informatic, să poată beneficia (ori să existe cel puțin potențial această posibilitate) de funcțiile ori resursele sistemului informatic. Această abordare ar fi, din punctul nostru de vedere, suficient de restrictivă pentru a nu extinde câmpul de aplicabilitate a normei de incriminare

dincolo de ceea ce s-a dorit, și suficient de abstractă încât să poată suferi anumite interpretări evolutive” [25].

Susținem opinia lui I. Kuglay și G. Zlati. Interacțiunea făptuitorului cu partea fizică (materială) a unui sistem informatic doar precede accesarea acestuia, dar fără a se identifica cu accesul la sistemul informatic. Cu atât mai mult, interacțiunea făptuitorului cu partea fizică (materială) a unui sistem informatic nu poate fi confundată cu accesul la informația computerizată. Or, informația computerizată are, prin excelență, o natură imaterială, incorporală. Așa cum am menționat mai sus, intruziunea ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică, în care sau pe care se află respectiva informație, trebuie deosebită de accesul la informația computerizată. Or, accesul la informația computerizată este precedat de o astfel de intruziune, fără însă a o include. În concluzie, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, accesul la informația computerizată presupune o interacțiune logică, nu fizică, cu o astfel de informație. Interacțiunea logică cu informația computerizată se exprimă în aceea că făptuitorul folosește un program informatic sau mai multe programe informatice care asigură prelucrarea acelei informații.

În acest context, precizăm că accesul ilegal la informația computerizată (în sensul art. 259 CP RM) trebuie deosebit de interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice (în sensul art. 260¹ CP RM). În ultimul caz, interacțiunea este, de asemenea, de ordin logic. La concret, are loc interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice (inclusiv a unei emisii electronice) care nu sunt publice și care sunt, după caz: 1) destinate unui sistem informatic; 2) provin dintr-un asemenea sistem; 3) se efectuează în cadrul unui sistem informatic. În ultimul caz, atunci când se interceptează ilegal transmisia de date informatice (inclusiv a unei emisii electronice) care nu sunt publice, se aplică doar art. 260¹ CP RM. Pentru a deosebi cele două infracțiuni, se poate apela, cu ajustările de rigoare, la următoarea explicație din jurisprudența română, dată de Înalta Curte de Casație și Justiție a României: „Infracțiunea prevăzută de art. 361 C. pen. (se are în vedere infracțiunea de interceptare ilegală a unei transmisii de date informatice – *n.a.*) se diferențiază de infracțiunea de acces, fără drept, la un sistem informatic, prin faptul că acțiunea de interceptare se realizează în procesul de transmitere a acestor date de la un sistem informatic la altul. Ambele infracțiuni sunt săvârșite cu scopul de a obține ilegal date informatice (de regulă, folosite ulterior pentru comiterea infracțiunii contra patrimoniului), interceptarea

comportând, însă, un caracter dinamic, în timp ce accesul ilegal la un sistem informatic are un caracter static” [17]. Într-adevăr, infracțiunea prevăzută la art. 260¹ CP RM poate fi concepută doar în cazul unei transmisii de date informatice (inclusiv a unei emisii electronice). În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, se accesează ilegal informația computerizată din calculatoare, de pe suportii materiali de informație, din sistemul sau rețeaua informatică, nu informația computerizată transmisă între calculatoare, între suportii materiali de informație, între sisteme informatice sau între rețele informatice.

După această divagație, este necesar de menționat că exemplele de acces ilegal la un sistem informatic ne ajută să percepem înțelesul noțiunii „accesul la informația computerizată”. Așa cum am specificat *supra*, accesul la informația computerizată poate fi precedat de accesul la sistemul informatic în care se află respectiva informație. Totodată, nu trebuie să uităm că, în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 259 CP RM, accesul la informația computerizată poate fi precedat de accesul nu doar la sistemul informatic în care se află respectiva informație, ci și la calculatorul, la suportul material de informație ori la rețeaua informatică în care sau pe care se află informația computerizată.

În Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 15 din 14.10.2013 privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 42 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr. 161/2003, respectiv pentru interpretarea unitară a noțiunii de acces fără drept la un sistem informatic, s-a reținut că acces ilegal la un sistem informatic se consideră, printre altele: folosirea la bancomat a unui card bancar autentic, fără acordul titularului său, în scopul efectuării unor retrageri de numerar; folosirea la bancomat a unui card bancar falsificat, pentru retrageri de numerar [11]. De exemplu, într-o speță din practica judiciară română, art. 360 „Accesul ilegal la un sistem informatic” din Codul penal al României [7] a fost aplicat, deoarece „inculpata M.M. a introdus cardul [autentic, pierdut de către victimă] în bancomat de două ori și a retras de fiecare dată câte 400 lei, fără a avea consimțământul persoanei vătămate” [22].

În speța următoare s-a omis nejustificat aplicarea art. 259 CP RM: F.S. a fost condamnat în baza alin. (1) art. 237 și lit. a), b) alin. (2) art. 260⁴ CP RM. În perioada anilor 2015-2016, acționând prin înțelegere prealabilă cu persoane neidentificate, urmărind scopul fabricării și punerii în circulație a cardurilor false, făptuitorii au produs, cu ajutorul unui program informatic, coduri de acces la un sistem informatic, pentru obținerea informației de pe banda magnetică a unor carduri bancare. Ulterior, după modificarea informației de pe banda

magnetică a acelor carduri bancare, făptuitorii au efectuat plăți în mărime totală de 118.512,62 lei prin intermediul terminalelor care aparțineau unor bănci comerciale din R. Moldova [20, 9]. Printre scopurile infracțiunii prevăzută la art. 260⁴ CP RM se numără cel de săvârșire a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 259 CP RM. În ultima speță analizată acest scop a fost prezent și, mai mult, a fost realizat. Or, după cum rezultă din speță, făptuitorii au efectuat plăți prin intermediul terminalelor care aparțineau unor bănci comerciale. O astfel de acțiune ar fi posibilă doar pe calea accesării serverelor (sisteme informatice) care aparțineau băncilor ce deserveau deținătorii acelor carduri. Ca urmare, soluția de calificare a celor comise de către F.S. și persoanele neidentificate ar fi trebuit să includă art. 259 CP RM.

Printre exemplele de acces la un sistem informatic, G. Zlati specifică următoarele: accesarea unui cont bancar online; folosirea de la distanță (*remote access*) a unui sistem informatic prin intermediul programului Team Viewer; autentificarea (accesul) fără drept la interfața de administrare a unei pagini web; utilizarea clandestină a puterii de calcul a unui sistem informatic prin intermediul unui program informatic în vederea generării de noi monede electronice [26, p. 195-197; 21].

P. Tamas-Erno prezintă ca exemplu de acces la un sistem informatic accesarea conturilor de Facebook cu ajutorul unor programe sau softuri, cum ar fi Keylogger, Stealer, Scampage, Session Hijacking etc. [21]. De asemenea, în opinia lui V. Coman, accesarea unui cont de e-mail sau de Facebook se înscrie în lista de exemple de acces la un sistem informatic [8]. Despre astfel de cazuri, în care s-a aplicat art. 360 din Codul penal al României, aflăm din practica judiciară. Astfel, într-un caz, „la data de 17.09.2015, inculpata Ț.A., care a fost prietenă cu A.D.C., a accesat fără drept contul de messenger și e-mail al acestuia. Pentru a putea sparge conturile, inculpata cunoștea răspunsul la una din întrebările de securitate și, după mai multe încercări, a aflat răspunsul și la a doua întrebare de securitate. După accesarea ilegală a acestor conturi, inculpata a schimbat parola de acces și întrebările de securitate, restricționând accesarea conturilor de messenger și e-mail de titular. Ulterior, inculpata Ț.A. a accesat pagina de Facebook a persoanei vătămate A.D.C., a schimbat parola de acces și a copiat toate conversațiile din pagina de mesaje ale acestui cont. Pentru a avea control asupra paginii de Facebook, inculpata a modificat parola de acces” [23]. Despre un alt caz de acest gen relatează într-un articol de-al său A.V. Iugan: „Martorul B., care corespundea pe Yahoo Messenger anterior cu soția inculpatului, i-a spus inculpatului că user name-ul și parola de la adresa de mail a

soției sale ar putea să fie salvate, astfel că acesta din urmă a accesat aplicația Yahoo Messenger și a observat că era afișat Yahoo! ID: I@yahoo.com, parola (Password) fiind memorată, iar prin intermediul butonului „Sign in” a deschis aplicația. În acest mod, inculpatul C., ajutat de martorul B., a accesat, fără a avea acordul soției sale, G., adresa de poștă electronică a acesteia, având denumirea: I@yahoo.com, comportându-se, din punct de vedere informatic, ca și cum ar fi fost utilizatorul autorizat G.” [16]. O speță asemănătoare găsim în jurisprudența autohtonă. Astfel, V.A. a fost condamnat în baza lit. c) alin. (2) art. 259 CP RM. La mijlocul lunii septembrie 2005, aflându-se într-o cafenea din mun. Chișinău, acesta a accesat ilegal adresa de poștă electronică ce aparținea lui D.M. și a modificat parola de acces la această adresă. Apoi, V.A., aflând informația necesară din poșta electronică accesată ilegal, a putut intra într-un joc electronic, substituindu-se lui D.M. și modificând parametrii acelui joc și parola de acces la acel joc. Astfel, lui D.M. i-au fost cauzate daune în mărime de 502,80 lei [10, 14].

Observăm că, în ultima speță, făptuitorul nu doar a accesat un sistem informatic (serverul prin intermediul căruia era prestat serviciul de poștă electronică), ci și a obținut posibilitatea de a recurge la informația computerizată din contul de poștă electronică al victimei, în vederea beneficii de calitățile utile ale acestei informații. În general, indiferent de modalitatea faptică sub care se desfășoară accesul la un sistem informatic, trebuie să stabilim dacă acest acces a avut o continuitate, astfel încât să putem vorbi despre accesul la informația computerizată din acel sistem. Doar într-un asemenea caz putem vorbi despre accesul la informația computerizată în sensul art. 259 CP RM.

În mod similar – indiferent de modalitatea faptică sub care se desfășoară accesul la un calculator, la un suport material de informație ori la o rețea informatică – trebuie să stabilim dacă acest acces a avut o continuitate, astfel încât să putem vorbi despre accesul la informația computerizată din acel calculator, din acel suport material de informație ori din acea rețea informatică. În lipsa unei astfel de continuități, nu putem vorbi despre accesul la informația computerizată în sensul art. 259 CP RM.

Încheiem examinarea noțiunii de acces la informația computerizată cu analiza unui alt aspect, nelipsit de interes. Astfel, unele norme corespondente cu art. 259 CP RM, prevăzute de anumite legi penale străine, conțin formulări pe care nu le atestăm în art. 259 CP RM. Spre exemplu, § 1 art. 550bis din Codul penal al Regatului Belgiei prevede: „Cel care, știind că nu este au-

torizat, accesează un sistem informatic sau se menține în acesta (subl. noastră) este pedepsit cu închisoare de la șase luni la doi ani și cu o amendă de la douăzeci și șase de euro la douăzeci și cinci de mii de euro sau doar la una din aceste pedepse” [5]. Art. 615-ter din Codul penal al Republicii Italia prevede: „Cel care pătrunde în mod abuziv într-un sistem informatic sau de telecomunicații protejat de măsuri de siguranță sau rămâne acolo contrar voinței exprimate sau tacite a celui care are dreptul să-l dea afară (subl. noastră) este pedepsit cu închisoare până la 3 ani” [6]. De asemenea, art. 509-1 din Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg prevede: „Cel care, în mod fraudulos, a accesat sau a rămas, în întregime sau în parte, într-un sistem de prelucrare sau de transmitere automată a datelor (subl. noastră) se pedepsește cu închisoare de la 2 luni la 2 ani și cu amendă de la 500 euro la 25.000 euro sau cu una dintre aceste două pedepse [...]” [4].

La fel ca în art. 259 CP RM, în art. 360 din Codul penal al României nu sunt utilizate formulări de genul celor evidențiate în dispozițiile reproduse mai sus. Ca urmare, G. Zlati consideră nereglementată în art. 360 din Codul penal al României ipoteza menținerii accesului după retragerea ori expirarea autorizării: „În măsura în care, după un acces intenționat autorizat sau un acces obținut în mod fortuit (de exemplu, o redirectionare automată a utilizatorului) ori din eroare (de exemplu, agentul crede că interacționează cu propriul sistem informatic), agentul păstrează accesul, rămânând în pasivitate, nu se va putea reține – art. 360 C. pen. În schimb, dacă agentul iese din pasivitate și are o conduită comisivă, s-ar putea considera că discutăm despre un acces prin depășirea limitelor autorizării” [26, p. 192].

Așa cum rezultă din dispoziția de la alin. (1) art. 259 CP RM, accesul ilegal la informația computerizată presupune, printre altele, lipsa autorizării. Aceasta presupune, printre altele, ipoteza când, inițial, făptuitorul a fost autorizat să acceseze informația computerizată. Odată consumată autorizarea, dacă făptuitorul continuă să acceseze cu intenție informația computerizată, el devine pasibil de răspundere în baza art. 259 CP RM. Într-o altă ipoteză, dacă făptuitorul a obținut accesul la informația computerizată în mod fortuit sau din eroare, acesta devine pasibil de răspundere în baza art. 259 CP RM, dacă va continua să acceseze cu intenție informația computerizată. Desigur, în ambele ipoteze, art. 259 CP RM este aplicabil numai dacă sunt prezente toate celelalte condiții stabilite în cadrul acestui articol.

Așadar, nu este necesar ca art. 259 CP RM să fie completat după modelul § 1 art. 550bis din Codul penal al Regatului Belgiei, al art. 615-ter din Codul

penal al Republicii Italia și al art. 509-1 din Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. Menținerea accesului ilegal la informația computerizată după retragerea ori expirarea autorizării este avută în vedere implicit în dispoziția art. 259 CP RM.

Concluziile acestui studiu sunt:

- 1) prin „acces la informația computerizată”, în accepțiunea art. 259 CP RM, trebuie de înțeles: obținerea posibilității de a recurge la informația computerizată, în vederea beneficierii de calitățile utile ale acesteia;
- 2) acțiunea de intruziune ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică, în care sau pe care se află respectiva informație, trebuie privită ca situație-premisă, nu ca etapă în procesul de săvârșire a accesului ilegal la informația computerizată. De aceea, trebuie calificată ca pregătire, nu ca tentativă, intruziunea ilegală în calculatorul, în suportul material de informație, în sistemul informatic sau în rețeaua informatică în care sau pe care se află informația computerizată, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, nu este săvârșit accesul ilegal la acea informație;
- 3) folosirea și/sau dispunerea de informația computerizată reprezintă scopul acțiunii de acces la informația computerizată, scop care depășește cadrul acestei acțiuni;
- 4) în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, accesul la informația computerizată este fie integral, fie parțial;
- 5) în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, accesul la informația computerizată presupune o interacțiune logică, nu fizică, cu o astfel de informație. Interacțiunea logică cu informația computerizată se exprimă în aceea că făptuitorul folosește un program informatic sau mai multe programe informatice care asigură prelucrarea acelei informații;
- 6) infracțiunea prevăzută la art. 260¹ CP RM poate fi concepută doar în cazul unei transmisii de date informatice (inclusiv a unei emisii electronice). În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, se accesează ilegal informația computerizată din calculatoare, de pe suportii materiali de informație, din sistemul sau rețeaua informatică, nu informația computerizată transmisă între calculatoare, între suportii materiali de informație, între sisteme informatice sau între rețele informatice;
- 7) menținerea accesului ilegal la informația computerizată după retragerea ori expirarea autorizării este avută în vedere implicit în dispoziția art. 259 CP RM.

Referințe bibliografice:

1. Bodoroncea G. ș.a. *Codul penal: comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2014. 902 p.
2. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
3. Codul de procedură penală al României din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486. În vigoare din 1 februarie 2014.
4. *Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg*. codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html (vizitat 20.07.2022).
5. *Codul penal al Regatului Belgiei*. codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html (vizitat 20.07.2022).
6. *Codul penal al Republicii Italia*. codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html (vizitat 20.07.2022).
7. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510. În vigoare din 1 februarie 2014.
8. Coman V. *Accesarea contului de e-mail și de Facebook. Noțiunea de date informatice. Forma agravată prevăzută de art. 360 alin. (3) CP*. <https://www.universuljuridic.ro/accesarea-contului-de-e-mail-si-de-facebook-notiunea-de-date-informatice-forma-agravata-prevazuta-de-art-360-alin-3-cp/> (vizitat 20.07.2022).
9. *Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 20.05.2020. Dosarul nr. 1a-631/2020*. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/45946398-403f-4820-8c4e-0ed11ad86fc1 (vizitat 19.07.2022).
10. *Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 13.03.2006. Dosarul nr. 1ra-208/2007*. http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/ (vizitat 20.07.2022).
11. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 15 din 14.10.2013 privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 42 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr. 161/2003, respectiv pentru interpretarea unitară a noțiunii de acces fără drept la un sistem informatic. În: *Monitorul Oficial al României*, 2013, nr. 760.
12. *Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12.08.2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0040&from=RO> (vizitat 18.07.2022).
13. Dumneanu L., Gurev D. *Infrațiuni în domeniul informatic: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2021. 261 p.
14. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 30.06.2008. Dosarul nr. 4-1re-209/2008*. http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/ (vizitat 20.07.2022).
15. Ioniță Gh.Iu. Accesul la un sistem informatic și recursul în interesul legii formulat în această materie. În: *Revista de Drept Penal*, 2013, vol. 20, nr. 4, p. 111-125.
16. Iugan A.V. *Acces fără drept la sisteme informatice și alterarea integrității datelor informatice*. <https://www.universuljuridic.ro/acces-fara-drept-la-sisteme-informatice-si-alterarea-integritatii-datelor-informatice/> (vizitat 20.07.2022).
17. *Înalta Curte de Casație și Justiție a României. Secția penală. Decizia nr. 416/A/2016*. www.scj.ro/1093/Detail-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=133689 (vizitat 19.07.2022).
18. Moțoc C., Gîrla L. Protecția juridico-penală a secretului profesional prin prisma incriminărilor prevăzute la art. 178, 259, 260¹, 260² CP RM. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe Sociale*, 2020, nr. 3, p. 139-151.
19. Nestor R.A. *Incriminarea accesului ilegal la un sistem informatic sau riscul de a transforma un mijloc esențial de obținere a informației în mod de încălcare a legii penale*. <https://www.juridice.ro/753151/incriminarea-accesului-ilegal-la-un-sistem-informatic-sau-riscul-de-a-transforma-un-mijloc-esential-de-obtinere-a-informatiei-in-mod-de-incalcare-a-legii-penale.html> (vizitat 18.07.2022).
20. *Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 14.02.2019. Dosarul nr. 1-601/2018*. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c8678a6c-f738-e911-80d5-0050568b021b (vizitat 19.07.2022).
21. Tamas-Erno P. Accesarea ilegală a conturilor de Facebook privit din perspectiva dreptului penal. În: *Revista Facultății de Drept Oradea*, 2019, nr. 1, p. 151-157.
22. *Tribunalul Covasna. Sentință penală nr. 11 din 05.03.2019*. <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-150kzrwrm/> (vizitat 19.07.2022).
23. *Tribunalul Neamț. Sentință penală 56/P din 31.08.2016*. <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-109d7k31/> (vizitat 20.07.2022).
24. Vasiu I., Vasiu L., Contaminanții informatici, ca vector ai accesului ilegal. În: *Revista de Drept Penal*, 2006, nr. 2, p. 37-40.
25. Zlati G. *Greșita interpretare a accesului la un sistem informatic. Consecințe practice*. <https://www.juridice.ro/259331/gresita-interpretare-a-accesului-la-un-sistem-informatic-consecinte-practice.html> (vizitat 19.07.2022).
26. Zlati G. *Tratat de criminalitate informatică. Vol. I*. București: Editura Solomon, 2020. 658 p.
27. Zlati G. *Utilizarea clandestină a puterii de calcul a sistemelor informatice aparținând utilizatorilor unor platforme online. Incidența dreptului penal*. <https://www.penalmente.eu/2017/09/30/utilizarea-clandestina-a-puterii-de-calcul-a-sistemelor-informatic-apartinand-utilizatorilor-unor-platforme-online-incidenta-dreptului-penal/> (vizitat 20.07.2022).
28. *Convention on Cybercrime*. <https://rm.coe.int/1680081561> (vizitat 18.07.2022).
29. *Explanatory Report to the Convention on Cybercrime*. <https://rm.coe.int/16800cce5b> (vizitat 18.07.2022).
30. Курбанов Г.С.О. Объективная сторона преступления, связанного с неправомерным доступом к компьютерной информации. В: *Правовая информатика*, 2013, №4, с. 17-20.

VINOVĂȚIA, MOTIVUL ȘI SCOPUL INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT SPORTIV ȘI DE PARIURI ARANJATE

Gheorghe RENIȚĂ,
doctor în drept,
lector universitar, USM
<https://orcid.org/0000-0003-2722-009X>

SUMAR

Acest articol analizează vinovăția, motivul și scopul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. În acest sens, s-a apelat la prevederile normative, la practica judiciară, precum și la doctrina juridică relevantă. S-a constatat că fără vinovăție nu există infracțiune, iar fără infracțiune nu poate fi aplicată răspunderea penală. De asemenea, s-a reținut motivul răspunderii la întrebarea de ce persoana comite o infracțiune. În contrast, s-a stabilit că scopul răspunde la întrebarea ce urmărește persoana prin comiterea unei infracțiuni. În cele din urmă, s-au formulat o serie de recomandări, apte să îmbunătățească cadrul normativ în materie.

Cuvinte-cheie: scop, motiv, vinovăție, manipulare, eveniment, pariuri aranjate, interes material.

Vinovăția, scopul și motivul reprezintă semne ale laturii subiective ale infracțiunii. Unii autori atribuie și emoțiile la latura subiectivă a infracțiunii [30, p. 66].

În prezentul studiu vom analiza vinovăția, motivul și scopul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, infracțiuni incriminate la art. 242¹ și, respectiv, art. 242² din Codul penal al Republicii Moldova (CP RM).

Cu privire la **vinovăție**, în cazul *G.I.E.M. SRL și alții v. Italia*, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) a subscris la teza potrivit căreia logica „pedepsei” și a „pedepsirii”, noțiunea de „guilty”/„*personne coupable*” (în limba engleză și, respectiv, în limba franceză) și noțiunea corespondentă de „persoană vinovată” susține o interpretare a art. 7 (articol care garantează principiul *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) din Convenția Europeană a Drepturilor Omu-

THE GUILTY, REASON AND PURPOSE OF OFFENSES OF MANIPULATION OF AN EVENT AND FIXED BETTING

SUMMARY

This article examines the guilty, reason and purpose of offenses of match-fixing and bet-fixing. In this sense, the normative provisions, the judicial practice, as well as the relevant legal doctrine were referred to. It was established that without guilt there is no crime and without crime, criminal liability cannot be applied. It was also held that the motive answers the question of why the person commits a crime. In contrast, it has been established that the purpose answers the question of what the person is pursuing by committing a crime. Finally, a series of recommendations were formulated, able to improve the normative framework in the matter.

Key-words: purpose, reason, guilt, manipulation, event, fixed bets, material interest.

lui (CEDO), care impune, pentru a putea aplica o pedeapsă, existența unei legături de natură intelectuală. Existența unei legături de natură intelectuală permite identificarea elementului subiectiv al răspunderii în comportamentul făptuitorului infracțiunii [21, § 242].

Totuși, CtEDO a precizat că această cerință nu împiedică existența anumitor forme de răspundere obiectivă, care decurge din prezumții de răspundere, cu condiția ca acestea să respecte CEDO. În acest sens, CtEDO a reamintit jurisprudența sa întemeiată pe art. 6 § 2 CEDO (care garantează prezumpția de nevinovăție). Conform acestuia, „statele contractante sunt libere, în principiu, să pedepsească penal o faptă săvârșită în afara exercitării normale a unui drept protejat de CEDO (...) și, prin urmare, să definească elementele constitutive ale unei astfel de infracțiuni. În special, acestea pot, în anumite condiții, să pedepsească o faptă materială sau obiectivă considerată ca atare, indiferent dacă este rezultatul unei intenții infracționale sau al unei neglijențe; exemple de astfel de infracțiuni pot fi găsite în legislațiile statelor contractante (se are în ve-

dere statele membre ale Consiliului Europei – *n.a.*). Prezumții de fapt sau de drept operează în orice sistem juridic; CEDO nu se opune, în principiu, unor astfel de prezumții, dar, în materie penală, obligă statele contractante să nu depășească un anumit prag în această privință (...). Acest prag este depășit atunci când o prezumție are ca efect privarea unei persoane de orice posibilitate de a se disculpa în raport cu faptele de care este acuzată, privând-o astfel de beneficiul art. 6 § 2 CEDO” [21, § 243].

Având în vedere aspectul pe care îl au în comun art. 7 și art. 6 § 2 CEDO, în cadrul domeniilor lor respective, și anume protejarea dreptului oricărei persoane de a nu fi pedepsită fără să fi fost stabilită, în modul corespunzător, răspunderea sa personală, inclusiv existența unei legături de natură intelectuală cu infracțiunea în cauză, CtEDO apreciază că jurisprudența descrisă anterior se aplică, *mutatis mutandis*, în baza art. 7 CEDO.

Așadar, în opinia CtEDO, principiul *nulla poena sine lege* nu se opune aplicării răspunderii penale subiective (*i.e.* care implică constatarea vinovăției) sau, după caz, în anumite condiții, a răspunderii penale obiective (*i.e.* care nu implică constatarea vinovăției, ci doar a faptei).

Școala clasică de drept penal a ridicat fundamentarea răspunderii penale pe vinovăția făptuitorului la rang de principiu [20, p. 87]. S-a arătat că „fără vinovăție nu există infracțiune și fără infracțiune nu există răspundere penală” [16, p. 412].

Această concepție stă la baza legii penale a Republicii Moldova. Astfel, conform art. 6 alin. (1) CP RM, „persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale *numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție*”. Nu fac excepție de la această regulă infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Astfel, pentru aplicarea răspunderii penale în baza art. 242¹ și 242² CP RM trebuie de stabilit dacă subiectul infracțiunii a acționat cu vinovăție sau nu la momentul comiterii faptei prejudiciabile.

În literatura de specialitate se susține că „vinovăția este atitudinea psihică a persoanei care, săvârșind cu voință neconstrânsă o faptă prevăzută de legea penală, a avut în momentul executării reprezentarea faptei și a urmărilor socialmente periculoase ale acesteia sau, deși nu a avut reprezentarea faptei și a urmărilor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări. Factorul intelectual este preponderent față de factorul volitiv, conștiința răsfrângându-se, prin intermediul voinței, asupra faptei și asupra urmărilor ei. Reprezentarea efectivă sau, cel puțin, existența posibilității acestei reprezentări a urmărilor faptei este elementul determinant pentru existența vinovăției și a formelor sale” [13, p. 167].

Totodată, „vinovăția nu se reduce (...) la o simplă reprezentare sau posibilitate a reprezentării faptei și urmărilor. Ea reflectă atitudinea subiectului [in-

fracțiunii] față de valorile sociale pe care le încalcă, conștiința clară sau mai puțin clară a necesității respectării acestor valori” [13, p. 167]. Din acest considerent, „cunoașterea voinței este necesară nu numai pentru stabilirea existenței infracțiunii, dar și pentru cunoașterea personalității infractorului și a necesității reinsertiei sociale” [13, p. 167].

Fiind de acord cu această opinie, precizăm că formele vinovăției penale sunt: (i) intenția și (ii) imprudența. În acest sens, art. 6 alin. (2) CP RM prevede că „răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală”.

Această prevedere își găsește dezvoltarea în art. 17 CP RM (infracțiunea săvârșită cu intenție) și, respectiv, în art. 18 CP RM (infracțiunea săvârșită din imprudență).

Din art. 17 CP RM reiese că intenția infracționară poate fi directă (în ipoteza în care persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit survenirea acestora) sau indirectă (în cazul în care persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a admis, în mod conștient, survenirea acestor urmări).

Din această perspectivă, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise doar cu intenție directă.

În sensul infracțiunii prevăzută la art. 242¹ CP RM, persoana conștientizează și dorește să încurajeze, să influențeze sau să instruiască un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. În egală măsură, în contextul infracțiunii prevăzută la art. 242² CP RM, făptuitorul conștientizează și dorește să parieze pe un eveniment sportiv/de pariat sau să informeze alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluia eveniment.

În fundamentarea acestei opinii, reiterăm că infracțiunile în discuție sunt formale. Ele se consideră consumate din momentul comiterii faptei prejudiciabile. S-a demonstrat că vinovăția în cazul infracțiunilor formale se poate manifesta doar sub forma intenției directe [32, p. 158]. Astfel, „[l]a comiterea infracțiunilor, în cazul cărora legiuitorul le fixează momentul de consumare în momentul comiterii acțiunii sau inacțiunii, intenția indirectă nu este posibilă” [33, p. 313]. Făptuitorul nu poate să admită, în mod conștient, survenirea unor urmări prejudiciabile (pentru a putea constata intenția indirectă), de vreme ce ele nu sunt descrise în norma de incriminare. Intenția indirectă este posibilă în contextul infracțiunilor materiale [4, p. 206]. Cu

privire la infracțiunile formale, prezintă relevanță următoarea opinie exprimată în literatura juridică: „Cum poate făptuitorul să admită conștient că săvârșește o acțiune (inacțiune) prejudiciabilă? Odată ce el o săvârșește, rezultă în mod inevitabil că o și dorește. O altă concluzie ar intra în contradicție cu regulile logicii” [11, p. 218].

Un alt argument care consolidează opinia că infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise doar cu intenție directă derivă din conținutul textului incriminator prevăzut la art. 242¹ și 242² CP RM. În cazul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, art. 242¹ CP RM stabilește expres scopul infracțional spre a cărui realizare tinde făptuitorul. În cazul infracțiunii de pariuri aranjate, deducem din art. 242² CP RM existența unui scop special în contextul celei de-a doua modalități normative de comitere a faptei prejudiciabile – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment.

În doctrină s-a arătat că „nici infracțiunile săvârșite cu intenție indirectă, nici infracțiunile imprudente nu pot include în componența lor un scop special” [15, p. 74]. Dimpotrivă, existența scopului special condiționează manifestarea de către făptuitor doar a intenției directe de a comite infracțiunile în discuție. Și Curtea Constituțională a Republicii Moldova s-a pronunțat în același sens în raport cu infracțiunea de trafic de influență [6]. Vom analiza *infra* particularitățile scopului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Deocamdată, vom nota că prin „**motiv al infracțiunii**” se are în vedere „impulsul intern al actului de conduită” [13, p. 178]. O faptă umană voluntară este de neconceput în lipsa unui motiv [10, p. 78]. Motivul apare ca un element psihic care contribuie la luarea deciziei de a acționa într-un anumit fel și la impulsivitatea voinței de a realiza decizia adoptată [13, p. 178]. Prezența motivului în comiterea oricărei infracțiuni este un indiciu al normalității psihice a persoanei [13, p. 178]. Motivul presupune existența unei explicații pentru care s-a dorit comiterea faptei [13, p. 178]. Altfel spus, motivul răspunde la întrebarea: „De ce persoana comite o acțiune (inacțiune)?” [2, p. 94].

De regulă, motivul infracțiunii de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate se exprimă în interesul material [18, p. 217], fapt reținut și în practica judiciară [8, 17]. Totodată, în cazul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, motivul infracțiunii se poate concretiza în dorința de a obține unele avantaje nepatrimoniale [18, p. 217]. Alte motive care impulsionează făptuitorul să manipuleze un eveniment sportiv sau de altă natură și, respectiv, să parieze pe acesta sau să informeze alte persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment ar putea fi: interesul

„sportiv”, interesul profesional, curiozitatea, motive nihiliste, dorința de a participa la meciuri aranjate, dorința de a se impune în fața adversarilor, dorința de a se îmbogăți „peste noapte”, dorința de a „păta” imaginea unor participanți la un eveniment sportiv sau de pariat, dorința persoanei de a testa sistemul UEFA (sau alte sisteme) de detectare a fraudelor legate de pariuri (*Betting Fraud Detection System*) și a vigilenței persoanelor care administrează acest sistem (*i.e.* compania „Sportradar”), dorința de a „ruina” anumite case de pariuri etc.

Oricare ar fi motivul, acesta trebuie stabilit de către persoanele dotate cu competența aplicării legii penale. Potrivit art. 394 alin. (1) pct. 1) din Codul de procedură penală, în partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să se indice, între altele, motivele infracțiunii. Astfel, stabilirea motivului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate are relevanță în contextul înlăturării justiției.

În continuare, ne vom concentra atenția spre analiza scopului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Prin scopul infracțiunii se înțelege „finalitatea urmărită (de către făptuitor – *n.a.*) prin comiterea infracțiunii” [14, p. 599], „obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale” [1, p. 195]. Scopul infracțiunii răspunde la întrebarea: „Pentru ce persoana comite o acțiune (inacțiune)?” [2, p. 94].

Cu privire la **scopul infracțiunii prevăzută la art. 242¹ CP RM**, din textul acestui articol distingem:

(i) *scopul imediat* al făptuitorului, care presupune ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv;

(ii) *scopul mediat*, care rezidă în năzuința făptuitorului de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană [18, p. 217].

Cât privește scopul imediat al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, făptuitorul încurajează, influențează sau instruește un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă nu oarecare acțiuni, ci acele acțiuni care ar produce un efect viciat asupra unui eveniment sportiv sau asupra unui eveniment de pariat [18, p. 217]. Pentru a se asigura coerența normativă, cuvântul „viciat” din art. 242¹ CP RM trebuie înlocuit cu termenul „manipulat”.

Într-o accepție, acțiunile participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar produce un efect viciat asupra evenimentului în discuție numai în acele cazuri în care ar denatura rezultatul final al acestui eveniment [22, p. 214].

Dimpotrivă, există voci care afirmă că „meciul aranjat” presupune denaturarea în mod deliberat

a rezultatului unei competiții sportive sau al oricărui alt element al acesteia [31, p. 160]. În același sens, s-a arătat că „acțiunile participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment în oricare din următoarele două ipoteze: 1) ar fi deviat cursul firesc al întregului eveniment sportiv sau de pariat, al unei anumite părți a respectivului eveniment sau chiar al unor elemente separate ale evenimentului sportiv sau de pariat; 2) ar fi denaturat rezultatul final al respectivului eveniment” [18, p. 217].

Sușținem această din urmă opinie. Ea corespunde voinței legislatorului. Pentru a ne convinge, redăm un fragment din Nota informativă la unul dintre cele două proiecte de lege care stau la baza adoptării art. 242¹ CP RM: „Infraacțiunea de manipulare a unui eveniment nu se limitează doar la rezultatul final al unui eveniment, ci se referă la producerea unui efect viciat, având în vedere atât elementele separate ale evenimentului, cât și rezultatul final” [18, p. 218]. Această interpretare se impune în virtutea art. 71 alin. (4) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative, care stabilește că „[...]a interpretarea actului normativ se ține cont de nota informativă care a însoțit proiectul actului normativ respectiv și de alte documente care permit identificarea voinței autorității publice care a adoptat, a aprobat sau a emis actul normativ”.

De altfel, UE și Consiliul Europei promovează aceeași concepție. De exemplu, Parlamentul European, în Rezoluția din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului, a îndemnat statele membre ale UE să ia toate măsurile necesare pentru a preveni și a pedepsi activitățile ilicite care afectează integritatea sportului și să incrimineze aceste activități, în special, atunci când sunt legate de pariuri, înțelegând prin aceasta că ele implică manipularea cu bună știință și în mod fraudulos a rezultatelor unei competiții sportive sau ale unei etape a acesteia cu scopul de a dobândi avantaje care nu se bazează exclusiv pe practicile sportive obișnuite sau pe incertitudinea asociată acestora [24].

Și mai explicit: în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport se subliniază că jocul trucat (*spot-fixing*) reprezintă o activitate ilegală în sport care constă din aranjarea anticipată a unei anumite părți a jocului, însă nu neapărat a rezultatului final [25].

În fine, conform art. 3 alin. (4) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, „manipularea competițiilor sportive” semnifică o înțelegere intenționată, acțiune sau omisiune care vizează o modificare necorespunzătoare a rezultatului sau parcursului compe-

tiției sportive pentru a îndepărta în totalitate sau parțial imprezibilitatea competiției sportive, cu scopul de a obține un avantaj necuvenit pentru sine sau pentru alte persoane.

Totuși, pentru a exclude interpretările divergente și pentru a asigura previzibilitatea normei penale, ar fi oportun să se prevadă expres în art. 242¹ CP RM că este vorba despre vicierea parcursului sau rezultatului evenimentului.

Totodată, participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar putea vicia evenimentul în discuție nu doar printr-o conduită comisivă, ci și printr-o conduită omisivă. Din acest motiv, propunem completarea dispoziției art. 242¹ CP RM, după cuvântul „acțiuni”, cu sintagma „sau inacțiuni”.

Referitor la scopul mediat al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, reținem că acesta trebuie să îndeplinească următoarele trei condiții: 1) să presupună dorința făptuitorului de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă; 2) bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care urmărește să le obțină făptuitorul – să nu i se cuvină; 3) făptuitorul să urmărească să obțină respectivele bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, fie pentru sine, fie pentru o altă persoană [18, p. 218].

Noțiunea de „bun” este redată la art. 455 din Codul civil. Potrivit acestui articol, sunt bunuri toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. În Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 113 din 24 octombrie 2019 se menționează: „Categoría de lucruri include obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile. Categoría de drepturi patrimoniale include orice altă valoare patrimonială nematerială (incorporală), inclusiv titlurile de valoare, obiectele de proprietate intelectuală, bunurile digitale, creanțele, cotele părți în capitalul social al persoanelor juridice. Noțiunea de „bun” în înțelesul CEDO a fost extinsă și asupra drepturilor ce decurg din exercitarea unei profesii, asupra intereselor economice, speranțelor legitime și indemnizațiilor” [5].

J.C. Smith afirmă că noțiunile din dreptul civil nu ar trebui invocate la interpretarea unor norme penale decât dacă contextul impune acest lucru sau dacă scopul normei penale poate fi cel mai bine atins prin aceasta [29, p. 224]. Nu există vreo problemă dacă noțiunea de „bun” din art. 455 din Codul civil va fi avută în vedere la interpretarea art. 242¹ CP RM. În subsecvent, se poate recurge și la dispozițiile art. 2 lit. d) din Convenția ONU împotriva corupției, care prevăd că prin „bunuri” se înțelege orice tip de bun, corporal sau incorporeal, mobil sau imobil, tangibil sau intangibil, precum și actele juridice ori documentele atestând proprietatea acestor bunuri sau drepturile referitoare la acestea.

Totodată, considerăm că nu contează la calificare dacă bunul face parte din categoria de bunuri care se află în circuitul civil general sau este supus unui regim special de circulație. Astfel, nu este exclus ca, în sensul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prin „bunuri” să se aibă în vedere: droguri, precursori, etnobotanice, arme ori muniții etc. În același sens s-a pronunțat și CSJ în raport cu infracțiunile de corupție [12]. În cele din urmă, pentru a avea calitatea de bun, este obligatoriu ca entitatea ce presupune remunerația ilicită să aibă o valoare economică [12].

În sensul art. 242¹ CP RM, serviciile reprezintă activitățile, altele decât cele din care rezultă produse, desfășurate în scopul satisfacerii unor necesități ale făptuitorului [18, p. 219]. La categoria serviciilor se referă: serviciile de transport, de turism, de asigurări, de comunicație, de instruire, serviciile juridice, de asistență medicală, de publicitate etc. [12]. Nu este exclus ca serviciile să aibă o natură sexuală [12] (raport sexual, act sexual, inclusiv satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse). De altfel, în cazul *Ding Si Yang v. Public Prosecutor*, Curtea Supremă de Justiție din Singapore a constatat că făptuitorul a beneficiat de servicii sexuale ca rezultat al manipulării unor meciuri de fotbal [23].

De asemenea, în sensul art. 242¹ CP RM, prin „privilegii” se are în vedere, după caz: 1) scutirea de obligații (către stat); 2) oferirea de drepturi sau distincții sociale care se acordă în situații speciale [18, p. 219]. Exact aceeași interpretare a fost dată și de CSJ în contextul infracțiunilor de corupție [12].

În sensul aceluiași articol, s-a explicat [18, p. 219] că prin „avantaje” trebuie înțelese favorurile, scutirile de obligații sau alte foloase care ameliorează nemeritat situația în raport cu aceea pe care făptuitorul o avușese înainte de comiterea infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Avantajele sunt, în general, de natură economică sau financiară, însă pot avea și un caracter nepatrimonial. Avantajele pot consta în: premii; accesarea echipei pe care o reprezintă făptuitorul în etapa (faza) următoare a competiției; obținerea de către echipa pe care o reprezintă făptuitorul a dreptului de a evolua într-o competiție internațională etc. Cu alte cuvinte, avantajele ar putea viza atingerea unor obiective sportive. De exemplu, în cazul *Periasamy și Keong*, Curtea de Apel Chișinău a constatat că făptuitorii ar fi promis portarului echipei naționale de fotbal de juniori a Republicii Moldova că, dacă acesta va urma instrucțiunile și va pierde meciul, atunci ei îi vor organiza transferul la o echipă din vestul Europei [7].

Dar atingerea unor obiective sportive ar putea fi însoțită și de obținerea unor bunuri/premii. În acest sens, în dosarul „Valiza”, cu privire la interesul inculpatului B.G. de a stimula financiar o echipă de fotbal care nu mai avea nici o confruntare directă cu echipa

„S.B.” în ediția de campionat, Înalta Curte de Justiție și Casație a României a constatat următoarele: înainte de ultima etapă a campionatului *Național de Fotbal – Liga I*, echipele de fotbal „C.F.R.C.” și „S.B.” se aflau pe primele două locuri ale clasamentului, la o diferență de numai un punct una de cealaltă. În aceste condiții, în eventualitatea unui rezultat de egalitate sau înfrângere înregistrat de echipa „C.F.R.C.”, echipa „S.B.” era propulsată definitiv pe primul loc al clasamentului. Miza acestui meci de fotbal implica interese duble, respectiv, cele de ordin sportiv, ce țin de palmaresul fiecărui club de fotbal, echipa campioană națională a României având acces direct în cea mai prestigioasă competiție europeană intercluburi, și anume în *Liga Campionilor Europeni*, aflată sub egida UEFA, precum și avantaje financiare, reprezentând drepturi acordate de UEFA pentru fiecare echipă calificată în grupele *Ligii Campionilor Europeni* (în sumă de 5,5 milioane de euro pentru fiecare echipă calificată în grupele „Champions League”). În ultimele patru etape ale *Ligii I*, sezonul 2007-2008, cele două echipe de fotbal „S.B.” și „C.F.R.C.” au ocupat, succesiv, prima poziție a clasamentului, însă după meciul din 4 mai 2008, jucat în etapa a 33-a, poziția în clasament a echipei „S.B.” s-a schimbat, aceasta trecând pe locul secund, ca urmare a înfrângerii în meciul cu echipa „D.B.”. Așadar, s-a constatat că clubul „S.B.” avea 72 de puncte, iar „C.F.R.C.” – 73 de puncte (aflat pe prima poziție), singura șansă de câștigare a campionatului de către „S.B.” era ca, în ultima etapă, echipa „U.C.” să facă un meci egal sau să câștige în fața echipei „C.F.R.C.” [9].

După această clarificare, este de remarcat că bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care urmărește să le obțină făptuitorul – trebuie să nu i se cuvină. Sub acest aspect, în unele acte cu vocație internațională se folosește, deși într-un alt context (*i.e.* în contextul infracțiunilor de corupție), sintagma „avantaj necuvenit” (*i.e.* art. 7 și 8 din Convenția penală a Consiliului Europei cu privire la corupție; art. 2 din Convenția civilă a Consiliului Europei cu privire la corupție) sau sintagma „folos necuvenit” (*i.e.* art. 21 din Convenția ONU împotriva corupției; art. 2-4 din Protocolul adițional la Convenția penală privind corupția).

În Raportul explicativ asupra Convenției penale a Consiliului Europei cu privire la corupție se arată: „[a]vantajele nedatorate au, de regulă, o natură economică. Totuși, ele pot avea și o natură nepatrimonială. Important este ca infractorul (sau oricare altă persoană, de exemplu, o rudă a acestuia) să fie plasat într-o poziție mai bună decât cea dinaintea comiterii infracțiunii, precum și să nu aibă dreptul de a i se presta respectivul avantaj [...]. În sensul Convenției, cuvântul „nedatorate” ar trebui interpretat ca ceva pe care destinatarul nu are dreptul în mod legal să-l accepte ori să-l primească. Pentru autorii Convenției, scopul folosirii adjectivului „ne-

datorate” este de a excepta avantajele permise de lege sau de normele administrative” [26].

În același sens, în pct. 25 din Raportul explicativ asupra Protocolului adițional la Convenția penală privind corupția se relevă: „[c]eea ce constituie folos necuvenit va avea importanță crucială în transpunerea Protocolului în legislația națională. „Necuvenit”, în sensul Protocolului, precum și al Convenției, ar trebui interpretat ca ceva pe care destinatarul nu are dreptul în mod legal să-l primească. În opinia autorilor Protocolului, adjectivul „necuvenit” nu se referă la avantaje permise de lege sau de regulile administrative” [27].

În special, în pct. 55 din Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive se notează că avantajul este necuvenit pentru că rezultă dintr-un aranjament, o acțiune sau o inacțiune necorespunzătoare [28]. *Bref*, dintr-o faptă ilicită.

Rezultă că sintagma „care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM presupune că bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care făptuitorul preconizează să le obțină – nu au un suport normativ, adică „nu-i sunt legal datorate” [18, p. 219]. Altfel spus, la momentul comiterii infracțiunii, nu există niciun temei legal ca făptuitorul să fie îndreptățit să obțină respectivele bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă [18, p. 219]. Această interpretare este conformă cu voința legislatorului. Ne putem convinge de aceasta din Nota informativă la unul dintre cele două proiecte de lege care stau la baza adoptării art. 242¹ CP RM: „[f]apta prevăzută la art. 242¹ CP RM este săvârșită cu un anumit scop, și anume obținerea unui avantaj sub orice formă, care nu i se cuvine persoanei ce comite această faptă, obținut pentru aceasta sau pentru o altă persoană. Este accentuată anume obținerea unui avantaj ce nu i se cuvine persoanei care comite fapta prevăzută la art. 242¹ CP RM, deoarece, spre exemplu, în cadrul unei competiții sportive antrenorului unei echipe îi pot fi promise anumite premii dacă echipa va obține un anumit rezultat (scor). În acest din urmă caz, fapta antrenorului care a influențat, instruit sau încurajat jucătorii din echipă nu va putea fi calificată ca manipulare a evenimentului sportiv respectiv. Însă, atunci când influența se exercită pentru a obține un anumit rezultat, care ar aduce un beneficiu persoanei care exercită influența sau altor persoane în rezultatul parierii anume pe acest scor, fapta acesteia va putea fi calificată ca manipulare a evenimentului” [18, p. 219].

După V. Stati, sintagma „remunerația necuvenită” ar trebui să substituie, între altele, textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM. Totodată, autorul citat a propus completarea Capitolului XIII din Partea generală a Codului penal cu art.

134¹⁴ „Remunerația necuvenită” cu următoarea dispoziție: „Prin remunerație necuvenită se înțeleg bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă, care nu i se cuvin destinatarului în temeiul unor prevederi normative” [19]. Susținem această recomandare. Ea va da eficiență regulii prevăzută la art. 54 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. Acest articol stabilește că limbajul normativ trebuie să fie simplu, clar și concis. De asemenea, se va asigura coerența normativă.

Cu privire la **scopul infracțiunii prevăzută la art. 242² CP RM**, în cazul primei modalități normative a faptei prejudiciabile – pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat trucat – am putea admite că făptuitorul urmărește scopul de cupiditate. Scopul de cupiditate reprezintă anticiparea în conștiința făptuitorului a stăpânirii sale definitive asupra bunurilor luate, când el va avea posibilitatea de a poseda, a folosi și a dispune de aceste bunuri ca și cum ele ar fi ale lui proprii [2, p. 61].

Din această perspectivă, punând o miză pe un eveniment sportiv sau de altă natură trucat, făptuitorul urmărește să obțină bunuri în detrimentul organizatorului pariului și altor pariari.

Mai mult, în raport cu pretinsul „câștig” obținut din pariu, făptuitorul se comportă ca un „veritabil proprietar”, manifestând *animus sibi habendi*.

În cazul celei de-a doua modalități normative a faptei prejudiciabile – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat, s-a dedus că scopul infracțiunii este unul special, *i.e.*: scopul de a determina persoanele care au fost informate cu privire la existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat să participe la pariul respectiv [18, p. 219].

În această ipoteză, pentru desemnarea scopului infracțiunii, legislatorul a utilizat sintagma „în intenția”. Această sintagmă este nepotrivită și generează confuzii. Scopul infracțiunii reprezintă „anticiparea în conștiința persoanei a rezultatului, spre a cărui realizare sunt îndreptate acțiunile sale, arătând ce anume tinde persoana să atingă prin conduita sa” [2, p. 61]. În schimb, intenția este definită ca acea „atitudine psihică a unei persoane care, prevăzând consecințele (urmările, rezultatul) certe sau posibile/probabile consecutive adoptării unei anumite conduite, în anumite împrejurări determinate, trece la săvârșirea respectivei fapte (adoaptă comportamentul în cauză), urmărind sau (după caz) cel puțin acceptând, astfel, producerea urmării respective/posibilitatea producerii urmării respective” [14, p. 577]. Intenția și scopul infracțiunii sunt noțiuni juridice diferite, ele nu trebuie confundate. Așadar, pledăm pentru înlocuirea expresiei „în intenția” din conținutul art. 242² CP RM cu formula „cu scopul”.

În fine, pentru aplicarea răspunderii în baza art. 242¹ și art. 242² CP RM, nu este obligatoriu ca scopul infracțiunii să-și găsească realizarea. Scopul infracțiunii trebuie să fie prezent în conștiința făptuitorului la momentul comiterii faptei [18, p. 220-221]. În consecință, problema realizării scopului infracțiunii trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei.

Referințe bibliografice:

1. Bulai C., Bulai N.N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2007. 678 p.
2. Brînza S. Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 3, p. 94-98.*
3. Brînza S. Noțiunea și semnele sustragerii: aspecte teoretice și practice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8(78), p. 46-63.*
4. Botnaru S. ș.a. *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
5. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 113 din 24 octombrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 175g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (noțiunile de „bunuri” și „avantaje” în contextul infracțiunii de trafic de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 388-392.
6. Decizia Curții Constituționale nr. 117 din 15 noiembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 165g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „indicat la alin. (1)” conținut în articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (traficul de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 7-13.
7. Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. <https://bit.ly/2xbfhbN> (vizitat 06.09.2022).
8. Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. <https://bit.ly/2Xq4TaW> (vizitat 06.09.2022).
9. Decizia nr. 156/2013 a Înaltei Curții de Casație și Justiție a României din 4 iunie 2013. <https://bit.ly/2W2nERm> (vizitat 06.09.2022).
10. Georgian D. *Vinovăția penală: concept și caracterizare*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2016. 175 p.
11. Hadîrcă I. *Răspunderea pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a anagelor și precursorilor acestora*. Chișinău: CEP USM, 2008. 281 p.
12. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22 decembrie 2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. <https://bit.ly/3e1yY68> (vizitat 06.09.2022).
13. Lefterache L.V. *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*. București: Hamangiu, 2016. 544 p.
14. Mărculescu-Michinici M.-I., Dunea M. *Drept penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2017. 968 p.
15. Mureșan M. *Aspecte teoretico-normative și practice ale motivului și scopului infracțiunii*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2009. 202 p.
16. Pașca V., Mancaș V. *Drept penal. Partea generală*. Timișoara: Universitatea Timisiensis, 2002. 470 p.
17. Sentința Judecătoriai Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. <https://bit.ly/3aYeRnQ> (vizitat 06.09.2022).
18. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p.
19. Stati V. *Soluții de uniformizare a terminologiei art. 256 din Codul penal și a unor norme conexe*. <https://bit.ly/2X5TqNj> (vizitat 06.09.2022).
20. Stanilă L.-M. Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Drept”, 2011, nr. 1, p. 87-96.*
21. Case of *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, ECHR. <https://bit.ly/2uomrrD> (vizitat 06.09.2022).
22. Carpenter K. Global Match-Fixing and the United States' Role in Upholding Sporting Integrity. In: *Berkeley Journal of Entertainment and Sports Law*, 2013, vol. 2, iss. 1, p. 214-229.
23. Ding Si Yang v. Public Prosecutor [2015] SGHC 34. Criminal Motion No. 58 of 2014. High Court. <https://bit.ly/3d57oo4> (vizitat 06.09.2022).
24. European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). <https://bit.ly/3Qjigl3> (vizitat 06.09.2022).
25. European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). <https://bit.ly/3D4uBXA> (vizitat 06.09.2022).
26. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 27.I.1999. <https://bit.ly/2B80vo4> (vizitat 06.09.2022).
27. Explanatory Report to the Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 15.V.2003. <https://bit.ly/30lu8aj> (vizitat 06.09.2022).
28. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. <https://bit.ly/3cXDBNi> (vizitat 06.09.2022).
29. Smith J.C. *Civil Law Concepts in the Criminal Law*. In: *Cambridge Law Journal*, 1972, vol. 31(1), p. 197-224.
30. Spain E. *The Role of Emotions in Criminal Law Defences. Duress, Necessity and Lesser Evils*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 328 p.
31. Vidal L., Cornu P., Donzel J., et al. *Fighting Against the Manipulation of Sports Competitions: Report: Part 1. Context and Forms of the Manipulation of sports Competitions*. Paris: University Paris 1 Panthéon-Sorbonne and the International Centre for Sport Security, 2014. 221 p.
32. Ермакова Л.Д. и др. *Уголовное право Российской Федерации: Общая часть* / Под ред. А.И. Рапога. Москва: Юрист, 2001. 509 с.
33. *Курс уголовного права. Часть общая. Том 1*. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало, 1999. 592 с.

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.965.42

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).04)MEDIEREA JUDICIARĂ OBLIGATORIE –
UN EȘEC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Veronica CUPCEA,
 *judecător, președinte interimar al
 Judecătoriei Orhei*
<https://orcid.org/0000-0002-9313-335X>

Olesea CERNOLEV,
 *mediator acreditat la Centrul
 pentru Soluționarea Efectivă a
 Litigiilor*
<https://orcid.org/0000-0003-2064-7103>

**„Nouăzeci la sută din arta de a trăi constă
 în a te înțelege cu cei pe care nu-i poți suferi”**
(Samuel Goldwyn)

SUMAR

După 15 ani de mediere în Republica Moldova, constatăm că la moment avem înregistrate 207 birouri de mediere, birouri asociate, organizații de mediere, cabinete ale avocaților cu mediatori atestați, dintre care 44 avocați-mediatori au activitatea suspendată, iar 4 – activitatea încetată. Tindem să credem că din cei rămași, o mare parte au un certificat postat pe perete și un birou întredeschis, deoarece practică o activitate de bază, medierea fiind una de „alternativă”.

Totodată, remarcăm că din aprilie 2022 în Republica Moldova avem doar medierea extrajudiciară, deoarece medierea judiciară n-a rezistat, timp în care o parte din mediatori au rămas prea dezamăgiți pentru a fi, din nou, interesați de viitorul medierii.

În articol am ținut să subliniem rolul și importanța mediatorului, deoarece de îndeplinirea acestui rol de-

MANDATORY JUDICIAL MEDIATION –
A FAILURE IN MOLDOVA

SUMMARY

After 15 years of mediation in the Republic of Moldova, we note that at the moment we have fully registered 207 offices of mediation, associated offices, organizations of mediation, lawyers' offices with certified mediators, of which 44 lawyers – mediators have suspended their activity, and 4 – have ended their activity. We tend to believe that from the rest, a large part have a certificate posted on the wall and a half-open office, because they have a basic activity that keeps them in work beside the „alternative” mediation.

At the same time, we note that from April 2022 in the Republic of Moldova we have only extrajudicial mediation, because judicial mediation did not resist, and in time some of the mediators remained too disappointed to be interested again in the future of mediation.

In this article we wanted to emphasize the role and importance of the mediator, because the successful completion of the mediation largely depends on the execution of his role. We wanted to remind the principles of mediation, the benefits of mediation and a parallel between the member states of the European Union.

We have the ambition to say that we need: professionalism, unity, resuscitation to increase the citizen's trust in the mediation procedure, but at the moment it seems that the legal persons understood better the advantages of mediation, because commercial disputes are the most in the mediators' procedure.

In conclusion, the article is nothing more than an overall view of a judge and a mediator on the mediation process in the Republic of Moldova.

Key-words: *mediation, mediator, extrajudicial mediation, amicable settlement.*

pinde în bună măsură finalizarea cu succes a medierii. Am ținut să reamintim principiile medierii, beneficiile acesteia, prezentând și o paralelă cu statele membre ale Uniunii Europene. E o ambiție de a spune că avem nevoie de profesionalism, unitate, resuscitare pentru a crește încredea cetățeanului în procedura de mediere, or, la moment, se pare că persoanele juridice au înțeles cel mai bine avantajele medierii, deoarece litigiile comerciale sunt cele mai multe în procedura mediatorilor. Articolul nu e decât o viziune, în ansamblu, a unui judecător și a unui mediator asupra procesului de mediere în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: mediere, mediator, procedură extrajudiciară, soluționare amiabilă.

După 15 ani de la adoptarea Legii cu privire la mediere nr.134/2007 (intrată în vigoare în 2008), abrogată odată cu intrarea în vigoare a noii Legi nr. 137 din 03.07.2015, medierea apăruse în Republica Moldova ca o procedură alternativă de apărare extrajudiciară, cu caracter benevol și bilateral, care avea drept scop soluționarea eficientă a litigiilor apărute între părți.

Scopul noii legi cu privire la mediere era și este, de altfel, să îmbunătățească eficiența activității mediatorilor și să trezească apetitul părților implicate într-un conflict de a face apel la instituția medierii, reducând astfel din volumul de muncă al instanțelor de judecată. Dacă litigiul în instanță este forma tradițională de soluționare a disputelor, bazându-se pe introducerea acțiunii în fața instanțelor de judecată, unde judecătorul ascultă argumentele părților cu privire la interpretarea legii aplicabile cauzei respective și apoi se pronunță în favoarea uneia dintre părți, medierea vine să răstoarne prejudecățile că o hotărâre judecătorească este mai valoroasă sau că dreptatea nu poate fi obținută decât în instanța de judecată.

Medierea este perfect adaptată litigiilor care au rezistat tuturor celorlalte forme de înțelegere extrajudiciară. Prin mediere, părțile sunt aduse în situația de a-și reasuma litigiul de care s-au desesizat și de a încerca să îl soluționeze potrivit intereselor lor.

Multitudinea aspectelor juridice, financiare, psihosociale și, mai ales, a celor privind durata soluționării conflictului prin justiție, cât și apariția „instituției mediatorului” fac ca medierea, în calitate sa de alternativă pentru modernizarea sistemului judiciar din Republica Moldova, să fie una deosebit de complexă.

Instituția medierii a fost creată pentru a îmbunătăți prin completare sistemul judiciar într-un mod constructiv, nu pentru a înlocui tradiționalul litigiu în instanță. Părțile pot folosi procesul de

mediere înainte sau în timpul litigiului în instanță pentru a preveni o acțiune civilă sau pentru a preveni o hotărâre care nu va fi acceptată cel puțin de către una dintre părți.

În prezent, în cazuri de drept civil, procedurile de mediere sunt folosite în 38 de țări. Dintre avantajele medierii extrajudiciare pot fi menționate:

- durata redusă a procedurii, care poate să dureze de la câteva zile la câteva luni. Dacă procesul de judecată durează luni sau ani de zile, medierea poate dura doar câteva ore;
- părțile pot să-și identifice și să adopte singure soluțiile cele mai apropiate de nevoile și interesele lor;
- flexibilitatea procedurii, părțile având posibilitatea să convină cu mediatorul data, ora, locația în care doresc să se desfășoare medierea;
- confidențialitatea, mediatorul neputând fi citat ca martor referitor la actele sau faptele aflate în cursul medierii și având obligația de a păstra secretul discuțiilor;
- economisire de surse financiare [1, 6].

Studiind practica internațională în domeniul medierii, am observat că în statele membre ale Uniunii Europene medierea este obligatorie în anumite materii. De exemplu, în Italia este obligatorie într-o sferă mai largă de litigii, în Ungaria și Croația – doar în materia dreptului familiei.

Ceea ce pare plauzibil este faptul că o parte din statele europene oferă stimulente financiare pentru mediere prin reducerea sau rambursarea integrală a taxelor și a costurilor procedurilor judiciare, dacă, desigur, se ajunge la un acord încheiat între părți. O avem drept exemplu pe Slovacia, unde sunt rambursate 30%, 50% sau 90% din cheltuielile de judecată (în dependență de stadiul procedural la care se ajunge prin mediere) [6].

Ținem să amintim că și în Republica Moldova părțile care recurg la mediere beneficiază de o serie de facilități, cum ar fi: eşalonarea achitării taxei de stat; în cazul finalizării procesului de mediere prin tranzacție, taxa de stat se restituie 100% pentru împăcarea în instanța de fond; 75% pentru împăcarea în instanța de apel și 50% pentru împăcarea în instanța de recurs – aspect prevăzut de art. 39 al Legii nr. 137 din 03.07.2015 [5].

În Ungaria există sancțiuni pentru părțile care, după încheierea acordului prin mediere, se adresează instanței de judecată sau nu-și îndeplinesc obligațiile asumate în acord.

În Irlanda sunt aplicate sancțiuni în cazul refuzului de a apela la mediere, pe când în Polonia, în cazul în care o parte care a consimțit în prea-

labil participarea la procedura de mediere refuză nefondat participarea la aceasta, instanța poate decide ca ea să suporte cheltuielile de judecată, indiferent de soluția cauzei. În schimb, în Slovenia instanța poate obliga partea care refuză în mod nefondat să participe la mediere, în cadrul instanței, la plata integrală sau parțială a cheltuielilor de judecată ale părții adverse.

În ceea ce o privește pe Germania, medierea judiciară este de două tipuri: medierea conexată cu instanța și medierea realizată de instanță, specializată, în special, în materia litigiilor de drept al familiei și care înregistrează succese.

În Grecia medierea judiciară se desfășoară de judecători și este una voluntară. Astfel, în instanțele de prim grad și de apel, unul sau mai mulți dintre judecători de rang înalt sunt numiți mediatori cu normă întreagă sau cu normă parțială, pentru un mandat de doi ani, care poate fi prelungit cu încă un an.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, prin Recomandarea nr. R (98) 1 cu privire la medierea în cauzele ce țin de dreptul familiei, adoptată pe 21 ianuarie 1998, susține că medierea nu ar trebui să fie obligatorie [6], iar prin Recomandarea Rec (2002)10 din 18 septembrie 2002 referitoare la mediere în cauzele civile, Comitetul de opinie de părere că, atunci când organizează medierea, statele ar trebui să acorde atenție nevoii de a evita amănările lipsite de necesitate și utilizarea medierii ca tactică de tergiversare a procesului. Medierea poate fi deosebit de utilă acolo unde procedurile judiciare în sine sunt mai puțin oportune pentru părți, în special, dat fiind costul lor, caracterul formal al procedurilor judiciare sau acolo unde există nevoia de a menține dialogul sau contactul dintre părți [10].

Totodată, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției din cadrul Consiliului Europei [CEPEJ] este de părerea că judecătorii trebuie să susțină și să promoveze medierea, că trebuie să fie capabili să organizeze ședințe de informare cu privire la mediere și, în caz de necesitate, să invite părțile în litigiu să recurgă la mediere și/sau să trimită cauza la mediere [6].

Părerea Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni e că și judecătorii pot avea rolul de mediator, deoarece acest fapt permite ca părțile să beneficieze de cunoștințele lor juridice. Totuși, este necesară menținerea imparțialității acestora, în special, prin garantarea faptului că vor îndeplini această sarcină în alte litigii decât cele pe care trebuie să le soluționeze [6].

Pe lângă multitudinea de exemple date mai sus, ajungem la concluzia că avem păreri împărțite: unii au constatat că lipsa obligativității medi-

erii împiedică promovarea acesteia, alții au considerat că medierea nu poate fi decât voluntară pentru a funcționa în mod corespunzător.

În contextul Legii nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, Curtea Supremă de Justiție a venit cu o serie de propuneri legislative în vederea instituirii medierii judiciare obligatorii, ca o modalitate indispensabilă de soluționare prealabilă și amiabilă a litigiilor.

În consecință, a fost elaborată și adoptată, la 17 martie 2017, Legea nr. 31 „Pentru completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003”, care a avut drept scop promovarea instituției medierii judiciare, fiind completat Codul de procedură civilă cu capitolul XIII¹ „Medierea judiciară” (art.182¹ – 182⁵).

Completarea Codului de procedură civilă cu capitolul XIII¹ „Medierea judiciară”, precum și caracterul obligatoriu al procedurii de mediere judiciară a trezit dispute între teorie și practică, a stârnit și o serie de critici. În cele din urmă, Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr.8 din 26 aprilie 2018 privind excepția de neconstituționalitate, a declarat constituțională obligativitatea acestei proceduri, motivându-și soluția pornind de la practica altor state. Curtea a reținut că obligativitatea parcurgerii medierii judiciare nu afectează caracterul voluntar al discuțiilor și al negocierilor ce țin de fondul medierii. Cu privire la existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive, Curtea a reținut că o procedură de mediere judiciară pur facultativă nu este la fel de eficientă ca o procedură obligatorie care trebuie să precedă orice litigiu. Chiar dacă una sau chiar ambele părți se arată reticente față de această procedură, există totuși șanse ca în cursul ei să apară posibilități de soluționare a litigiului pe care părțile nu le puteau prevedea înainte. Curtea a constatat că, în cadrul medierii judiciare, părțile sunt cele care dețin prerogativa admiterii sau a respingerii oricărei soluții de rezolvare amiabilă a litigiului, judecătorul având doar rolul de a asista și facilita discuțiile părților, tratându-le dintr-o poziție neutră, pe când părțile au un rol activ în soluționarea litigiului. Obligativitatea parcurgerii medierii judiciare nu afectează caracterul voluntar al discuțiilor și al negocierilor ce țin de fondul medierii [4].

Astfel, în Republica Moldova s-a încercat dezvoltarea împreună a două tipuri de mediere: extrajudiciară și judiciară obligatorie, care urmăreau un deziderat comun: acela de a soluționa, prin sinergie, conflictele în timp util, într-o manieră satisfăcătoare și economică.

Medierea judiciară obligatorie urma să aibă un caracter flexibil, să fie rapidă și centrată pe so-

luționarea amiabilă a litigiului, să înlăture diverse carențe ale sistemului contradictoriu și să reprezinte o alternativă puternică în raport cu un proces care tranșează și mai puțin conciliază, cu scopul de a reduce din volumul de muncă al judecătorilor, însă, până la urmă, s-a constatat că este o metodă inefficientă de soluționare prealabilă a litigiilor, care a îngreunat semnificativ procedurile judiciare. Medierea judiciară obligatorie s-a dovedit a nu fi un mijloc de îmbunătățire a situației justițiabililor.

În Republica Moldova sunt peste 650 de mediatori autorizați, numărul cărora este în creștere [7] și care au fost instruiți, au susținut un examen în acest sens, iar prin introducerea medierii judiciare obligatorii instituția medierii benevole extra-judiciare risca să fie mai puțin aplicată. Succesul medierii se datorează în mare parte cunoștințelor și aptitudinilor pe care le posedă mediatorul. El ajută părțile să descopere necesitățile reale și să depășească limitele pozițiilor invocate în actele prezentate instanței, el oferă siguranță și confort părților, spre deosebire de judecător. Or, judecătorul era nevoit să își schimbe statutul, să se adapteze necesităților părților, să le ofere suficient timp și atenție pentru negociere. Judecătorul, totuși, are altă menire, alte atribuții și altă calificare. Desemnarea sa pentru a judeca un diferend nu poartă aceeași semnificație cu cea a unui mijlocitor, intermediar. Actele de mediație necesită să fie îndeplinite de persoane pregătite special pentru aceasta. Judecătorii nu au posibilitatea de a discuta și empatiza deschis cu părțile pentru a înțelege doleanțele acestora, deoarece ei sunt obișnuiți să păstreze distanță față de părți, așa cum este corect și cerut de standardele internaționale.

În plus, volumul de muncă al judecătorilor și al personalului instanțelor judecătorești este permanent în creștere. Însă, procesul de mediere necesită discuții confidentiale cu fiecare dintre părți, iar mediatorul are un rol activ în organizarea discuțiilor pe care le ascultă, ajută părțile să își descopere interesele adevărate, și nu pozițiile formulate în cererile de chemare în judecată (de avocați/juriști), chiar dacă acestea sunt juridic bine argumentate și întemeiate, într-un final, lucrează cu emoțiile acestora.

O simplă apariție a părților în fața judecătorului în care să li se propună împăcarea nu este destulă. Procedura medierii judiciare obligatorii presupunea și delegarea mai multor atribuții de rutină personalului instanței, astfel doar prelungea durata examinării cauzelor în judecată, creștea și mai mult volumul de lucru în judecătorii, fără rezultatele dorite, și era doar o simplă formalitate.

Într-un final, nu este pentru nimeni o noutate că, la 14.04.2022, a fost adoptată Legea nr. 97 „Pentru abrogarea capitolului XIII¹ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003”, în vigoare din 29 mai 2022, prin care a fost exclusă medierea judiciară obligatorie pentru cauzele civile, fiind abrogat Capitolul XIII¹ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003, cu modificările ulterioare.

În viziunea noastră – și nu doar judecători, avocați, mediatori – medierea judiciară îngreuna și tergiversa procesele de judecată, iar metoda de soluționare prealabilă a litigiilor era inefficientă, deoarece, potrivit art. 2 din Legea nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, cel care asigură desfășurarea procesului de mediere în vederea soluționării litigiului dintre părți este mediatorul. Iar calitatea de mediator se confirmă prin atestatul eliberat de Ministerul Justiției în conformitate cu prevederile Regulamentului privind atestarea mediatorilor.

Odată introdus Capitolul XIII¹ în Codul de procedură civilă, au fost încălcate principiile de bază ale medierii: a) participarea benevolă la mediere; b) confidențialitatea; c) libera alegere a mediatorului; d) egalitatea părților în proces; e) independența, neutralitatea și imparțialitatea mediatorului; f) flexibilitatea procesului de mediere.

Ținem să precizăm că o mică parte din judecători dețineau atestatul de mediator și înțelegeau esența procedurii de mediere, iar scopul urmărit era soluționarea eficientă a litigiilor apărute între părți prin încheierea unei tranzacții de împăcare.

Nu mai puțin indignați de medierea judiciară obligatorie erau mediatorii atestați, care aveau pregătirea necesară în acest sens, cei care și în prezent promovează și diseminează avantajele medierii.

Viziunea noastră ce ține de ineficiența medierii judiciare și că aceasta nu a generat rezultatele așteptate este întărită și de date statistice, or, în perioada anilor 2018-2021, din numărul total de 43.487 procese de mediere judiciară, doar 1.165 au finalizat prin încheierea unei tranzacții, iar în restul litigiilor procesele de mediere au încetat prin refuzul părților de a soluționa litigiul pe cale amiabilă. Totodată, s-a constatat că procesele de mediere judiciară au o durată excesivă, în medie 3-9 luni [7].

În Codul de procedură civilă soluționarea litigiului pe cale amiabilă a fost și este reglementată prin normele articolelor 60 și 212, care acordă părților dreptul de a înceta procesul prin tranzacție la orice fază a procesului civil, inclusiv la faza executării hotărârii judecătorești, pun în sarcina judecătorului obligația de a lua măsuri pentru ca părțile să soluționeze pe cale amiabilă litigiul sau

unele probleme litigioase, dat fiind faptul că soluționarea litigiului pe cale amiabilă presupune mai multe avantaje pentru părți și asigură celeritatea procesului civil.

Prin urmare, mulți specialiști în domeniu (judecători, mediatori, avocați) au considerat din start medierea judiciară obligatorie, introdusă prin legea din 17 martie 2017, o dublare a procedurii de soluționare a litigiului prin tranzacția părților și au considerat suficient și binevenit doar Capitolul XLV din Codul de procedură civilă, introdus prin Legea nr. 211 din 29 iulie 2016, în vigoare din 30 septembrie 2016 – „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative”.

Capitolul XLV (art. 487 – art. 490) din Codul de procedură civilă, intitulat „Procedura de confirmare a tranzacției încheiate în scopul prevenirii unui proces civil și de eliberare a titlului executiv al acesteia”, reglementează procedura de confirmare de către instanța judecătorească a tranzacției încheiate în procesul de mediere pentru ca aceasta să capete autoritatea lucrului judecat, constituind o procedură de control prin care instanța îndeplinește un control judecătorec asupra respectării condițiilor impuse de lege față de tranzacția extrajudiciară pentru a-i recunoaște forța juridică. Încheierea privind confirmarea tranzacției extrajudiciare produce aceleași efecte ca și încheierea de confirmare a unei tranzacții judiciare, instanța fiind obligată concomitent de a elibera titlul de executare silită.

O condiție esențială este ca tranzacția să nu contravină legii ori să încalce drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului. Instanța nu va confirma o tranzacție prin care părțile recunosc valabilitatea unui act juridic ce contravine legii, ordinii publice și bunelor moravuri.

Alin. (1) al articolului 487 CPC prevede competența jurisdicțională teritorială generală la examinarea cererii de confirmare a tranzacției prin care părțile previn un proces civil și de eliberare a titlului de executare silită. Aceasta se depune în scris de către partea procesului de mediere sau de reprezentantul legal al acesteia la instanța judecătorească de la domiciliul sau de la sediul părâtului [3].

Art. 487 alin. (2) CPC reglementează competența instanțelor de judecată la examinarea cauzei în această procedură în ceea ce privește confirmarea tranzacțiilor încheiate în litigiile civile și comerciale cu element de extraneitate, care urmează a fi executată în tot sau în parte pe teritoriul Republicii Moldova [3].

De regulă, tranzacțiile extrajudiciare, în sensul Capitolul XLV din Codul de procedură civilă,

sunt încheiate pe calea medierii, dar este admisă confirmarea de către instanța de judecată a tranzacțiilor extrajudiciare încheiate fără mediator. Cererea de confirmare a tranzacției prin care părțile previn un proces civil și de eliberare a titlului de executare silită constituie actul de sesizare a instanței de judecată prin care se urmărește recunoașterea forței juridice a acesteia pe cale judiciară și executarea ei silită.

Atunci când tranzacția este încheiată pe calea medierii cererea de confirmare a tranzacției se depune în scris de către partea care a avut câștig de cauză ori de către reprezentantul ei și în ea se indică *nu doar* numele și prenumele sau denumirea părților procesului de mediere, domiciliul sau sediul acestora și alte date de contact, ci se indică și *numele, prenumele mediatorului care a mediat litigiul, se anexează convenția de mediere și copia de pe procesul-verbal privind încetarea procesului de mediere.*

Încetarea medierii se consemnează într-un proces-verbal, potrivit modelului aprobat de Consiliul de mediere, semnat de mediator, care se înmânează părților și, după caz, se prezintă instanței de judecată, de arbitraj sau organului de urmărire penală (art. 23 alin. (2) din Lega cu privire la mediere) [5].

Procesul-verbal privind încetarea medierii se anexează la cerere în copie, fiindcă mediatorul este obligat să asigure păstrarea procesului-verbal și a materialelor aferente procesului de mediere timp de 4 ani de la data încetării procesului de mediere, conform unui regulament aprobat de Consiliul de mediere (art. 23 alin. (3) din Lega cu privire la mediere) [5].

Procedurii de examinare a cererii de confirmare a tranzacției prin care părțile previn un proces civil, în cea mai mare parte, îi sunt aplicabile regulile comune privind examinarea unei cereri de chemare în judecată, dar sunt prevăzute și anumite excepții stipulate în art. 489 CPC [3].

Una dintre regulile speciale este că această cerere se examinează în regim de urgență, în termen de 15 zile lucrătoare de la data depunerii, fără citarea părților. Oportunitatea acestei urgențe pornește de la asigurarea realizării în termen rezonabil a drepturilor subiective ale părții care cere executarea tranzacției, în această perioadă de timp se include termenul pentru intentarea procesului, pregătirea cauzei pentru dezbateri judiciare, examinarea cererii în fond, deliberarea și pronunțarea încheierii.

În vederea respectării principiului contradictorialității în procesul civil, instanța trimite părții care se opune executării benevole a tranzacției copiile de pe cererea de confirmare a tranzacției

și de pe materialele anexate, stabilind un termen pentru prezentarea referinței.

Prin urmare, cererea de confirmare a tranzacției încheiate în scopul prevenirii unui proces civil și de eliberare a titlului executoriu al acesteia poate fi examinată doar în baza documentelor anexate la cererea reclamantului și a referinței pârâtului și a probelor anexate la aceasta, adică, în principiu, este o procedură scrisă. Totuși, dacă instanța consideră necesar, aceasta convoacă părțile interesate pentru audieri, înștiințându-le despre data, ora și locul ședinței, fără întocmirea procesului-verbal. O astfel de necesitate poate să apară atunci când este necesar de a fi elucidate anumite circumstanțe importante ale cauzei care rezultă din înscrisurile prezentate în instanță, asta – pentru a se controla veridicitatea acestor documente.

Actul judecătoresc de dispoziție prin care se soluționează cererea de confirmare a tranzacției prin care părțile previn un proces civil și de eliberare a titlului de executare silită este încheierea judecătorească, prin care instanța de judecată fie refuză de a confirma tranzacția, fie admite cererea de confirmare a tranzacției prin care părțile previn un proces civil și de eliberare a titlului de executare silită.

Art. 489 alin. (3) CPC prevede temeiurile de refuz de a confirma tranzacția prin care părțile previn un proces civil și de eliberare a titlului de executare silită. Astfel, judecătorul refuză confirmarea tranzacției, dacă aceasta contravine legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului, ori *a fost încheiată cu încălcarea prevederilor Legii cu privire la mediere*. Se are în vedere încălcarea condițiilor tranzacției prevăzută în art. 32 alin. (3) din Legea nr. 137 din 3 iulie 2015 cu privire la mediere [5].

În principiu, medierea este perfect adaptată litigiilor care au rezistat tuturor celorlalte forme de înțelegere extrajudiciară. Astfel, din marea familie, pe lângă mediere, mai face parte: concilierea (pe care o întâlnim în Codul de Executare al RM și la care fac apel executorii judecătorești), negocierea, arbitrajul.

Prin mediere părțile sunt aduse în situația de a-și reasuma litigiul de care s-au desesizat și de a încerca să îl soluționeze potrivit intereselor lor.

Multitudinea aspectelor juridice, financiare, psihosociale și, mai ales, a celor privind durata soluționării conflictului prin justiție, cât și apariția „instituției mediatorului” fac ca medierea, în calitate sa de alternativă pentru modernizarea sistemului judiciar din Republica Moldova, să fie una deosebit de complexă, iar excluderea insti-

tuției medierii judiciare obligatorii a făcut posibil eliminarea deficiențelor ce tergiversau procesele judiciare pentru anumite cauze civile.

Referințe bibliografice:

1. Slusarenco S. Mediarea în Republica Moldova – realitate și tendințe. În: *Revista de studii interdisciplinare C. STERE*, 2018 nr. 1-2, p. 233-244.
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. În vigoare de la 27 august 1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.78.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.285-294.
4. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al R. Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară), nr.8 din 26.04.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.167-175.
5. Legea cu privire la mediere. Nr. 137 din 03.07.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.224-233.
6. Nota informativă la proiectul Legii cu privire la mediere. <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-legii-cu-privire-la-mediare-nota-informativa-si-sinteza-obiectiilor-si-propunerilor/1323> (vizitat 09.09.2022).
7. Nota informativă la proiectul Legii pentru abrogarea capitolului XIII¹ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. <https://justice.gov.md/ro/content/proiectul-de-lege-cu-privire-la-abrogarea-capitolului-xiii1-din-codul-de-procedura-civila-al> (vizitat 08.09.2022).
8. Opinia cu privire la riscurile asociate inițiativei de introducere a medierii judiciare obligatorii în cauzele civile (proiectul de Lege nr. 356), Chișinău, 2016. <https://crim.org/wp-content/uploads/2016/11/2016-11-16-Opinie-Mediere-Obligatorie.pdf> (vizitat 02.09.2022).
9. Recomandarea nr. (98)1 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei cu privire la medierea în cauzele ce țin de dreptul familiei, din 21 ianuarie 1998. <https://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55c478af4> (vizitat 05.09.2022).
10. Recomandarea nr. (2002)10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind medierea în materie civilă, din 18 septembrie 2002. <https://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55cc586d4> (vizitat 05.09.2022).
11. Rapoartele de activitate a Consiliului de Mediere. <https://mediere.gov.md/ro/documents-terms/rapoarte> (vizitat 08.09.2022).

DREPT PUBLIC

CZU: 342.733:376

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).05)

INCLUZIUNEA COPIILOR DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

Cezara-Elena POLISCA,
doctorand, Școala Doctorală Științe
Juridice, USM
<https://orcid.org/0000-0002-5596-0426>

SUMAR

Dreptul la educație reprezintă o necesitate de bază pentru ființa umană, fiind recunoscut în mai multe instrumente internaționale privind drepturile fundamentale ale omului. Deși dreptul la educație a fost recunoscut cu mai bine de jumătate de secol în urmă, persoanele cu dizabilități au trebuit să depună eforturi suplimentare pentru a demonstra că statutul lor deosebit le conferă și acest drept. Problema devine și mai subtilă în cazul copiilor cu cerințe educaționale speciale, care, confruntându-se cu situații de inegalitate și nedreptate, fiind situate într-un dezavantaj evident față de ceilalți membri ai societății, reclamă adaptarea mijloacelor și a mediului astfel încât acest drept să poată servi efectiv în deplinătatea sa.

Din aceste considerente, educația incluzivă trebuie să cuprindă și să implice toți copiii, indiferent de condiția lor intelectuală, fizică, socială, emoțională, lingvistică sau de altă natură și să răspundă nevoilor acestora.

Cuvinte-cheie: copil, cerințe educaționale speciale, educație incluzivă, dizabilitate, reglementări internaționale, reglementări naționale.

Introducere

Dreptul la educație este asigurat oricărui copil și are ca scop să le confere tuturor posibilitatea de a trăi o viață demnă, fără a-i poziționa într-o situație de marginalizare sau de excludere. Copiii cu cerințe educaționale speciale (CES) nu sunt o excepție în acest sens.

Ce este un copil cu CES? Am putea răspunde în felul următor: acesta este un copil asemănă-

THE INCLUSION OF SCHOOL-AGE CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

SUMMARY

The right to education is a basic necessity for the human being and is provided in several international instruments on fundamental human rights. Albeit the right to education has been recognised for more than half a century, persons with disabilities, given the incomparable status, had to dedicate additional efforts to have their right recognised. The issue becomes even more subtle in the case of children with special educational needs, who, facing situations of inequality and unfairness and being in an obvious disadvantage compared to other members of society, shall claim the adaptation of means and environment, so that this right become effective to the fullest.

For these reasons, inclusive education shall involve all children, regardless of their intellectual, physical, social, emotional, linguistic or other condition and respond to their needs.

Key-words: child, special educational needs, inclusive education, disability, international regulation, national regulation.

tor semenilor săi, dar care, în procesul de învățare, reclamă niște cerințe educaționale speciale, adiționale celor pe care le comportă alți copii de aceeași vârstă. De aici a și apărut conceptul de educație incluzivă, care, potrivit Declarației de la Salamanca, „trebuie să includă în procesul de învățământ toți copiii, indiferent de condițiile fizice, intelectuale, sociale, emoționale, lingvistice sau de altă natură” [20] și al cărui scop este ca „întregul sistem de învățământ să faciliteze medii de învățare în care profesorii și elevii să accepte și să facă față provocărilor și beneficiilor diversității” [12].

Discuții și rezultate

La baza educației incluzive se află dreptul la educație, garantat de articolul 26 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, care prevede că *orice persoană are dreptul la învățatură și că învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale [...], să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase [...]* [11].

Conceptul de educație incluzivă este completat ulterior și prin Convenția ONU privind drepturile copilului, care prevede că toți copiii, inclusiv cei cu dizabilități, trebuie să se bucure de o *viață împlinită și decentă, în condiții care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia și să le faciliteze participarea activă la viața comunității* (art. 23), inclusiv și prin asigurarea exercitării dreptului la educație primară obligatorie și gratuită, în mod progresiv și pe baza egalității de șanse (art. 28) [6].

Asigurarea unui *sistem educațional incluziv la toate nivelurile*, îndreptat spre dezvoltarea pe deplin a potențialului uman, a simțului demnității și a propriei valori, pe consolidarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, pentru diversitatea umană, pe dezvoltarea la potențial maxim a personalității, a talentelor și a creativității proprii, a abilităților mintale și fizice, pe conferirea posibilității de a participa efectiv la o societate liberă (art. 24.1) este unul din principiile-forțe cuprinse în Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, semnată de către Republica Moldova în anul 2007 și ratificată la 21 septembrie 2010. Acest instrument internațional mai stabilește și interdicția de a exclude persoanele cu dizabilități din învățământul primar gratuit și obligatoriu sau din învățământul secundar pe motiv de dizabilitate și că ele se bucură de acces la învățământ primar incluziv, de calitate și gratuit, în condiții de egalitate cu ceilalți membri ai comunității în care trăiesc, fiind asigurată adaptarea rezonabilă a condițiilor la nevoile individuale și facilitarea unei educații efective, care să maximizeze progresul școlar și socializarea conform obiectivului de integrare deplină (art. 24.2). Pentru exercitarea acestui drept, statele trebuie să întreprindă un șir de măsuri specifice prevăzute în art. 24.3 și 24.4 [7].

De altfel, accesul la educație este garantat copiilor cu CES și în optica art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care utilizează formularea generală: „nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire” [5].

La nivel național, dreptul la educație este prevăzut în art. 35.1 din Constituția Republicii Moldova, conform căruia „dreptul la învățatură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare” [4]. Potrivit Hotărârii Curții Constituționale nr. 27/1998, „de nivelul potențialului intelectual al persoanei depinde nu numai promovarea persoanei pe scara socială și statutul ei social, dar și progresul societății în ansamblu, evoluția vieții economice, sociale și culturale” [14]. Învățământul primar și învățământul secundar general este gratuit [14].

Codul educației al Republicii Moldova garantează drepturi egale de acces la educație, iar statul susține persoanele cu CES (art. 9). Codul definește *cerințele educaționale speciale* ca „necesitățile educaționale ale copilului/elevului/studentului care implică o școlarizare adaptată particularităților individuale sau caracteristice unei dizabilități ori tulburări de învățare, precum și o intervenție specifică prin acțiuni de reabilitare sau de recuperare corespunzătoare” (art. 3). Învățământul pentru copiii și elevii cu CES constituie o parte integrantă a sistemului de învățământ și urmărește educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială și profesională a persoanelor cu dificultăți de învățare, de comunicare și de interacțiune, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale și comportamentale, sociale (art. 32). Învățământul pentru copiii și elevii cu CES este gratuit și se organizează în instituțiile de învățământ general, precum și în instituțiile de învățământ special sau prin învățământ la domiciliu. Copilul cu CES urmează a fi inclus în grupa sau în clasa corespunzătoare din instituția de învățământ special sau de învățământ general (art. 33 alin. (1) și (2)). Statul asigură incluziunea copiilor cu CES prin abordarea individualizată, prin determinarea formei de incluziune, prin examinarea și/sau reexaminarea complexă a copilului cu CES, acestuia fiindu-i asigurate condiții de ordin ambiental și servicii educaționale în funcție de necesitățile individuale (e.g., prin facilitarea învățării alfabetului *Braille*, a limbajului mimico-gestual, a formelor alternative de scriere, de comunicare, de orientare și a aptitudinilor de mobilitate) (art. 33 alin. (3) și (6)) [1].

De asemenea, și articolul 10 din *Legea privind drepturile copilului* garantează dreptul la învățatură, inclusiv dreptul copiilor cu dizabilități de a fi instruiți în școli speciale [15]. Acest din urmă drept nu prevede că copiii cu CES urmează a fi instruiți în exclusivitate în școli speciale, ci fap-

tul că, pentru educarea anumitor categorii de copii, statul deține obligația pozitivă de a crea școli speciale, care să răspundă nevoilor speciale ale copiilor.

Cadrul incluziv național a fost extins și prin *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 523 din 11 iulie 2011, în care se arată că „educația incluzivă prevede schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și în medii de învățare comună”. În pct. 58 și 59 ale Programului se menționează că „beneficiarii educației incluzive sunt toți copiii, indiferent de starea materială a familiei, mediul de reședință, apartenență etnică, limbă vorbită, sex, vârstă, de apartenența politică sau religioasă, starea de sănătate, de caracteristicile de învățare, de antecedente penale” etc., iar beneficiarii indirecti ai educației incluzive sunt familiile/părinții, cadrele didactice din învățământ, specialiștii din domeniile conexe, autoritățile publice centrale și locale și, în final, comunitatea/societatea [16]. Acest document strategic urmează a fi înlocuit de Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2022-2027, care se află în proces de definitivare. Scopul acestuia pentru următorii cinci ani este asigurarea accesului la educație din optica egalității de șanse la toate treptele de învățământ pentru toți copiii și asigurarea calității educației incluzive pentru toți copiii cu CES și/sau cu dizabilități, oferind pachete standard de servicii de suport, evaluate în baza unor nevoi individuale [2].

Datele statistice disponibile pentru anul 2021 indică faptul că educația timpurie a copiilor cu necesități speciale a fost realizată în opt instituții speciale (una – pentru copii cu dereglări ale auzului; una – pentru copii cu dereglări ale vorbirii (și cu auz bun); două – pentru copii cu dereglări ale vederii; două – pentru copii cu deficiențe intelectuale; una – pentru copii cu dereglări ale aparatului locomotor; una – cu alte profiluri), în 43 de grupe [13, p. 30]. În cadrul acestor instituții speciale învățau 547 copii, preponderent copiii cu dereglări ale vorbirii (187) și ale vederii (161) [13, p. 30]. Cu referire la învățământul primar și secundar general, în anul de studii 2021-2022 existau opt școli pentru copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică (învățământ de zi), iar din numărul total de 336.713 de elevi din toată țara, 551 învățau în aceste școli speciale [13, p. 40]. Din acești 551 de elevi, 391 prezentau deficiențe în

dezvoltarea intelectuală, 74 erau cu vederea slabă, 74 – cu auz slab și 12 – cu restanțe poliomielitice și cu paralizii cerebrale [13, p. 45].

Un interes deosebit îl comportă și plângerile examinate de Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, care se implică și în examinarea plângerilor pe palierul accesului la educație și discriminarea în domeniul învățământului. În primii cinci ani de activitate, autoritatea a examinat circa 29 de astfel de plângeri, bazate, în special, pe criteriile dizabilității, a vârstei, a originii etnice sau rasiale, a originii sociale și a religiei sau a convingerilor [17, pp. 6-7]. În 2020 au fost examinate 11 plângeri privind discriminarea în domeniul educației, iar în 2021 – 10 cauze [19, p. 44]. Aspectele invocate au reliefat probleme precum stigmatizarea copiilor cu dizabilități și neimplicarea acestora în activitățile extracurriculare, eșecul în asigurarea incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități, organizarea și susținerea neechilibrată a educației [18, p. 74-77], refuzul în prelungirea relațiilor contractuale pe motivul particularităților speciale ale copiilor etc. [19, p. 45].

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități au sesizat Consiliul pentru examinarea planurilor-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, aprobate anual de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării prin prisma principiului nediscriminării pe criteriu de dizabilitate, pe motiv că, din 2012, acestea nu au inclus clasa a IX-a a învățământului gimnazial special în cadrul școlilor auxiliare. Consiliul a acceptat alegația conform căreia situația invocată dezavantajează elevii cu dificultăți severe de învățare. Cu toate acestea, inacțiunea în discuție tratează mai puțin favorabil, direct și nu prin efectul ei, elevii cu dificultăți severe de învățare. Prin urmare, acest tratament nefavorabil lezează dreptul elevilor cu dificultăți severe de învățare în exercitarea dreptului de acces la învățământul gimnazial obligatoriu. Ministerul a exclus crearea clasei a IX-a din Planul-cadru, fără să prevadă o alternativă corespunzătoare pentru elevi. Neadaptarea curriculumului școlar la disciplinele obligatorii și opționale de către reprezentanții instituțiilor antrenate în procesul educațional al elevilor cu dificultăți severe de învățare constituie un eșec al Ministerului, ca autoritate principală de planificare și de organizare a procesului de învățământ, în așa fel încât orice elev, indiferent de dificultățile și de barierele cu care se confruntă, să dispună de accesul la învățământul gimnazial obligatoriu [9].

În contrast, Consiliul nu a identificat existența unei discriminări în accesul la educație pe criteriu de dizabilitate în cazul refuzului organelor locale competente în domeniul învățământului și a protecției sociale de a plasa un copil cu dizabilități de auz într-o școală specială și a obligării părinților de a înmatricula copilul într-o instituție de învățământ general. Argumentul Consiliului s-a bazat pe principiul educației incluzive, care are ca obiectiv modificarea sistemului educațional național prin adaptarea continuă la necesitățile persoanei, pentru a răspunde nevoilor ce decurg din faptul că toți copiii sunt diferiți, pentru a oferi o educație de calitate tuturor, în contexte integrate și în medii de învățare comună. În afară de realizarea dreptului la educație a copiilor cu dizabilități de auz, educația incluzivă conferă și o posibilitate reală pentru integrarea în societate a acestor copii. De asemenea, Consiliul a reținut că instituțiile rezidențiale nu constituie o alternativă ce ar asigura dreptul la educație și integrarea socială ulterioară. Din aceste considerente, plasarea copiilor în cadrul instituțiilor rezidențiale trebuie să fie ultima opțiune aleasă, prioritară fiind educarea copilului într-o instituție de învățământ general [8].

O decizie destul de interesantă, adoptată de către Consiliu, vizează discriminarea pe criteriu de dizabilitate și stare de sănătate în cadrul evaluării la examenele naționale de absolvire a învățământului gimnazial și liceal [10]. Două asociații obștești au invocat faptul că mai multe acte normative emise de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării nu corespund criteriilor de asigurare a susținerii examenelor de absolvire în condiții adaptate rezonabil pentru toți elevii cu necesități speciale și încalcă principiul egalității. Potrivit părților interesate, prevederile contestate listează obiectele permise și interzise candidaților la examenele gimnaziale și liceale. Acestora li se permite aflarea în sala de examen doar cu pix, creion simplu, radieră și riglă, fiindu-le interzise telefoanele mobile, stațiile de emisie-recepție a informației sau alte dispozitive electronice, ceea ce ar defavoriza elevii cu cerințe educaționale speciale care reclamă echipamente și dispozitive medicale precum aparatele auditive, defibrilatoarele, pompele pentru insulină, senzorii de monitorizare a glicemiei, pen-urile cu insulină, glucometrele, telefoanele mobile care ar permite citirea valorilor de pe senzorii glicemici etc.

De asemenea, reprezentanții celor două asociații au invocat faptul că, deși normele contestate conțin anumite măsuri de acomodare rezonabilă, acestea răspund unui număr destul de mic de necesități. Mai mult, aceștia au menționat că

elevilor care suferă de diabet zaharat de tipul I ar trebui să li se permită să intre la examene cu un kit de urgență, care ar conține dispozitivele necesare, enumerate *supra*, precum și anumite gustări care trebuie administrate în cazuri de hipoglicemie, iar în eventualitatea apariției unei hipoglicemii până la examen sau în timpul acestuia, elevilor ar trebui să li se ofere 30-60 minute suplimentare pentru a se recupera. Hipoglicemia reprezintă o stare de slăbiciune a organismului, apărută ca urmare a scăderii concentrației de glucoză în sânge. Aceasta poate provoca tremurături, nervozitate, anxietate, ritm cardiac accelerat, confuzie, amețeală, somnolență, vedere încețoșată, oboseală, senzație de slăbiciune, spasme musculare ș.a. Dacă nu se reacționează corespunzător și prompt, simptomele se pot agrava foarte rapid și se poate ajunge la convulsii, la pierderea conștiinței sau chiar la comă hipoglicemică. În această situație, este necesară administrarea de urgență a injecțiilor cu glucagon.

Situația reversă a hipoglicemiei este hiperglicemia, care survine în cazul creșterii nivelului de glucoză în sânge și poate apărea de la un simplu stres sau îngrijorare, legată inclusiv de susținerea unui examen. În această situație, pot apărea simptome destul de asemănătoare cu cele descrise anterior, fiind prezentă și setea excesivă și urinarea frecventă. În situații excepționale, hiperglicemia poate duce la comă diabetică, cunoscută și sub denumirea de cetoacidoză, care necesită un tratament medical de urgență.

Reclamatul, *i.e.* Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, a menționat că acțiunile sunt justificate în mod legitim și obiectiv, că acestea răspund unui scop legitim de a evalua de o manieră obiectivă cunoștințele tuturor candidaților și că mijloacele de atingere a scopului sunt proporționale, adecvate și necesare. Acesta a amintit faptul că, în colaborare cu Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare, au emis diverse acte prin care se facilitează incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale în procesul educațional. Potrivit acestuia, candidații la examenele de absolvire pot solicita condiții speciale de examinare la susținerea subiectelor de examen unice pentru toți candidații, însă nici una din acestea nu acoperă situația elevilor cu diabet zaharat de tip I. Reclamatul a mai susținut că toate condițiile speciale se stabilesc de o manieră individuală pentru fiecare candidat în funcție de cerințele acestuia, fiind asigurate măsurile de acomodare rezonabilă adecvate pentru toate tipurile de dizabilitate, fără diferențiere. Potrivit Ministerului, invocarea listei exhaustive a obiectelor permise în sala de

examine servește scopului de a nu frauda examenele și că, la nivel național, comisiile raionale sau municipale de examene asigură prezența lucrătorilor medicali în fiecare Centru de Bacalaureat pentru a acorda asistența medicală. Elevii pot intra în sala de examene cu dispozitivele medicale inalienabile și justificative, vitale pentru viața și sănătatea acestora, inclusiv cu glucometre, exceptând cele care pot fi utilizate în alte scopuri decât cele medicale. Mai mult, grație prezenței asistentului medical, care are voie să intre oricând în sala de examen, pen-ul pentru administrarea insulinei și aparatele pentru măsurarea glicemiei pot fi păstrate la acesta. Cu privire la extinderea termenului de desfășurare a examenului, Ministerul a menționat că elevilor cu cerințe educaționale speciale li se acordă, suplimentar celor două sau trei ore, încă 60 de minute, iar elevilor cu deficiențe motorii, neuro-motorii sau vizuale grave, la proba limbii străine, pe lângă cele trei sau patru ore li se mai oferă încă 120 de minute și că pot solicita oricând ajutorul unui asistent. În viziunea reclamatului, elevii cu diabet sau cu alte maladii mai puțin severe nu întâmpină asemenea dificultăți, iar pretenția invocată de cele două asociații nu este întemeiată.

Concluziile la care a ajuns Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității pot fi rezumate astfel:

1. Indicarea exhaustivă a lucrurilor admise și a celor interzise în sala de examene defavorizează elevii cu necesități specifice, care reclamă prezența obligatorie a anumitor dispozitive sau echipamente vitale și absolut necesare în sala de susținere a examenelor.
2. Deși în practică, în mod aparent, nu se atestă un refuz în acomodarea rezonabilă, dispoziția legală care interzice accesul în sala de examene cu orice dispozitiv electronic afectează elevii care, din cauza stării de sănătate, necesită anumite dispozitive sau echipamente electronice de o importanță vitală.
3. Deși regulile analizate urmăresc scopul legitim de evitare a fraudării examenelor de absolvire, acestea nu sunt totalmente adecvate, de vreme ce nu țin cont de particularitățile elevilor cu anumite probleme specifice, cum ar fi cei cu diabet zaharat de tip I.
4. În pofida faptului că prevederile contestate urmăresc un scop legitim, mijloacele de atingere a acestuia nu sunt proporționale și întru totul adecvate.
5. Măsurile de acomodare rezonabilă prevăzute vizează doar elevii cu anumite deficiențe, iar această listă trebuie extinsă, astfel încât ele

să poată fi aplicate proporțional în privința tuturor elevilor cu dizabilități, potrivit necesităților specifice ale acestora.

Concluzii finale

Republica Moldova trebuie să întreprindă toate măsurile posibile pentru ca toți copiii cu CES să se bucure pe deplin de dreptul la educație într-un mediu incluziv. Deși Comitetul pentru Drepturile Copilului, în Lista aspectelor în legătură cu rapoartele combinate patru și cinci ale Republicii Moldova (2017), a salutat anumite acțiuni întreprinse cu referire la copiii cu dizabilități și la dezvoltarea educației incluzive, acesta s-a arătat îngrijorat de faptul că:

- copiii cu dizabilități încă mai sunt supuși discriminării și nu sunt integrați în mod efectiv, în special, în sistemul educațional;
- programele școlare nu sunt adaptate la necesitățile speciale ale copiilor;
- se atestă un număr insuficient de profesori calificați în educația copiilor cu nevoi speciale și în educația incluzivă etc.

Comitetul a recomandat segregarea eforturilor pentru implementarea cadrului legislativ și a politicilor pentru protecția efectivă a drepturilor copiilor cu dizabilități, luarea tuturor măsurilor necesare pentru integrarea deplină a acestor copii în toate domeniile vieții sociale, consolidarea accesului la educația incluzivă la toate nivelurile, inclusiv învățământul preșcolar și liceal, asigurarea accesibilității la toate școlile și continuarea dezvoltării instrumentelor și a capacității profesorilor, inclusiv a celor calificați în limbajul semnelor, intensificarea eforturilor de adaptare a activităților școlare, a materialelor și a mediului, precum și asigurarea transportului la școlile raionale pentru copiii cu dizabilități, asigurarea serviciilor comprehensive pentru copiii cu CES ș.a. [3, § 29-30].

Deși actualmente suntem martori la o îmbunătățire considerabilă a situației copiilor cu CES, menționăm, totuși, că incluziunea acestora implică nu doar sfera educațională, reglementată în cadrul național și cel internațional, ci și scara de valori care caracterizează o societate. Atunci când credo-ul acesteia din urmă este respectul de netăgăduit pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului și pentru preeminența dreptului, rezultatul nu poate fi decât unul – cel bun, *i.e.* să facem ca educația să fie una incluzivă, o educație pentru toți copiii, adică și pentru acei cu cerințe educaționale speciale.

Referințe bibliografice:

1. Codul educației al Republicii Moldova. Nr.152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324.
2. Conceptul Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2022-2027. <https://particip.gov.md/ro/document/stages/elaborarea-programului-de-dezvoltare-a-educatiei-incluzive-in-republica-moldova-pentru-anii-2022-2027/9256> (vizitat 02.10.2022).
3. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child on the combined fourth and fifth periodic report of the Republic of Moldova, 29 September 2017. 17 p. <https://www.unicef.org/moldova/en/reports/concluding-observations-combined-fourth-and-fifth-periodic-report-republic-moldova> (vizitat 02.10.2022).
4. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. În vigoare de la 27 august 1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.78.
5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
6. Convenția privind drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pe 20 noiembrie 1989. În vigoare pentru Republica Moldova din 20 septembrie 1990. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro (vizitat 29.09.2022).
7. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la 13 decembrie 2006. În vigoare pentru Republica Moldova din 21 octombrie 2010. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro (vizitat 29.09.2022).
8. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității nr. 07/17 din 14 aprilie 2017. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Draft_Decizie_neconstatare_07_2017-votat-depers.pdf (vizitat 24.09.2022).
9. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității nr. 92/17 din 29 septembrie 2017. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_92_17.pdf (vizitat 24.09.2022).
10. Decizia Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității nr. 68/20 din 3 iulie 2020. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_68_2020.pdf (vizitat 24.09.2022).
11. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New-York la 10.12.1948 și ratificată de Republica Moldova la 28.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, p.11-17.
12. Din interviul cu Clementina Acedo, director al Biroului Internațional al Educației din cadrul UNESCO, http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Policy_Dialogue/48th_ICE/Press_Kit/Interview_Clementina_Eng13Nov.pdf (vizitat 02.10.2022).
13. Educația în Republica Moldova. Publicație statistică 2021/2022. Chișinău, Biroul Național de Statistică al RM, 2022, https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_editia_2022.pdf (vizitat 02.10.2022).
14. Hotărârea Curții Constituționale nr. 27 din 29 septembrie 1998 cu privire la controlul constituționalității pct. 5 alin. (5) din Hotărârea Guvernului nr. 243 din 3 martie 1998 cu privire la măsurile urgente de realizare a Legii bugetului pe anul 1998, https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_1998_h_27.pdf (vizitat 25.09.2022).
15. Legea privind drepturile copilului. Nr. 338 din 15.12.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.13.
16. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 523 din 17 iulie 2011. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=103260&lang=ro (vizitat 25.09.2022).
17. Raport General privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova. Anul 2017. Chișinău, 2018. 78 p. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/raport-CPEDAE_2017.pdf (vizitat 19.09.2022).
18. Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova. Anul 2020. Chișinău, 2021. 96 p. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDAE_Raport_2020_revfin-1.pdf (vizitat 19.09.2022).
19. Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova, anul 2021. 75 p. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDAE_raport_2021-final_site-1.pdf (vizitat 19.09.2022).
20. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, adopted by the World Conference on Special Need Education: Access and Quality. UNESCO, Salamanca, Spania, June 7-10, 1994. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427> (vizitat 29.09.2022).

CZU 343.82

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).06)

PERMISIUNEA INTRODUCERII BUNURILOR PERSONALE DE CĂTRE PERSOANELE DEȚINUTE

Alexandru CRUDU,
doctorand, șeful Direcției juridice
din cadrul Administrației Naționale
a Penitenciarelor
<https://orcid.org/0000-0003-1137-5775>

SUMAR

În prezentul articol a fost analizată practica autohtonă cu privire la acordarea permisiunii de a introduce bunurile personale în instituțiile penitenciare. În acest sens, a fost studiat cadrul normativ legal și infra-legal care reglementează asortimentul bunurilor care pot fi primite în penitenciare și procedura acordării acestei permisiuni. La fel, au fost scoase în evidență principalele deficiențe practice în introducerea bunurilor în penitenciare, precum și efectele pe termen lung care au generat această politică permisivă a legiuitorului execuțional penal. În final, au fost formulate recomandări de soluționare a problemelor teoretico-practice abordate în lucrare, precum și propuneri de amendare a cadrului normativ în acest sens.

Cuvinte-cheie: *penitenciare, condamnați, sistemul progresiv, bunuri personale, regim penitenciar, subcultura criminală, lider informal, condiții de detenție.*

Introducere

Inițierea executării pedepsei penale privative de libertate presupune, printre altele, organizarea procesului de acomodare a condamnaților la detenție în instituția penitenciară în care au fost plasați, în special – prin crearea condițiilor optime pentru a răspunde la necesitățile inerente fiecărui om. Unul dintre instrumentele de bază care asigură eficiența acestei acomodări este permisiunea posesiei bunurilor personale necesare pentru un trai firesc.

În pofida obligației pozitive ale statului de a asigura fiecare condamnat cu bunuri de primă necesitate, în special – din rațiuni umane, politica execuțional-penală a unui stat poate permite posesia unor bunuri suplimentare, față de cele puse

PERMISSION TO ENTER PERSONAL PROPERTY BY DETAINEES

SUMMARY

This article has examined the local practice of granting permission to bring personal property into prisons. In this regard, the legal and sub-legal regulatory framework governing the range of goods that can be received in prisons and the procedure for granting this permission were studied. Likewise, the main practical shortcomings in the introduction of assets in prisons were highlighted, as well as the long-term effects that this permissive policy of the criminal executive legislator has generated. Finally, recommendations were formulated in solving the theoretical-practical problems addressed in the paper, as well as proposals to amend the regulatory framework in this regard.

Key-words: *penitentiaries, convicted persons, the progressive system, personal property, penitentiary regime, criminal subculture, informal leader, conditions of detention.*

la dispoziție de instituția penitenciară. Acordarea acestei permisiuni poate fi condiționată sau necondiționată, în funcție de scopul urmărit prin această permisiune, etapa în care se află procesul corecțional și capacitatea sistemului corecțional de a pune la dispoziția deținutului a celor necesare pentru detenție în condiții satisfăcătoare.

Discuții și rezultate

În perioada executării pedepsei cu închisoarea între persoanele deținute și sistemul administrației penitenciare se stabilesc raporturi juridice de natură execuțional-penală care generează o serie de obligațiuni reciproce instituite prin lege, inclusiv limitările asortimentului bunurilor pe care persoanele deținute le pot avea asupra lor sau a cantității bagajului admis pentru transferul deținutului dintr-o instituție de detenție în alta. Aceste limitări sunt firești, deoarece, pe de o parte, arhitectura unui penitenciar are capacități limitate, iar pe de altă parte prezența unui volum

impunător de bunuri împiedică realizarea activităților ordinare de regim, care sunt necesare pentru asigurarea unei detenții sigure pentru fiecare persoană privată de libertate.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că, în virtutea art. 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, reglementarea infracțiunilor, pedepselor și a regimului de executare a acestora ține de competența legislativului, care, în considerarea unor împrejurări specifice, poate adopta măsuri legislative adecvate în spiritul principiilor constituționale [7, § 86]. Curtea a relevat că această competență se bazează pe rațiuni de politică penală, astfel încât să se asigure menținerea unui echilibru necesar, pe de o parte, între exigențele apărării societății și, pe de altă parte, indispensabila luare în considerare a nevoilor făptuitorului în condițiile inserției sociale [4, § 21]. De altfel, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului a accentuat că statele sunt libere să își stabilească propria politică penală [10, § 116]. Așadar, reglementarea regimului juridic al bunurilor permise în instituțiile penitenciare ține de atribuțiile exclusive ale Parlamentului, care, după cum s-a statuat de Curtea Constituțională, este liber să decidă cu privire la politica sa execuțional penală.

Asortimentul de bunuri pe care deținutul le poate avea în posesie și utiliza pe parcursul detenției este unul dintre factorii care determină nivelul condițiilor materiale de detenție, iar condițiile de detenție a condamnaților, potrivit profesorului Florea V., influențează esențial procesul corectării lor. Ele constituie o coordonată obiectivă a comportării condamnaților, căci, după caracterul și conținutul lor, ele pot ori să „omenească” persoana, creând o bază trainică pentru aplicarea regimului, muncii, lucrului educativ și altor mijloace de influență, ori invers, de a o înrăi, de a contribui la degradarea ei spirituală și fizică, creând condiții pentru confruntare și rezistență la regim și alte cerințe legitime ale personalului. Condițiile de viață într-o închisoare se consideră factori importanți, care condiționează sensul de respect de sine și demnitate a deținutului [5, pag. 161]. Astfel, acordarea permisiunii de posesie a unor bunuri suplimentare față de minimumul prevăzut de lege constituie un instrument motivațional puternic care se află în dotarea personalului responsabil de organizarea procesului execuțional. Cu toate acestea, este învederat că permisiunea unor bunuri suplimentare nu poate substitui obligația pozitivă a statului de a asigura ca persoanele private de libertate să fie deținute în condiții decente, din aceste considerațiuni permisiunea unor bunuri suplimentare poate fi acordată doar pentru a încuraja persoanele care realizează programul de executare a pedepsei, nu pentru a compensa detenția lor în condiții precare.

Chiar dacă reglementarea asortimentului bunurilor permise ține de competența exclusivă a legiuitorului execuțional-penal, acesta a decis să delege atribuțiile sale Guvernului Republicii Moldova, în baza unei dispoziții de blanchetă, care, în mod firesc, constituie o expresie a procesului obiectiv de reglementare normativă [6, § 63].

Așadar, în conformitate cu Statutul executării pedepsei de către condamnați, pot fi permise deținuților următoarele bunuri:

1. Îmbrăcăminte (costum, trening, scurtă sau palton, pufoaică, căciulă, basma), încălțăminte (cizme, ghete, bocanci), lenjerie de pat.
2. Maiouri, chiloți, batiste de nas, 3 cămăși, 5 perechi de ciorapi (șosete), mănuși, șlapi, o pereche de adidași, 2 pijamale, curele (centuri), lenjerie de corp (simplă și caldă) – cel mult 2 seturi.
3. Veselă și tacâmuri de polietilenă, o cană, o lingură.
4. Articole de igienă personală (3 prosoape, 5 batiste, pieptene, o oglindă, o perie și pastă de dinți, o săpunieră, săpun pentru față și rufe, detergenți pentru spălatul rufelor, unghiere, materiale pentru bărbierit: mașină de ras electrică sau mecanică, aparate de ras mono-utilizabile).
5. Articole de cosmetică pentru femei, fără conținut de alcool, lenjerie de corp (în conformitate cu normele stabilite de către directorul penitenciarului), vopsea de păr și trusă de machiaj pentru femei, aparat de uscat părul, unghiere, un lighean pentru igiena personală (pentru femei).
6. Pantaloni tricotați, sutiene, tifon, agrafe, vase lină, vată, șampon, ruj, pudră (în penitenciare pentru femei).
7. O perie de haine, o perie și cremă de ghete.
8. Ochelari, tocure de masă plastică pentru ochelari.
9. Seturi de piese pentru jocurile de șah, dame, domino, table.
10. Manuale (cu excepția literaturii despre arme, lupte marțiale, cu caracter violent sau pornografic), literatură diversă, inclusiv ediții cu caracter religios, caiete, plicuri, ilustrate, timbre, creioane simple, stilouri (pixuri).
11. Fotografii, albume pentru fotografii.
12. Chibrituri, brichete, articole de tutungerie.
13. Fierbătoare electrice de fabricație industrială cu puterea nu mai mare de 250 W (unul).
14. Cruciulițe sau alte obiecte de cult, confecționate din metale neprețioase.
15. Cârje, bastoane de lemn, proteze, medicamente, un brâu (corset – cu permisiunea medicilor).
16. Ceasuri de mână sau de buzunar din metale neprețioase.
17. Televizor (cu diagonala de până la 37 cm), frigider mic, aparate radio fără posibilitatea înregistrării sunetului, computere fără posibilitate

de conectare externă, un instrument muzical – cu permisiunea administrației penitenciarului.

18. Produse alimentare care nu necesită preparare termică.
19. Grăsimi, ulei vegetal, unt, margarină, slănină, brânzeturi, produse de cofetărie, ceai, legume, fructe, zarzavaturi, produse lactate, dar nu în vase de sticlă.
20. Produse alimentare procurate în magazinele amplasate pe teritoriul penitenciarului [11, Anexa nr. 6].

După cum se observă, asortimentul bunurilor permise deținuților este foarte mare, nefiind condiționat nici modul și nici condițiile de introducere a lor, cu excepțiile de rigoare. Or, acestea pot fi primite prin colete, pachete cu provizii și banderole sau pot fi procurate în magazinele penitenciarului. În partea ce ține de procurarea bunurilor din rețeaua de comerț a instituțiilor penitenciare, deținuțul poate procura, suplimentar la rația alimentară gratuită, produse alimentare și obiecte de primă necesitate din mijloacele bănești obținute din munca prestată în timpul detenției, din pensia sau indemnizațiile primite, precum și din alte mijloace bănești aflate la contul său de peculiu, cu excepția mijloacelor ridicate care se păstrau nelegitim la ei [11, pct. 483], iar în conformitate cu Codul de executare, deținuții pot primi din exterior bani, care se transferă pe contul său de peculiu, fără limită [1, art. 211 alin. (3)]. Conform art. 12 alin. (5) din Legea nr. 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare, pentru desfășurarea activității de comerț a gheretelor (unităților comerciale), cu scopul aprovizionării deținuților cu bunuri admise în instituțiile penitenciare, precum și pentru prestarea serviciilor de alimentație pentru angajați, Administrația Națională a Penitenciarelor selectează comercianții în bază de concurs. Activitățile respective de comerț în cadrul instituțiilor sistemului administrației penitenciare se desfășoară în temeiul acordului Administrației Naționale a Penitenciarelor [8]. Actualmente, activitatea rețelei de comerț în sistemul administrației penitenciare este reglementată prin Ordinul directorului Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 219/2014.

Această politică permisivă în privința bunurilor persoanelor deținute încurajează existența fenomenului subculturii criminale, deoarece întărește rolul liderului neformal, care, având resursele necesare, poate influența restul populației penitenciare să îndeplinească „ordinele” lui în schimbul unor recompense materiale de care ultimii nu dispun. Astfel, de vreme ce depunerea banilor pe contul de peculiu al condamnaților este nelimitată, persoana deținută care are suficiente resurse financiare, adesea obținute pe căi infracționale, poate să procure din gheretele instituțiilor penitenciarelor

bunuri pe care le poate realiza în schimbul serviciilor de „loialitate” față de personalitatea sa.

Atunci când unii deținuți primesc mai multe obiecte decât alții, se realizează o ierarhie între deținuți: o divizare între „cei care au” și „cei care nu au”. În astfel de cazuri, deținuții care nu au sprijin din afară sunt împinși într-o sclavie virtuală față de colegii lor mai norocoși, pentru care sunt nevoiți să îndeplinească o serie de sarcini ca să-și procure unele lucruri, cum ar fi mâncare, țigări etc., pur și simplu pentru a supraviețui [5, pag. 165]. În această privință se impune limitarea, iar în unele cazuri – excluderea introducerii unor bunuri din exterior, pentru a descuraja autoritatea „liderilor” informali, care este impusă în mare parte datorită resurselor de care aceștia dispun. La fel, pentru a încuraja condamnații să participe la muncile remunerate oferite de instituția penitenciară, trebuie exclusă sau limitată posibilitatea suplinirii contului de peculiu din exterior, astfel condamnații vor fi motivați să se angajeze pentru a obține surse necesare în schimbul unor beneficii legal-disponibile pe perioada detenției (achiziționarea de bunuri de la rețeaua de comerț a instituției penitenciare, folosirea televizorului, utilizarea încăperii de întrevederi de lungă durată etc.). De asemenea, încurajarea obținerii veniturilor legale va permite deținuților să-și acumuleze capitalul inițial necesar pentru acomodarea la viața din societate pentru prima perioadă, pe lângă indemnizația unică care se acordă la eliberarea din detenție în conformitate cu Legea nr. 297/1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție.

O astfel de politică execuțional-penală excesiv de permisivă este rezultatul incapacității statului, la etapa în care aceasta a fost adoptată, să aprovizioneze instituțiile penitenciare cu minimum necesar pentru asigurarea detenției decente a persoanelor private de libertate, însă, în măsura în care alocațiile bugetare ale sistemului administrației penitenciare au fost majorate constant de-a lungul anilor, fapt ce a permis asigurarea corespunzătoare a condamnaților cu minimumul necesar pentru detenție, este oportun de a revizui această politică și, dacă este cazul, a înzestra administrația penitenciarului cu pârghii motivaționale necesare pentru încurajarea condamnaților de a progresa, din punct de vedere comportamental, prin distingerea regimului de detenție, permițând majorarea asortimentului de bunuri pentru utilizare în funcție de progresele individuale înregistrate de condamnat. În asemenea condiții, asortimentul de bunuri care poate fi permis deținuților trebuie să se majoreze în funcție de etapa execuțional-penală în care se află persoana condamnată și progresele înregistrate în realizarea activităților planificate pentru resocializarea sa.

Chiar dacă normele execuțional-penale actuale instituie anumite elemente ale sistemului progresiv în partea ce ține de permisiunea introducerii unor bunuri în penitenciare, unde administrația penitenciarului beneficiază de dreptul discreționar de a permite introducerea unor bunuri suplimentare la asortimentul prevăzut la Anexa nr. 6 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, acestea se rezumă la permisiunea unui asortiment limitat de bunuri. Așadar, conform Anexei nr. 22 idem, se permite, cu acordul administrației instituției de deținere, dotarea celulelor din contul deținuților cu următoarele aparate electrocasnice: televizor, computer, frigider, seturi de piese pentru jocuri de masă (șah, dame, domino, table) [11], același drept discreționar este prevăzut și în pct. 17 din Anexa nr. 6 idem.

Fiind sesizat cu o plângere referitoare la preținsa discriminare pe motiv de statut procesual la acordarea permisiunii de a introduce computer în detenție, într-o cauză examinată în 2021, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității a stabilit că, potrivit normei citate, de acest beneficiu se pot bucura doar condamnații care își execută pedeapsa în instituții penitenciare de tip deschis. Prin urmare, atât timp când legislația prevede un astfel de beneficiu (de a avea în folosință computer fără conexiune externă), abordarea diferențiată de exercitare a acestui beneficiu în funcție de statutul (condamnat vs. prevenit) și/sau în funcție de tipul penitenciarului de executare a pedepsei, prin invocarea riscului de transmitere a datelor din penitenciar către exterior nu se justifică obiectiv și rezonabil. În fundamentarea poziției sale, Consiliul a reținut că interdicțiile arbitrare determină deținuții să identifice modalități clandestine de introducere a obiectelor din domeniul IT în penitenciare. Astfel, în opinia Consiliului, permisiunea introducerii controlate a computerelor va diminua pătrunderea ilegală a telefoanelor mobile. În concluzie, s-a constatat că faptele descrise reprezintă discriminare directă în acces la tehnologii informaționale [2].

Cu toate acestea, Curtea Constituțională a Republicii Moldova are o opinie diferită în raport cu diferențele legate de regimul juridic al detenției condamnaților și preveniților din instituțiile penitenciare. Astfel, prin Decizia nr. 105/2021, Curtea a reiterat că principiul non-discriminării, garantat de articolul 16 din Constituție, nu presupune uniformitate, ci presupune un tratament egal în situații egale. Pentru situații diferite, tratamentul juridic poate fi diferit. O condiție primordială pentru existența tratamentului diferențiat o reprezintă caracterul comparabil al situațiilor [3, § 40]. Totodată, Curtea a notat că regimul de detenție preventivă este cu mult mai sever decât cel în care persoanele con-

damnate execută pedeapsa închisorii. Mai mult, în cadrul detenției preventive persoana este limitată în mai multe drepturi decât la etapa executării pedepsei închisorii (dreptul la întrevăderi, dreptul la muncă, plimbări etc.). Așadar, rezultă că ingerința în cadrul detenției preventive poate fi relativ mai mare decât la etapa executării pedepsei închisorii. În aceste condiții, Curtea a conchis că persoanele care se află în arest preventiv și, respectiv, persoanele care execută pedeapsa închisorii nu sunt în situații comparabile [3, § 43-45]. Având în vedere aceste considerente, chestiunea cu privire la preținsa discriminare a condamnaților privind accesul la tehnologii informaționale pe motiv de criteriu de statut este discutabilă, iar dreptul discreționar al conducătorului instituției penitenciare de a autoriza individual accesul computerelor în detenție poate fi considerat în continuare legal.

Existența dreptului discreționar al administrației penitenciarelor la autorizarea bunurilor în instituțiile penitenciare reprezintă o pârghie motivațională esențială în determinarea condamnaților de a se conforma regulilor stabilite în penitenciar și a avea o conduită regulamentară. Totuși, suntem de acord că acest drept trebuie aplicat nediscriminatoriu și nearbitrar, astfel încât să nu se compromită scopul pentru care acesta a fost reglementat. De aceea, condițiile exercitării dreptului discreționar la permisiunea acordării unor bunuri suplimentare trebuie reglementate într-un act normativ departamental al Administrației Naționale a Penitenciarelor, ceea ce va permite evitarea unor abordări arbitrare sau acțiuni coruptibile din partea administrației instituției penitenciare. În același spirit se poate opta pentru revizuirea asortimentului de bunuri permise prin efectul legii și celor care pot fi permise în baza dreptului discreționar al administrației penitenciare, cu condiția ca dreptul discreționar să fie reglementat corespunzător. O asemenea permisiune diferențiată poate fi considerată drept un instrument important în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepselor penale privative de libertate, cea ce va permite motivarea condamnaților de a respecta regulile stabilite și a avea o conduită corespunzătoare.

O categorie aparte a bunurilor care sunt permise deținuților sunt medicamentele. Chiar dacă condamnații beneficiază în mod gratuit de asistență medicală și de medicamente în volumul stabilit de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, în conformitate cu legislația în vigoare [1, art. 230 alin. (2)], legiuitorul a permis deținuților de a introduce medicamentele necesare lor (cu excepția preparatelor narcotice și psihotrope), în baza prescripțiilor medicale.

Medicamentele și produsele parafarmaceutice, primite în conformitate cu prescripțiile medi-

cale, trebuie să corespundă cerințelor farmaceutice, iar ambalajul nu trebuie să fie deteriorat. Produsele date sunt transmise unității medicale a penitenciarului pentru tratamentul deținutului respectiv [11, pct. 318]. Cu toate că nu se acceptă medicamente și dispozitive medicale procurate din cont propriu și/sau primite de la membrii de familie în cazul în care acestea pot fi asigurate de către unitatea farmaceutică din cadrul sistemului administrației penitenciare, la solicitarea scrisă și argumentată a deținutului, pot fi acceptate medicamente similare (de la alt producător) procurate din cont propriu și/sau primite de la membrii de familie, având prescripția medicului din penitenciar, cu respectarea trasabilității achiziționării acestora [9, pct. 83-84]. Medicamentele recepționate se păstrează doar în unitatea medicală a penitenciarului și se repartizează condamnatului conform tratamentului prescris.

Conform Ordinului directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 163/2021, medicamentele procurate din cont propriu și/sau primite de la membrii de familie trebuie să fie autorizate pentru plasare pe piață și utilizate în practica medicală în Republica Moldova sau Uniunea Europeană și, în momentul recepționării, trebuie să aibă un termen de valabilitate de cel puțin 6 luni până la expirarea acestuia [9, pct. 85].

O altă problemă care rezultă din cadrul normativ lacunar este inexistența limitei gramajului bunurilor care le poate avea asupra sa deținutul pe parcursul detenției. Această abordare permisivă a legiuitorului a determinat o practică vicioasă, din punct de vedere a siguranței locurilor de detenție, unde deținuții pot avea asupra lor un volum exagerat de bunuri, fapt care, pe de o parte, supra-aglomerează și mai mult spațiul de detenție, care și așa este limitat, iar pe de altă parte – creează dificultăți pentru realizarea măsurilor de regim în penitenciar, în special – controlul bagajelor și controlul special al celulelor. Chiar dacă art. 199 alin. (8) din Codul de executare și pct. 110 din Hotărârea Guvernului nr. 583/2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați limitează gramajul total al bunurilor pe care deținutul le poate lua asupra sa în cazul transferului dintr-o instituție în alta (i.e. 20 kg), această limită nu poate fi aplicată prin analogie în cazul totalității bunurilor pe care un deținut le poate avea în posesie. Deoarece capacitățile instituțiilor penitenciare de a depozita bunurile personale ale deținuților sunt limitate, trebuie de limitat nu doar asortimentul bunurilor primite, dar și gramajul total al acestora.

La fel, considerăm că limitarea și mai mare a cantității bunurilor pe care le poate lua deținutul în cazul transferului este una necesară, rezonabilă

și proporțională în raport cu scopul urmărit. Or, misiunea de transfer se realizează cu autospecialele aflate în dotarea sistemului administrației penitenciare, care nu pot avea capacitate de transportare nelimitată. Mai mult, în cazul unor bagaje foarte voluminoase, procedurile obligatorii de verificare a bagajului de către membrii echipei de escorte ar presupune consumarea unui timp considerabil, ceea ce ar afecta sau ar compromite misiunea de escortare. Precizăm că pct. 110 din Statutul executării pedepsei de către condamnați oferă subiectului (deținutului) soluții corespunzătoare în privința surplusului de bagaj, și anume: „*alte bunuri ce se aflau în posesia condamnatului vor rămâne în custodia locului de detenție și se vor ridica de o rudă sau altă persoană indicată de către condamnat ori de către condamnat după eliberarea sa din detenție*” [11, pct. 110]. Așadar, chiar dacă surplusul de bagaj nu a fost permis pentru transfer, acesta poate fi predat deținutului la locul de transfer de către o rudă sau altă persoană indicată de către deținut. Până la predare, în corespundere cu prevederile pct. 375 din Statut, instituției penitenciare îi revine obligația de a asigura integritatea bunurilor depozitate. Suplimentar, precizăm că, pe parcursul detenției, persoanele deținute sunt asigurate din bugetul de stat cu strictul necesar, în conformitate cu prevederile Hotărârii de Guvern nr. 609/2006 privind normele minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților. Chiar dacă, actualmente, cadrul normativ nu limitează gramajul total al bunurilor pe care le poate avea asupra sa deținutul, statul nu poate fi responsabil de transportarea tuturor bunurilor acumulate de către persoanele deținute pe parcursul detenției, de vreme ce aceste bunuri nu reprezintă strictul necesar pentru detenție. Astfel, bunurile suplimentare se transportă pe seama propriilor cheltuieli, instituția penitenciară fiind responsabilă numai pentru asigurarea integrității lor pe perioada depozitării.

Cu privire la scoaterea bunurilor personale din penitenciar, Codul de executare permite deținutului să expedieze în exterior bunurile sale fără a se limita periodicitatea sau gramajul bunurilor ce pot fi expediate. Astfel, conform art. 211 alin. (4) din Codul de executare, condamnatul poate expedia soțului, rudelor apropiate sau unei alte persoane, prin colet sau banderolă, lucruri personale, iar mijloacele bănești aflate la contul său de peculiu – prin mandat poștal [1], însă, conform Statutului executării pedepsei de către condamnați, expedierea se efectuează din contul condamnatului (a se vedea pct. 87 alin. (20) din Statut). Prin urmare, la expedierea coletelor din penitenciar deținutul va suporta toate cheltuielile aferente, chiar dacă expedierea propriu-zisă se va efectua de către

instituția penitenciară în cauză. În acest context, este necesar de a se asigura că deținutul are surse financiare suficiente disponibile pe contul său de peculiu, în caz contrar solicitarea cu privire la expedierea bunurilor va fi respinsă pe acest motiv.

La fel ca și în cazul accesului bunurilor în instituția penitenciară, la expediere în exterior acestea sunt supuse unui control minuțios, inclusiv pentru a verifica dacă bunurile pe care deținutul le solicită de a fi scoase din penitenciar îi aparțin lui sau altor persoane deținute, deoarece vânzarea sau înstrăinarea în alt mod altor deținuți a obiectelor, articolelor și substanțelor aflate în folosința personală este interzisă [11, pct. 90 alin. (13)]. În cazul depistării unor bunuri care inițial aparțineau altor persoane deținute, expeditorul poate fi tras la răspundere disciplinară pentru încălcarea interdicțiilor stabilite în acest sens. Astfel, înainte de a autoriza cererea de expediere a bunurilor personale, se procedează la verificarea listelor de bunuri permise de persoana deținută, pentru a le contrapune cu lista bunurilor care se intenționează a fi expediat în exterior.

Concluzii

În contextul analizei efectuate, am ajuns la concluzia că politica permisivă în privința bunurilor persoanelor deținute, aplicată de către Republica Moldova de-a lungul timpului, a încurajat existența fenomenului subculturii criminale, întărind astfel rolul „liderilor” neformali, datorită resurselor de care aceștia dispun. Pentru soluționarea acestei probleme sistemice, se propun următoarele:

1. Limitarea (în unele cazuri – excluderea) permisiunii de a introduce anumite tipuri de bunuri în penitenciare, cu posibilitatea procurării lor din rețeaua internă de comerț a instituției penitenciare.
2. Limitarea posibilității suplínirii contului de peculiu din exterior, pentru a motiva condamnării să participe la muncile disponibile în instituțiile penitenciare și a reduce influența „liderilor” informal din rândul condamnaților.
3. Revizuirea asortimentului de bunuri permise în instituțiile penitenciare, astfel încât asortimentul să se mărească proporțional etapei de executare în care se află persoana condamnată.
4. Reglementarea clară a condițiilor de exercitare a dreptului discreționar al conducerii instituțiilor penitenciare în acordarea permisiunii de a introduce bunurile în penitenciar. În același spirit se poate opta pentru revizuirea asortimentului de bunuri permise prin efectul legii și celor care pot fi permise în baza dreptului discreționar al administrației penitenciare.
5. Reglementarea limitei gramajului de bunuri care le poate avea asupra sa deținutul pe parcursul detenției.

Referințe bibliografice:

1. Codul de executare al Republicii Moldova. Nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 214-220.
2. Decizia Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, nr. 59/21 din 14.06.2021. https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_59_-2021.pdf (vizitat 30.05.2022).
3. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolele 385 alin. (5) și 473⁴ alin. (4) și (6) din Codul de procedură penală (*reducerea pedepsei pentru detenție în condiții precare*), nr.105 din 1 iulie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr.175-179.
4. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 13g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 67 alin.(4) din Codul penal și a unor prevederi ale articolului 194 alin. (2) din Codul de executare (*munca neremunerată în folosul comunității*), nr.15 din 7 februarie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.119-126.
5. Florea V., Florea L. *Drept execuțional penal*. Chișinău: ARC, 1999. 287 p.
6. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015), nr. 25 din 13 octombrie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.13-19.
7. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014), nr. 6 din 16 aprilie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.115-123.
8. Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare. Nr. 300 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 48-57.
9. Regulamentul cu privire la managementul medicamentelor și a dispozitivelor medicale în sistemul penitenciar, aprobat prin Ordinul directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 163/2021.
10. Speța *Del Río Prada c. Spaniei*, hotărârea din 10.07.2012, definitivă din 21.10.2013. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-112108%22%7D> (vizitat 21.06.2022).
11. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați. Nr.583 din 26.05.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 91-94.

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 343.82

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).07)

STUDIU: INFLUENȚA ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE PSIHOSOCIALĂ ASUPRA SCHIMBĂRILOR COMPORTAMENTALE SURVENITE LA PERSOANELE DEȚINUTE

Ecaterina POPA,
doctorand ULIM, psiholog la
Penitenciarul de maximă
siguranță Galați, România
<https://orcid.org/0000-0003-3096-0582>

SUMAR

Acest articol prezintă rezultatele cercetării experimentale privind influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale la persoanele deținute. Studiul a urmărit existența diferențelor cu privire la trăsăturile de personalitate generatoare de deschidere, agreabilitate, asertivitate, nevrozism și agresivitate prin impactul activităților psihosociale asupra comportamentului deținuților aflați în mediul penitenciar. Astfel, deținuții participanți la programe de reintegrare socială au avut un nivel mai crescut de agreabilitate și un nivel scăzut de nevrotism și de agresivitate, ceea ce corelează cu eficiența programelor, dar și cu necesitatea implementării acestora pe termen mai lung.

Cuvinte-cheie: programe psihosociale, comportament, deținuți, mediul penitenciar.

Introducere. În spațiul internațional găsim numeroase studii realizate, dar niciunul nu include cumulativ variabilele care reprezintă subiectul central al cercetării de față, și anume: influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate, ele fiind cercetate separat pe acest lot de participanți. Importanța participării la programele de reintegrare socială în profunzime, luând în considerare scopul acestor programe de modificare a comportamentului în viața persoanelor deținute, a generat prezenta cercetare.

STUDY: THE INFLUENCE OF PSYCHOSOCIAL REINTEGRATION ACTIVITIES ON THE BEHAVIORAL CHANGES OCCURRING IN THE DETAINED PERSONS

SUMMARY

This article presents the results of experimental research on the influence of psychosocial reintegration activities on behavioral changes in prisoners. The study tracked the existence of differences regarding the personality traits that generate openness, agreeableness, assertiveness, neuroticism and aggressiveness through the impact of psychosocial activities on the behavior of prisoners in the penitentiary environment. Thus, the prisoners participating in social reintegration programs had a higher level of agreeableness and a lower level of neuroticism and aggression, which correlates with the effectiveness of the programs, but also with the need for their implementation in the longer term.

Key-words: psychosocial programs, behavior, prisoners, prison environment.

Mediul penitenciar reprezintă un spațiu dihotomic, penal din punct de vedere juridic, al autorității, și, nu în ultimul rând, este un câmp de forțe conturat de strategiile de influențare ale cadrelor și de cele de rezistență ale persoanelor deținute [6]. Prin derularea programelor psihosociale aplicate [4] se urmărește diminuarea nevrozismului, scăderea manifestărilor agresive în penitenciar, acumularea de informații privind propria personalitate, ceea ce va conduce la autocunoaștere și autoevaluare.

Problemele pe care le întâmpină deținuții odată cu liberarea din mediul penitenciar se amplifică, dacă există curențe în relațiile cu familia, comunitatea, precum și lipsa actelor de identitate sau a unui

loc de muncă. Discriminarea apărută în societate, reticența unor funcționari, etichetarea și marginalizarea de către comunitate/societate generează comportamente la persoanele liberate din locurile de detenție care depășesc pragul licit.

Scopul și obiectivele cercetării

Scopul lucrării este de a evalua influența activităților de reintegrare psihosocială raportat la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor aflate în detenție.

Obiectivele cercetării de constatare sunt următoarele:

1. Alcătuirea eșantionului investigației prin selectarea randomizată a deținuților, având la bază următoarele criterii: săvârșirea infracțiunilor violente, abaterile disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate și participarea la programe psihosociale desfășurate în penitenciar.
2. Măsurarea unor dimensiuni comportamentale precum: deschidere, agreabilitate, nevrotism, agresivitate și asertivitate la deținuții selectați pentru a participa la cercetare.
3. Stabilirea influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale amintite mai sus prin compararea rezultatelor deținuților care au beneficiat și a deținuților ce nu au beneficiat de participarea la astfel de programe.

Metodologia cercetării

Ipotezele experimentului de constatare:

1. *Deschiderea, agreabilitatea și asertivitatea vor crește* în urma participării deținuților la programele psihosociale în comparație cu nivelul lor de *deschidere, agreabilitate și asertivitate* de dinaintea participării la programe, precum și în comparație cu deținuții care nu au participat la astfel de programe.
2. *Nevrozismul și agresivitatea vor scădea* în urma participării deținuților la programele psihosociale în comparație cu nivelul lor de *nevrozism și agresivitate* de dinaintea participării la programe, precum și în comparație cu deținuții care nu au participat la astfel de programe.

Cercetarea experimentală constatativă s-a desfășurat în perioada aprilie 2019 – aprilie 2020 în penitenciarele Tichilești și Galați și a parcurs câteva etape: clarificarea dimensiunilor pentru cercetare, selectarea instrumentelor de cercetare și constituirea eșantionului experimental; colectarea de materiale experimentale în faza incipientă

a cercetării științifice, realizată înainte ca grupul experimental să fie influențat de programele de reintegrare psihosocială; grupul experimental a fost supus programelor de reintegrare psihosocială; efectuarea analizelor datelor obținute, prelucrarea statistică, sintetizarea, compararea și interpretarea rezultatelor cercetării; coroborarea rezultatelor cu studiile de specialitate care au vizat același obiectiv al cercetării; formularea concluziilor în contextul confirmării ipotezelor cercetării și elaborarea concluziilor privind eficiența activităților de reintegrare psihosocială raportate la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor aflate în detenție.

Eșantionul cercetării a cuprins 120 de deținuți din penitenciarele Tichilești și Galați, care au săvârșit infracțiuni violente și abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate. Alegerea acestor deținuți a avut un caracter aleatoriu.

1. *Lotul experimental* a fost alcătuit din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente și abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate și care au participat la programele psihosociale.
2. *Lotul de control* a fost alcătuit din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente (fără abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate) și care nu au participat la programele psihosociale.

În baza ipotezelor și obiectivelor cercetării, am optat pentru două metode de diagnosticare, acestea urmând să scoată în evidență cât mai pregnant variabilele vizate în cercetare.

Variabilele independente ale cercetării sunt: săvârșirea infracțiunilor violente, abaterile disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate, includerea în programe psihosociale.

Variabilele dependente sunt: nivelul asertivității, nivelul agresivității, nivelul de deschidere, nivelul de nevrozism, nivelul de agreabilitate.

Metode de colectare a datelor

Pentru evaluarea personalității se consideră a fi folosite o serie de proceduri (tehnic și metode) pentru a putea identifica cum sunt și mai ales ce simt, cum gândesc și cum acționează oamenii. Astfel, pot fi evaluate prin diferite tehnici sau metode [5] caracteristicile personalității: *observația*, pentru a observa comportamentul deșinutului; *interviul*, pentru a stabili un psihodiagnostic; *analiza informațiilor* din rapoarte, istoric sau de la persoane care îl cunosc bine pe subiect; *administrarea unor baterii de teste* standardizate, construite pentru evaluarea persona-

lității etc. Din această perspectivă, „evaluarea psihologică reprezintă o examinare cuprinzătoare realizată pentru a răspunde unor întrebări specifice privind funcționarea psihologică a unui client pe o perioadă determinată de timp sau pentru prezicerea funcționării psihologice a clientului în viitor” [7, p 3].

În cercetare au fost utilizate, în acord cu categoriile de variabile vizate, următoarele instrumente pentru culegerea datelor: observația, analiza documentelor, interviul semistructurat, inventarul de date demografice, inventarul de personalitate *Big Five*, chestionarul de personalitate *Zuckerman-kuhlman* (Zkpq), inventarul de personalitate DECAS.

Procedurile de recoltare a datelor

Codul Deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică [1] enunță în articolul 14 *Principiul confidențialității și păstrării secretului profesional*: „Prin însăși natura misiunii sale, psihologul este depozitarul secretelor beneficiarului serviciilor psihologice și deținătorul informațiilor sale de natură confidențială”.

Datele colectate au fost introduse în programul de prelucrare statistică a datelor SPSS, iar în urma supunerii acestora la metoda de analiză (Testul T), au fost generate rezultate care au fost interpretate din punct de vedere psihologic. Pentru prelucrarea datelor statistice a fost utilizat *testul T* pentru eșantioane perechi și *testul T* pentru eșantioane independente. *Testul T* pentru eșantioane perechi este folosit, deoarece s-au comparat mediile unui grup care a fost testat de două ori, iar *testul T* pentru eșantioane independente se referă la compararea mediilor unor grupuri diferite.

Deținuții au fost învățați cum pot completa chestionarele, li s-a atenționat să răspundă cât mai sincer la fiecare întrebare/afirmație prezentată în scala respectivă și să țină cont că nu există răspunsuri bune sau rele, afirmații corecte sau greșite. Deținuții au primit chestionarele care au fost aplicate prin metoda creion-hârtie, în grupuri mici. Procedura este aplicată conform normelor etice, beneficiind de acordul persoanelor private de libertate și al administrației locului de deținere. În scopul stimulării pentru participarea la programe, au fost informați cu privire la recompense acordate în cazul participării și finalizării acestuia (suplimentarea dreptului la vizită și/sau pachete, ridicarea unor măsuri disciplinare aplicate anterior, explicarea detaliată a rezultatelor obținute în urma evaluării).

Metode statistico-matematice de prelucrare a datelor

Pentru analiza datelor au fost utilizate statistici descriptive și inferențiale, prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versiunea 18, alegerea acestora bazându-se pe criteriile și regulile clare stabilite de literatura de specialitate (tipul variabilelor/scalelor de măsură, tipul eșantioanelor, numărul participanților din fiecare grup experimental ș.a.) [2].

Datele colectate au fost introduse în programul de prelucrare statistică a datelor SPSS, iar în urma supunerii acestora la metoda de analiză (Testul T), au fost generate rezultate ce au fost interpretate din punct de vedere psihologic.

Testul T al diferenței mediilor a două eșantioane dependente permite evaluarea semnificației variației unei anumite caracteristici la aceeași indivizi în două situații diferite (de exemplu, „înainte” și „după” acțiunea unei anumite condiții ori în două contexte diferite, indiferent de momentul manifestării acestora) [4]. Avantajul major al acestui model statistic este acela că surprinde variația numită „intrasubiect” prin faptul că baza de calcul este diferența dintre cele două valori ale fiecărui subiect în parte. Rezultatele obținute în urma aplicării *testului T* au fost interpretate din punct de vedere psihologic.

Rezultatele studiului cu privire la influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților

Rezultatele cercetării constatative sunt raportate la obiectivele și ipotezele cercetării. În scopul determinării influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra unor dimensiuni comportamentale – precum deschidere, agreabilitate, nevrotism, agresivitate și asertivitate – la deținuții selectați pentru a participa la cercetare, am recurs la măsurarea acestora prin intermediul *Inventarului Big Five*, chestionarul de personalitate ZPKQ și *Decas*, care au calități psihometrice confirmate.

În urma testării primei ipoteze referitoare la dimensiunea *deschidere*, se constată faptul că nu este confirmată, deoarece pragul de semnificație al *testului T* obținut nu este mai mic decât 0,05. Astfel, nu s-au înregistrat diferențe semnificative statistic la nivelul variabilei *deschidere* conform tabelului 1.

Tabelul 1

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *deschidere* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Deschidere</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.13	0.853	0.681
	Grupul experimental la retestare	60	2.20	0.917	

Analizând nivelul de *deschidere* a deținuților cuprinși în lotul experimental care a urmat programe psihosociale cu cel al deținuților care nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control, constatăm că deținuții din lotul experimental nu au obținut un nivel semnificativ statistic al dimensiunii *deschidere*.

Tabelul 2

Statistica descriptivă pe variabila *deschidere* la grupul de control și grupul experimental la prima testare

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Deschidere</i>	Grupul de control	60	1.93	0.821	0.193
	Grupul experimental la prima testare	60	2.13	0.853	

Ipoteza nu este confirmată, ceea ce înseamnă că deținuții care au participat la programele de integrare psihosocială nu au reușit să își exprime mai facil un punct de vedere, intervenind în grup doar când sunt obligați să o facă. Aceștia preferă să li se spună ceea ce trebuie să facă, au tendința să asculte mai mult decât să vorbească. Acest rezultat indică faptul că este extrem de greu să fie sparte toate zidurile construite între deținuți și viața socială după eliberare.

Dacă ne referim la creșterea nivelului de *agreabilitate* în urma parcugerii unor programe psihosociale conform Tabelului 3, ipoteza este confirmată din punct de vedere statistic, pragul de semnificație fiind mai mic de 0,05.

Tabelul 3

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *agreabilitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agreabilitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.27	0.733	0.003
	Grupul experimental la retestare	60	2.65	0.659	

Odată cu parcurgerea activităților și programelor psihosociale, deținuții prezintă un nivel al *agreabilității* ridicat, comparativ cu momentul testării, încep să capete încredere în ceilalți, devenind empatici și receptivi la nevoile celorlalți.

De asemenea, se confirmă și partea ipotezei cu referință la creșterea nivelului de *agreabilitate* în urma parcugerii unor programe psihosociale, în comparație cu deținuții care nu au beneficiat de participarea la programe conform tabelului 4.

Tabelul 4

Statistica descriptivă cu privire la variabila *agreabilitate* (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agreabilitate</i>	Grupul de control	60	1.87	0.724	0.003
	Grupul experimental la prima testare	60	2.27	0.733	

A treia variabilă care am presupus că se va modifica pozitiv, dacă persoanele deținute vor parcurge un program psihosocial, se referă la dimensiunea *asertivitate*. Conform datelor statistice din tabelele 5, respectiv 6, ipoteza nu se confirmă.

Tabelul 5

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *asertivitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Asertivitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	1.77	0.767	0.829
	Grupul experimental la retestare	60	1.80	0.917	

Tabelul 6

Statistica descriptivă cu privire la variabila *asertivitate* (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Asertivitate</i>	Grupul de control	60	1.90	1.020	0.420
	Grupul experimental la prima testare	60	1.77	0.767	

Asertivitatea reprezintă o caracteristică a deținuților care își exprimă cu ușurință punctul de vedere și interesele, fără anxietate și fără a le nega pe ale celorlalți. Deținuții, în general, manifestă un comportament agresiv și nu empatizează, ei impun tot timpul reguli, ajungând să îi

agreseze verbal sau fizic pe ceilalți. Care-i rezultatul acestui comportament dominant? Restul deținuților sunt tot timpul pe defensivă, se apără de deținutul agresiv, lipsit de asertivitate și, de cele mai multe ori, îl evită.

În cercetarea noastră se constată, conform datelor statistice din Tabelul 7, faptul că ipoteza referitoare la scăderea nivelului de *nevrozism* în urma parcurgerii unor programe psihosociale se confirmă.

Tabelul 7

Statistica descriptivă cu privire la variabila *nevrozism* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Nevrozism</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.53	0.676	0.000
	Grupul experimental la retestare	60	2.00	0.902	

Nevrozismul indică existența unui dezechilibru emoțional, iar când acesta este ridicat atunci deținuții nu au răbdarea necesară să discearnă situațiile cu risc și tind să apeleze la un comportament indezirabil.

Analizând nivelul de *nevrozism* al subiecților cuprinși în lotul experimental care au urmat programe psihosociale cu cel al deținuților care nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control conform Tabelului 8, observăm că această ipoteză este confirmată.

Tabelul 8

Statistica descriptivă pe variabila *nevrozism* (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Nevrozism</i>	Grupul de control	60	1.97	0.882	0.000
	Grupul experimental la prima testare	60	2.53	0.676	

Deținuții care fac parte din grupul de control sunt mai controlați în acțiune, mai stabili emoțional, în timp ce deținuții care fac parte din lotul experimental ai cărui participanți au săvârșit infracțiuni violente, având și abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate, sunt mai instabili, acționează impulsiv, fără a evalua situațiile conflictuale.

Ipoteza referitoare la scăderea nivelului de *agresivitate* în urma parcurgerii unor programe psihosociale s-a confirmat, la pragul de semnificație de 0,000 conform tabelului 9.

Tabelul 9

Statistica descriptivă pe variabila *agresivitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agresivitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.43	0.500	0.000
	Grupul experimental la retestare	60	1.43	0.722	

Subiecții din lotul experimental, în faza de retest, au rezultate mai scăzute la dimensiunea *agresivitate*, comparativ cu cei care fac parte din lotul de control. Reiese că deținuții din grupul experimental în faza de retestare, după ce au urmat un program de reintegrare psihosocială, sunt mai dornici să își expună convingerile nocive și să le schimbe cu cele pozitive, să tolereze mai mult comportamentul uman și să fie mai receptivi la problemele celor din jur. Nivelul *agresivității* este mai scăzut, deoarece se dovedește că impactul educației asupra comportamentului este unul pozitiv.

Ipoteza a doua este infirmată, în partea a doua, referitoare la dimensiunea *agresivitate*, din punct de vedere statistic, deoarece s-a obținut un scor al pragului de semnificație al *testului T* pentru eșantioane independente mai mare decât 0,005 (tabelul 10.)

Tabelul 10

Statistica descriptivă pe variabila *agresivitate* (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agresivitate</i>	Grupul de control	60	2.40	0.494	0.714
	Grupul experimental la prima testare	60	2.43	0.500	

Nerăbdarea, faptul că acționează impulsiv, că sunt mai explozivi și nu se gândesc la consecințe, luând decizii fără să stea mult pe gânduri, îi fac mai agresivi comparativ cu deținuții din lotul de control.

Rezultatele cercetării și interpretarea acestora

- Deținuții participanți la programele de reintegrare socială au avut un nivel mai crescut de agreabilitate și un nivel scăzut de *nevrozism* și *agresivitate*, ceea ce corelează cu eficiența programelor, dar și cu necesitatea implementării acestora pe termen mai lung.

2. Comparativ cu lotul de participanți care nu a luat parte la programul de integrare socială, cei din lotul experimental au obținut scoruri semnificative statistic pe variabilele *agreabilitate* și *nevrozism*.
3. Pe variabilele *deschidere* și *asertivitate* nu s-au înregistrat diferențe semnificative, ceea ce denotă necesitatea unei perioade mai mari de timp pentru însușirea acestor calități de către deținuți. De asemenea, pot fi luate în calcul și alte aspecte în momentul derulării unor astfel de programe, precum trecutul deținutului, nivel de studii etc., variabile care nu au făcut obiectul acestui studiu. Totuși, chiar dacă nu toate ipotezele au fost validate, demersul de cercetare pe care autorul l-a realizat este unul perfectibil și care ne poate ajuta să demarăm și alte programe, similare, dar îmbunătățite.

Validarea ipotezelor cercetării s-a încercat prin aplicarea mai multor instrumente care măsoară aceiași factori, fațete sau dimensiuni ale personalității și confirmarea anumitor ipoteze. Nu toate ipotezele au fost confirmate. Avantajul utilizării celor două ipoteze a fost de a oferi claritate cercetării. Procedurile statistice specifice verificării ipotezelor au inclus diferiți indicatori descriptivi, indicele de consistență internă (care probează existența unui construct în spatele valorilor măsurate), precum și teste utilizate pentru validarea de construct (teste de corelație), care aduc dovezi în sprijinul ideii că ceea ce măsoară instrumentul respectiv este exact constructul vizat. Din punct de vedere statistic, ipotezele sunt verificate prin teste ale diferenței dintre medii care, în esență, probează și ele o relație dintre variabile. Astfel, s-a confirmat existența unor corelații semnificative statistic în ceea ce privește identificarea trăsăturilor de personalitate generatoare de nevrozism, agresivitate, agreabilitate, asertivitate, deschidere și la deținuții aflați în mediul carceral.

Rezultatele științifice obținute au condus la realizarea scopului și obiectivelor de cercetare propuse și, în consecință, a fost soluționată o problemă științifică importantă, care constă în importanța participării persoanelor deținute la programe de reintegrare psihosocială și care contribuie la schimbări comportamentale vizibile pe perioada executării pedepsei.

Recomandări

Autoritățile manifestă o atitudine considerabilă în tratarea situației de reintegrare psihosocială. Acestea ar trebui să le însușească deținuților ideea conform căreia timpul petrecut în penitenciar nu trebuie perceput ca trecând în defavoarea lor, ci ca o resursă de care dispun pentru a se schimba din punct de vedere comportamental, psiho-afectiv și social. De aceea, trebuie să fie asigurată continuitatea programelor și după momentul în care persoana privată de libertate este transferată la alt penitenciar, pentru afaceri judiciare, pentru executarea pedepsei private de libertate.

O altă recomandare presupune necesitatea alocării de resurse în vederea modificării unor caracteristici ale mediului fizic, organizațional, al relațiilor interpersonale în penitenciar (cabinet psihologic, teste, inventare de personalitate).

În scopul prevenirii contagiunii comportamentale-deviante, propunem înființarea unor camere speciale pentru nerecidiviști, cu totul altele decât cele aflate în cadrul penitenciarului cu regim de maximă siguranță sau regim închis.

Referințe bibliografice:

1. *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*. <https://www.istt.ro/documente/CODUL-DEONTOLOGIC.pdf> (vizitat 15.08.2022).
2. Howitt D., Cramer D. *Introducere în SPSS pentru psihologie*. Ed. a 2-a. Iași: Polirom, 2010. 421 p.
3. *Manualul inventarului de personalitate Big Five plus*. <http://www.psihoprofile.ro/Content/Questionnaires/1/1/ExtraseManualBigFiveplus2017.pdf> (vizitat 15.08.2022).
4. Oferta de programe și activități educative, de asistență psihologică și asistență socială, 2014. În: *Administrația Națională a Penitenciarelor*. <http://anp.gov.ro/despre-anp/programe-si-strategii/oferta-de-programe-si-activitati-educative-de-asistenta-psihologica-si/> (vizitat 20.08.2022).
5. Popa M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. București: Ed. Polirom, 2008. 365 p.
6. Popa E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. „Print-Caro”), 2020, p.223-236.
7. Weiner B.I. The Assessment process, in *Handbook of Psychology vol 10 Assessment Psychology* (Graham R. John și Naglieri A. Jack, Coord Wiener B. Irving), John Wiley & sons New Jersey, 2003. https://www.academia.edu/17006683/Handbook_of_Psychology_Second_Edition (vizitat 17.08.2022).

DREPTUL UNIUNII EUROPENE VĂZUT DE TINERI CERCETĂTORI

CZU: 343.72:004.056

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).08)TRANSNATIONAL GATHERING OF ELECTRONIC EVIDENCES:
CHALLENGES AND PERSPECTIVES IN THE EUROPEAN UNION Olga MARANDICI, Ștefan MILICENCO, Cristian IORDAN*trainees of the NIJ* Armen OGANESSEAN,*PhD in Law, prosecutor, tutor of the research group*<https://orcid.org/0000-0001-7357-0141>

SUMMARY

It is well-known that transnational data flows are rising simultaneously with the increasing use of social media, webmail, messaging services, and apps to communicate, work, socialize and gain information, unfortunately, including also unlawful purposes. Criminal procedural measures for gathering evidence as part of a criminal investigation are usually national in scope, but obtaining electronic evidence often has cross-border implications. Courts and legislatures have often failed to keep pace with rapid advances in digital technology and computer software capabilities. This paper analyzes the European legal framework for the transnational gathering of electronic evidence in Europe. Initially, it argues the challenges of the cross-border gathering of electronic evidence in criminal investigations.

Key-words: *digital evidences, electronic, cybercrime, investigation, prosecution, cross-border.*

The particularities of cross-border gathering of electronic evidences in criminal investigations

Traditional mutual legal assistance regimes are not designed for the digital age, as procedures are often too slow and too strenuous to facilitate effective cross-border collection of electronic evidence. Even in the situation where direct interaction with online service providers is allowed by the country legislation and the legislation of the country where the provider is incorporated, practitioners are frequently faced with unpredictable cooperation from the owner of the stored data [2].

From the perspective of the authority requesting the data, the cross-border element might depend on different factors, including the location of the data, the place where service providers have their main site or any other establishment and the place where

COLECTAREA TRANȘNAȚIONALĂ DE
PROBE ELECTRONICE: PROVOCĂRI
ȘI PERSPECTIVE ÎN UNIUNEA
EUROPEANĂ

SUMAR

Este binecunoscut faptul că utilizarea tot mai frecventă a rețelelor sociale, a webmail-ului, a serviciilor de mesagerie și a aplicațiilor pentru a comunica, a lucra, a socializa și a obține informații, este folosită, din păcate, inclusiv în scopuri ilicite. Măsurile de procedură penală pentru colectarea probelor în cadrul unei anchete penale au, de obicei, un domeniu de aplicare național, însă obținerea de probe electronice are adesea implicații transfrontaliere. Instanțele de judecată și legiuitorii nu au reușit adesea să țină pasul cu progresele rapide ale tehnologiei digitale și cu capacitățile programelor informatice. Acest articol analizează cadrul juridic european pentru colectarea transnațională a probelor electronice în Europa. Inițial, se argumentează provocările legate de colectarea transfrontalieră a probelor electronice în cadrul anchetelor penale.

Cuvinte-cheie: *probe electronice, infracțiuni cibernetice, investigație, urmărire penală, transfrontalier.*

the service provider offers services. The nationality and residence of the suspect and/or the victim also contribute to the cross-border and cross-jurisdictional nature of a request for data.

It could be said that while working towards the establishment of an area of freedom, security and justice, the European Union has progressively developed a European Union criminal justice area, which addresses different aspects of intra-European Union and international cross-border judicial cooperation in criminal matters, including investigative measures aimed at gathering evidences abroad [13]. European Union instruments for judicial cooperation in criminal matters provide investigating and prosecuting authorities with the possibility to issue requests directed at obtaining pieces of information, also in digital form, which are held by foreign service providers and/or located in another member state within the

Union, or in third countries such as the United States of America [13].

Current critiques of this model focus on the delays associated with the obligation to subject cross-border requests for data to foreign judicial scrutiny, as repeated calls have subsequently been made to remove „obstacles to criminal investigations” in cyberspace, in particular those stemming from standing European Union and international rules on judicial cooperation for access to electronic information held by service providers.

The jurisdictional, legal and practical challenges that come from directly (i.e. non-judicially mediated) sending requests for access to electronic information held by service providers were made manifest in the long running dispute underlying the *Microsoft Ireland v. Department of Justice* case. The case originated in Microsoft’s refusal to execute a United States’ warrant to disclose some data stored in the European Union, challenging the United States warrant’s power to reach overseas data [13]. The case, which had been pending appeal before the United States Supreme Court, was ultimately dismissed.

Cybercrime is a complex and ever-evolving threat of staggering proportions targeting every day millions of individuals, businesses, civil society and public sector organizations and costing hundreds of billions of Euros in damage [4].

The concept of cybercrime comprises: a) offences against the confidentiality, integrity and availability of computer data and systems. b) offences committed by means of computer systems. Most cases of cybercrime are likely to involve a combination of these types of conduct [14].

Beyond cybercrime, any crime may entail electronic evidence on a laptop, smart phone, tablet, server or any other type of computer or storage device. Examples may include location data proving that a suspected offender was indeed on the crime scene, an email requesting ransom for a kidnapped person, traffic data in a corruption case proving that two persons communicated with each other, communications proving membership in a criminal organization etc. [4]. While this is not „cybercrime” electronic evidence nevertheless brings major challenges for criminal justice authorities. Cybercrime is thus not only a specific form of crime, but also – in particular when considering the question of electronic evidence – a horizontal issue and can be an element in almost any type of crime [11].

The problems related to investigation and prosecution of cybercrimes are numerous and can even concern the lack of balance between expenditure, which can be very important, and the multiplication of small-impact victimizations distributed across numerous jurisdictions [17]. Anonymity and encryption make difficult the tracing of communications, which generally do not follow a strictly national path but rather use servers based in different countries; this implies a need to solve questions of jurisdiction, as

well as specific issues related to the gathering of evidence and mutual assistance in criminal matters [16]. For example, the interference of information systems using remotely controlled infected and hijacked home personal computers – botnets – is an especially graphic illustration of a type of cybercrime that poses serious problems of location, as the attack will use the information resources of thousands of computers – „bots” or „zombies” – located in numerous countries, and can be directed to a multitude of vulnerable terminals anywhere in the world [14].

Practical aspects regarding electronic evidences collecting

According to the European Commission, electronic evidence in some form is relevant in around *85% of total criminal investigations: an increasing number of criminal investigations... rely on electronic evidence that is not publicly available, information on the holder of an email account, messages exchanged via Facebook messenger or information on the timing of WhatsApp calls.*

According to Convention on Cybercrime each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish the powers and procedures provided for in this section for the purpose of specific criminal investigations or proceedings.

Consequently, the member states must adopt common provisions on rules on procedural powers and procedures for collecting, preserving and presenting evidence in electronic form should be established, in order to provide for an efficient investigation and prosecution on a global level.

Corresponding to the principle of the existence of traces of any criminal act, all unlawful acts of man, as, moreover, any of his activities, produce transformations or changes that are objectified, from a forensic point of view, in traces of the crime.

The first question which arises is who are in power to obtain electronic evidences? The term „investigating authority” includes all categories of law enforcement agencies, which duties are the investigation and prosecution of criminal offences. The term encompasses even judges, in so far because of the coercive powers that are undertaken to find evidence of a cybercrime.

The additional Second Protocol to the Cybercrime Convention defines the term „competent authority” – judicial, administrative or other law-enforcement authority that is empowered by domestic law to order, authorize or undertake the execution of measures under this Protocol for the purpose of collection or production of evidence with respect to specific criminal investigations or proceedings.

Collecting digital evidences is a complex process of uncovering and interpreting electronic data [1]. The goal of the process is to preserve any evidence in its most original form while performing a structured investigation by collecting, identifying, and validating the digital information to reconstruct past events.

Digital forensics involves knowledges from different disciplines; a digital forensics examiner tends to specialize in one area of electronic evidence. This means an investigator or prosecutor may sometimes need to retain the services of a digital specialist to assist with particular technical situations.

Gathering electronic evidence has both technical and judicial effects and should be viewed comprehensively. Activity of collecting evidence can involve seizing computer systems, computer data, and other storage devices must be conducted consonant to the national legislation in force.

The Convention on Cybercrime provided only two instances where cross-border searches would be allowed without the authorization of another Party: a) if the data was available to the public, posted on a public website; and b) if the Party searching for data in one State has the lawful consent of the data owner for data stored in another State.

In other cases, absolutely, no coercive activity involving the seizure of equipment or the capture of data should be undertaken without obtaining the required level of authorization. Prior, any such procedure will require obtaining the judicial orders or warrants.

As regards, direct cross-border access to data stored on computer, under Article 32(b) of the Budapest Convention, reaffirms, in particular, that a data controller may normally disclose data only after prior submission by a data subject of a national law enforcement authority in accordance with its national law, of an authorization or a judicial warrant or any document justifying the need to access the data and which refers to the relevant legal basis for such access, which shall specify the purpose for which the data are needed.

Digital evidence, by its very nature, is fragile and can be altered, damaged, or destroyed by improper handling or examination. First step in this process is identifying the systems were involved in the incident and secure the crime scene. Basic techniques to secure the crime scene are: keep out unauthorized personnel to the scene, look carefully all the details in the scene and do not touch anything. If the suspect computer is on, then do not turn it off. Do not click with the mouse or pressing any key on the keyboard. If the suspect computer is off, then, do not turn it on.

Collecting evidences should proceed from the volatile to the less volatile. For each system there are different methods and tools used to collect. The investigator must have a set of tools for each of the Operating Systems, thus, the gathering processes of electronic evidence to be transparent and reproducible.

During the process of acquisition, data may not always be possible to access a device physically or remotely. A way around this may be to seek the cooperation of a third party. For this reason, Article 16 of the Budapest Convention allows parties to the Convention to request the preservation of computer data even before a court order has been obtained. Article 17 on traffic data as well as establishing a

procedure for requesting the rapid preservation of data also allows a competent authority to disclose „expeditiously” sufficient traffic data „to enable the Party to identify the service providers and the path through which the communication was transmitted”. A Party to the Convention can make a request to another Party to preserve traffic data and content data using the 24/7 contact network created in accordance with Article 35 of the Budapest Convention.

Subsequently, the next step is examination of the data acquired. Examination is best conducted on a copy of the original evidence. The original evidence should be acquired in a manner that protects and preserves the integrity of the evidence. It is a tenant of any investigation of digital evidence that the investigator does not examine the original hard drive unless it is absolutely necessary. It is normal and recommended to examine a copy of the hard drive and to extract the important elements connected to the offence from the collected data. Essential for this phase is to illustrate and to translate complicated technical contexts into facts that judges, prosecutors and other parties involved can easily understand.

A pertinent **conclusion** cannot exist without highlighting a few major aspects: gathering electronic evidences it's a challenging process which requires well trained experts, follow the technical and judicial procedures in acquisition process of data and need for modern tools to enable them to collect the digital evidence that they need to investigate and prosecute. The least but not, fundamental in collecting electronic evidence are investigations in cooperation with law enforcement entities from other countries considering/taking into account the specifics of cybercrimes.

Admissibility of digital evidences in national and international courts

Recommendation No. R (95) 13 Of the Committee of Ministers to Member States Concerning Problems of Criminal Procedural Law connected with information technology statutes that, the common need to collect, preserve and present electronic evidence in ways that best ensure and reflect their integrity and irrefutable authenticity, both for the purposes of domestic prosecution and international cooperation, to be used in the court like evidences [3]. In collecting process, formal assistance is needed, in particular so the evidence will pass the test of admissibility into a court. Digital evidences are admissible if it conforms to procedures articulated in previous section and rules applied for physical evidences. Presented properly, digital evidence is capable of being of tremendous assistance to the courts. So, evidences must fulfill the technical and legal requirements. Which are the legal requirements and assessment to the admissibility of digital evidence in national and international courts? The standards for the admissibility of electronic evidence may differ from jurisdiction to jurisdiction, however the doctrine recognize the following criteria.

Legal authorization. Human rights, data protection and privacy impacts on accused parties and victims must be respected. This principle upholds the rule of law, ensure the fairness of the criminal trial and remove the incentive for law enforcement authorities to act outside of the law. Investigation authorities must have the consent of the owner data or legal powers to gather the evidences.

Relevance. The major challenges in digital evidences are that the huge volume and variety. The electronic evidence should be relevant to the matters in issue. The law enforcement agencies must gather all the relevant data of the case, both incriminatory and exculpatory to the issue. Hence evidence must tell the whole story and not be tailored to match a more favorable or desired perspective.

Authenticity. The tests of authenticity of electronic evidence will depend on the source and type of electronic data. Hence the main rule to pass the admissibility in the court is if the evidence in question is undoubtedly what it is presumptive to be. For example, for a digital record to be admissible, the court would have to be convinced that the record was indeed generated by the individual who is alleged to have authored the record.

Reliability. Evidence should be complete and unaltered. In assessing the integrity of e-evidence, courts take in consideration technical process explained in previous section. Courts require the integrity of evidence to be established and guaranteed during investigations and the evidence to be preserved from modifications during its entire lifecycle.

Proportionality. The methods used to gather the evidence must be fair and proportionate to the interests of justice: the prejudice (the level of intrusion or coercion) caused to the rights of any party should not outweigh the probative value of the evidence (its value as proof).

Concluding that are imperative to follow procedures that are proper, accepted, and, in some cases, prescribed by law in dealing with evidence to the successful prosecution and conviction of a cybercrime case. For that reason, electronic evidences must satisfy the general criteria for the admissibility: legal authorization, authenticity, relevance, proportionality and reliability.

ECHR and ECJ case law study regarding digital evidences

Reconciliation between security and justice is also a premise at the Council of Europe level. When interpreting the European Convention on Human Rights as regards access to data and the exchange of information between Member States for the purpose of combating transnational crime, the ECtHR, on the one hand, recognizes such access and exchanges as essential, due to the sophisticated methods of data evasion by criminal networks. On the other hand, the ECtHR defines the limits and proportionality of electronic surveillance. Given the difficulties States have

in combating these forms of crime, the Court accepts the legitimate interest of Member States to take a firm position, but it also stresses that both access to and transfer of data must respect the principle of proportionality [7].

European Court of Human Rights, *Benedik v. Slovenia, judgment of 24 April 2018, application no. 588/13*. The case concerned the Slovenian police's failure to obtain a court order to access subscriber information associated with a dynamic IP address recorded by the Swiss law-enforcement authorities during their monitoring of users of a certain filesharing network. This led to the applicant being identified after he had shared files over the network, including child pornography. The Court found in particular that the legal provision used by the police to obtain the subscriber information associated with the dynamic IP address had not met the Convention standard of being "in accordance with the law". The provision had lacked clarity, offered virtually no protection from arbitrary interference, had no safeguards against abuse and no independent supervision of the police powers involved.

HR. Szabó and Vissy v. Hungary, judgment of 12 January 2016, application no. 37138/14. The Court recognized that situations of extreme urgency in the fight against terrorism could arise in which a requirement for prior judicial control would run the risk of losing precious time. However, judges must be able to control surveillance measures post factum. The Court decided that the domestic law did not provide an effective judicial-control mechanism and did not provide sufficiently precise, effective and comprehensive safeguards on the ordering, execution and potential redressing of surveillance measures.

Mustafa Sezgin Tanrikulu v Turkey, judgment of 18 July 2017, application no. 27473/06. The applicant complained that the Turkish Court's decision authorizing the interception of his communications had been unlawful and in violation of Article 8 of the Convention because of its indiscriminate nature. The Court found a violation of Article 8. Under Article 263 of the Treaty of the Functioning of the European Union (TFEU) the Court of Justice of the European Union, it is tasked with interpreting EU law and ensuring its uniform application across all EU member states.

Before the international courts, jurisdiction in cyberspace is still an issue and it was addressed by the European Court of Justice in *Case C-618/15*, where the Advocate General Wathelet noted that „the issue of crime committed on the internet („cybercrime”) is not a straightforward one inasmuch as, since the internet is a network which is by definition universal, the location of such crime, be it the causal event or the loss sustained, is particularly difficult to determine.

Costeja González brought a complaint before the country's *Data Protection Agency against La Vanguardia newspaper, Google Spain, and Google Inc.* González wanted the newspaper to remove or alter the record of his 1998 attachment and garnishment

proceedings so that the information would no longer be available through Internet search engines. The National High Court of Spain stayed the proceedings and presented a number of questions to the European Court of Justice concerning the applicability of the *EU Directive 95/46 (protection of personal data) to the Internet search engines*. In May 2014, a major jurisprudential development occurred. In its judgment, the *Court of Justice (CJEU)* affirmed the existence in the EU of a right to have personal data deleted from search engines on request – in other words, a right to have that data forgotten.

On 1 December 2015, the Court of Cassation dismissed an appeal lodged by Yahoo! against the ruling of the Court of Appeal of Antwerpen of 20 November 2013. The Court of Appeal partially confirmed the judgment issued in 2009 by the Criminal Court of Dendermonde that convicted Yahoo! and obliged it to disclose the identity of the persons who committed fraud via their Yahoo! e-mail addresses. In April 2014 the European Court of Justice, in a case brought by interest groups from Ireland and Austria, found that the Directive was disproportionate in its application and therefore incompatible with fundamental rights. The Directive was, therefore, struck down. Since then, the doctrine of data retention has been under review in the EU.

By the end of this section, it is expected to understand and use new tools fairly and proportionately, which will maintain public trust in criminal justice systems and law enforcement authorities. Key principles of fair criminal justice apply in the digital world as they do in the physical world. Safeguards of any cooperation mechanism for cross-border access to electronic data needs to integrate in order to uphold the fairness of criminal proceedings, achieve a secure society and, ultimately, function effectively in the long term.

New paradigms to combat cybercrimes

The accelerating evolution of technology creates many opportunities, but also many challenges for the information society. The number of newly discovered vulnerabilities, data loss and cyber-attacks is on the rise, making cyber security a major concern for companies and governments alike. The expansion of online activities in the context of the COVID-19 pandemic has highlighted the importance of both cybersecurity issues and of widespread cybersecurity education and training for virtually the entire population. The importance of preventing and combating cybercrime has been underlined by the European Union in the „*Internal Security Strategy of the European Union: Towards a European Security Model*”, adopted by the Justice and Home Affairs Council at its meeting on 25-26 February 2010 and endorsed by the European Council under the chapter „Common Threats”. Law enforcement authorities (police, prosecutors, investigating judges) cannot use the criminal justice system to combat crime without evidence.

The current EU legal framework consists of Union cooperation instruments in criminal matters, such as the *Directive 2014/41/EU regarding the European Investigation Order in criminal matters (EIO Directive)*, the *Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, *Council Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust*, *Regulation (EU) 2016/794 on Europol*, *Council Framework Decision 2002/465/JHA on joint investigation teams*, as well as bilateral agreements between the Union and non-EU countries, such as the Agreement on Mutual Legal Assistance between the EU and the US and the Agreement on MLA between the EU and Japan. It is estimated that there were around 13 000 requests on e-evidence between EU Member States per year and approximately 1 300 requests from EU to US public authorities [10]. Still the legal framework existent at this moment doesn't face agile cybercriminals, exploiting new technologies with lightning speed, tailoring their attacks using new methods, and cooperating with each other in ways we have not seen before.

On 6 June 2019, the Council gave two mandates to the Commission for the negotiation of international agreements on electronic evidence, which incorporated relevant guarantees as regards privacy and procedural rights.

Second Additional Protocol to the Budapest Convention on Cybercrime aims to strengthen cooperation on cybercrime and the collection of evidence in electronic format relating to criminal offences. The Protocol will ensure that competent authorities are better equipped to obtain electronic evidence needed for criminal investigations. In the light of the foregoing considerations, this Protocol aspire to obtain access to electronic evidence only with strict safeguards to ensure that data is only handed over in duly justified and necessary cases. Thirdly, the procedure of gathering electronic evidence shall be faster and easily, bring clarity and legal certainty to both service providers and law enforcement authorities and ensure the confidence of data stored.

Enhancing cross-border interaction in obtaining e-evidences

The digitization of evidence collecting process is an important element for building an objective and impartial justice in the 21st century. The European legal framework has provided a legal basis, which allows the suppression of the crime commission. However, the progress of international technologies is a process that takes place continuously, this fact requires the development of existing legal regulations, which need to be linked to current realities and needs, as quickly as possible.

In order to combat cross-border crime more effectively, different states and judicial systems must also work together. Investigative authorities and courts of those states must cooperate and support each other in the investigation and prosecution of

criminal offenses and exchange information and evidence safely and swiftly.

On 1 December 2021[5] the *European Commission* adopted a series of initiatives to digitize EU justice systems, with the aim of making them more accessible and effective. The general objective of the measures is to make digital communication channels the default channel in cross-border judicial cases, thus putting into practice one of the priorities set out in the *Communication on the digitization of justice*.

In view of the deficiencies affecting cross-border judicial cooperation, the European legislator's tendency is based on: allowing the parties to communicate electronically with the competent authorities or to initiate legal proceedings against a party in another member state; allowing the use of videoconferencing in hearings in cross-border civil, commercial and criminal matters, which will speed up procedures and reduce travel; ensure that requests, documents and data can be transferred digitally between national authorities and courts.

The incorporation of the innovations mentioned above into the activity of the law bodies will enable the investigative authorities and courts of the different states to benefit from cooperation and mutual support in the investigation and prosecution of criminal offenses, as well as ensure the safe and rapid exchange of information and evidence [15].

The digital transfer of evidence between national authorities and courts represents an improvement in cross-border interaction. It represents an essential improvement in the cross-border collection and transmission of evidence, the implementation at European State level of an online information and support portal to provide support to investigations, including information on the applicable rules and procedures. The platform is to be determined as storage space for policies on service providers, but mainly it will be used as an interactive tool to guide law enforcement authorities in identifying developments and practices of relevant service providers and with tools to create and submit applications to multiple service providers [11].

In this regard, it is also necessary to mention the *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters* [9], which facilitates the cross-border collection of digital evidence, as well as the implementation of a new instrument that will be based on the principles of mutual recognition. In this way, it is proposed that the authorities of the country where the addressee of the order is located should not participate directly in the notification and execution of the order, unless the order is not respected, in which case the execution will be required, and the competent authority in the country where the representative is located will step in. Therefore, the instrument requires a number of guarantees and strong provisions, such as validation by a judicial authority in each case.

In this context, these measures indicated by *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the digitalization of judicial cooperation and access to justice in cross-border civil, commercial and criminal matters, and amending certain acts in the field of judicial cooperation* can facilitate more effective cooperation in the context of combating cybercrime, a type of crime that is developing very rapidly.

In addition, it should be noted that uniform measures for electronic communication in cross-border judicial cooperation and access to justice at EU level are a proportionate way of establishing a coherent framework for existing EU rules [6].

Today, using social media, webmail, messaging services and applications („apps”) to communicate, work, socialize and obtain information has become commonplace in many parts of the world. These services connect hundreds of millions of users to one another [8]. Taking into account that, „*electronic data*” comes from almost all the sources we are using. Consequently, this article strives to emphasize the importance of electronic evidence in investigation of crimes, identifying suspects and convicting perpetrators – in both operations against cyber criminals and crimes in the physical world.

Investigation of every crime scene with digital evidence requires a holistic approach. Mostly in such investigation, time is crucial and is need of sustainable skills and competence at domestic level in collecting and handling of e-evidence. Particularly, the law enforcement agencies should increase knowledge on the procedures of collection, seizing, analyzing and presentation of the e-evidence to Courts. Significant is the collection of e-evidences to be operated step-by-step according to technical and judicial procedures.

As regards legal framework, many countries among the world are adopting package of tools to easily access the electronic evidence and cope with new challenges. Current European legislation adopts a mediated model for law enforcement cross-border access to electronic information that relies on formal judicial cooperation between pre-identified competent authorities in the different countries concerned - the *Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime*. The main objective of the Protocol is to enable judicial orders emanating from one member state of the European Union to be addressed directly to service providers based in another member state. Hereby, the Protocol will provide a legal basis for disclosure of domain name registration information and for direct co-operation with service providers for subscriber information, effective means to obtain subscriber information and traffic data, immediate co-operation in emergencies, mutual assistance tools, as well as personal data protection safeguards.

The objective of the fighting cybercrimes would be enhanced also, by other innovative solutions in the manner of allowing the use of videoconferencing in

hearings in cross-border civil, commercial and criminal matters, which will speed up procedures and reduce travel ensure that requests, documents and data can be transferred digitally between national authorities and courts, into the activity of the law bodies will enable the investigative authorities and courts of the different states to benefit from cooperation and mutual support in the investigation and prosecution of criminal offenses, as well as ensure the safe and rapid exchange of information and evidence.

Digital transfer of evidence between national authorities and courts represents an improvement in cross-border interaction, or that such a transition of communication – which is still only done on paper – to the electronic channel, not only would it have a positive impact on the environment, it would also save time and millions of euros throughout the European Union in the form of shipping and paper costs.

Definitely, cybersecurity is a joint responsibility and requires the attention of an ample variety of stakeholders. There is a strong aspiration for a secure and welfare society. Preventing and combating, cybercrimes, in particular entails international duties that must adhere to [12]. Thereby, creating and implementing such a regulatory framework, States must ensure strong safeguards and explicit references to the conditions and safeguards already inherent in the EU acquis. As said, remarkable Benjamin Franklin, „They that give up essential liberty to obtain a little temporary security deserve neither liberty nor safety”.

P.S.

This scientific research (here shortened) was presented by its authors in the semi-final at the prestigious European competition THEMIS of the European Judicial Training Network. This year's edition was entitled „The European Union and Criminal Procedure Law”. The event took place in Naples, Italy, during 3-6 May 2022.

Bibliography:

1. Biasiotti M.A. A proposed electronic evidence Exchange across the European Union. In: *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, 2017, nr.14, p.1-12. <https://doi.org/10.14296/deeslr.v14i0.2337> (visited 26.08.2022).
2. Blažič, B. & Klobučar T. Removing the barriers in cross-border crime investigation by gathering e-evidence in an interconnected society. In: *Information & Communications Technology Law*, 2020, nr.29 p.66-81.
3. Calderoni F. The European legal framework on cybercrime: striving for an effective implementation. In: *Crime, Law and Social Change*, 2010, nr.54(5), p.339-357. <https://d-nb.info/119190590X/34> (visited 26.08.2022).
4. Data Protection and Cybercrime Division, Council of Europe (2013), Capacity building on cybercrime, 01.11.2013.
5. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/IP_21_6387 (visited 26.08.2022).
6. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/law/cross-border-cases/documents/1_1_178479_regul_dig_coop_en.pdf.pdf (visited 25.08.2022).
7. ECtHR, 13 September 2018, Big Brother Watch and others v. the United Kingdom, Application. nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15.
8. European Commission: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European production and preservation orders for electronic evidence in criminal matters. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0225&from=EN (visited 28.09.2022).
9. eur-lex.europa.eu/legal-content/ENG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0225&from=RO (visited 29.08.2022).
10. Electronic evidence in criminal matters. [https://www.europarl.europa.eu/ReqData/etudes/BRIE/2021/690522/EPRS_BRI\(2021\)690522_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/ReqData/etudes/BRIE/2021/690522/EPRS_BRI(2021)690522_EN.pdf) (visited 26.08.2022).
11. Jerman B., Klobučar T. Investigating Crime in an Interconnected Society: Will the New and Updated EU Judicial Environment Remove the Barriers to Justice? In: *International Review of Law Computers & Technology*, 2019, nr. 34(1), p.1-21.
12. Kent G. Sharing Investigation Specific Data with Law Enforcement – An International Approach (2014). In: *Stanford Public Law Working Paper*, 2014. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2472413> (visited 28.09.2022).
13. Marco S., Fuster G. (2018) Cross-border Access to Electronic Data through Judicial Cooperation in Criminal Matters. State of the art and latest developments in the EU and the US. In: *Liberty and Security in Europe*, 2018, nr.2018-07, p.1-70.
14. Seitz N. Transborder Search: A New Perspective In Law Enforcement? In: *Yale Symp. L. & Tech.*, 2004, Vol. 7, p.23-40.
15. Sirius EU Digital Evidence Situation Report - 2nd Annual Report, Europol, December 2020.
16. Smith R.G. Travelling in Cyberspace on a False Passport: Controlling Transnational Identity-related Crime, Volume 5. *Papers from the British Society of Criminology Conference, Keele, July 2002*. Volume published August 2003. Editor: Roger Tarling, p. 11.
17. Wall D.S. The Internet as a Conduit for Criminal Activity, in Pattavina, A., *The Criminal Justice System and the Internet*, Thousand Oaks, California: Sage, 2005, p. 77-98.

O REACTUALIZARE A FUNDAMENTELOR ȘTIINȚIFICE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

Biblioteca Publică de Drept a fost completată cu o nouă ediție, semnată de Andrei Cazacicov – „Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale”, monografie recomandată spre publicare de Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.

Volumul cuprinde cinci capitole, titlurile cărora trezesc interesul profesional:

1. Abordări doctrinare vizând răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale;
2. Considerațiuni generale privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale;
3. Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale;
4. Analiza juridico-penală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale;
5. Aspecte delimitative și regimul sancționator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Drept completare argumentată la analizele efectuate de autor sunt anexele la această ediție, dintre care menționăm: Tabloul infracțional al crimelor comise în grupuri organizate în Republica Moldova; Diagramele vizând tabloul infracțional al crimelor înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova în perioada anilor 2014-2021; Sondaj efectuat cu participarea funcționarilor Judecătoriei

Chișinău, sediul Buiucani și sediul Central; Sondaj efectuat cu participarea angajaților Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS); Sondaj efectuat cu participarea angajaților Direcției Investigații Criminalitate Organizată a Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General de Poliție al MAI.

În cuvântul său de prezentare a monografiei, Radion COJOCARU, doctor în drept, profesor universitar, apreciază că, în cadrul acestui studiu monografic, „autorul, prin prisma metodelor de cercetare specifice științei dreptului penal, și-a propus să examineze problemele răspunderii penale ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale prevăzute de art. 284 CP. Perseverând în această nobilă intenție, el a încercat, printr-o documentare întemeiată și argumentări elocvente, să reactualizeze fundamentele științifice de prevenire a criminalității organizate prin intermediul normelor de drept penal. Reușita acestei „încercări” rămâne a fi apreciată în mod critic de către cititor, însă demersul științific al autorului a constat în prezentarea propriilor raționamente asupra problematicii cercetate. Mai ales acest lucru este valabil în efortul și perseverența autorului de perfecționare a cadrului normativ, chiar cu riscul admiterii unor greșeli conceptuale, care, după cum se știe, sunt inerente oricărui domeniu al preocupărilor umane”.

Monografia întruchipează o viziune integrativă asupra răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale și denotă o interferență laconică între teoria interpretării juridice și practica aplicării normei penale incriminatorii de la art. 284 CP al Republicii Moldova. Acest lucru rezultă în mod indubitabil din cuprinsul lucrării, care a fost întocmit în baza unui plan judicios conceput, fapt ce a permis studiul exegetic al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de la premise generale la cele speciale.

COVID-19 ȘI IMPACTUL ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

Autorii acestui ghid – Biljana Braithwaite, Catharina Harby și Goran Miletic – abordează respectarea Convenției Europene a Drepturilor Omului în timpul pandemiei de COVID-19. Ghidul a apărut în limba engleză, după care a fost tradus în limbile bosniacă, croată, muntegă, sârbă, albaneză, macedoneană și bulgară. Varianta în română a fost tradusă de Ana-Maria Saon, jurist-lingvist, Carmen-Atena Beșleagă, jurist-lingvist, și Anemona Ivaș, traducător.

Ghidul oferă cadrul pentru cel de al șaptelea Forum regional anual privind statul de drept pentru Europa de Sud-Est. Din 2014, acest forum a reunit reprezentanți ai instanțelor internaționale, supreme și constituționale, președinți de consilii judiciare, directori de academii și de instituții de formare judiciară, agenți guvernamentali pentru Curtea de la Strasbourg, reprezentanți ai ONG-urilor și experți juridici de renume pentru a discuta despre cele mai relevante aspecte din perspectiva Convenției Europene a Drepturilor Omului pentru Curtea de la Strasbourg și instanțele naționale participante...

În mod evident, ghidul nu oferă și nu ar putea oferi toate răspunsurile posibile și concludente la aspectele juridice complexe pe care pandemia le-a generat. Cu toate acestea, ghidul oferă explicații care ajută la înțelegerea modurilor în care articolele din CEDO pot deveni aplicabile pe durata unei pandemii precum cea de COVID-19... Această jurisprudență s-ar putea dovedi esențială pentru gă-

sirea răspunsurilor adecvate la multitudinea de probleme legate de drepturile omului care au apărut în timpul pandemiei, susțin autorii ghidului.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

